

MAGYAR TANÍTÓKÉPZŐ.

VII. ÉVFOLYAM. 1892.

december hó.

X. FÜZET.

TANÍTÓKÉPZÉS.

A tanítóképző tanárok képzéséről.¹

Közüoktatásunk organizmusának legelhagyatottabb, legbetegebb tagja a tanítóképzésünk általában, belefoglalva a tanárképzést is. Érzik azt mindazok, a kiket hivatásuk az iskolai élethez köt, kivétel nélkül. Nem is a véletlen dolga, hanem a szükség megnyilatkozása, hogy a középiskolai tanáregyesület, a tanítóképző-intézeti tanárok egyesülete s a Paedagógiai Társaság majdnem egy időben foglalkoznak e kérdéssel. Vajha meghallgatnák szavunkat, megértenék sürgetésünket ott, a hol ebben az ügyben döntenek!

Közüoktatási reformokról van szó minden téren s csak a tanárképzéssel nem gondolk, erre ügyet sem vetnek. Holott minden reformnak, bármely iskolával szemben, ez a sarkköve, ez a kútforrása. E nélkül minden reformtörekvés hiába való; ennek megoldása után sok más törekvés felesleges, sok más csak ezzel együtt lehet foganatos.

A népökttatás előhaladása tanítóképzésünk czélszerű berendezésén sarkallik. A tanítóképző-intézeti tanárok országos egyesülete évek munkáját áldozza a képző-intézeti tanterv elkészítésére. A tanterv helyes alkalmazása végre is a tanáron fordul meg. Ezért a tanítóképzésnek és így az egész népökttatásnak, mondhatnók, sarkköve a képző-intézeti tanárképzés. A megoldást itt kell kezdeni; ezzel kell foglalkozni, ezzel kell megbírkózni minden arra hivatott tényezőnek, így a Paed. Társulatnak is, ha közökttatásunk reformján lendíteni akar s midőn e tételhez szólok, azzal az óhajtással teszem ezt, hogy minél behatóbb eszmecseré támadjon a tárgyról e társaság körében.

Ott veszem fel a fonalat, a hol Dezső Lajos a májusi gyűlésen letette. Mellőzőm tehát azt, a mit ő kimerítőleg tárgyalt, a kérdés historikumát. Az egymással szemben álló szempontokat, javaslatokat veszem csupán taglalás alá s itt nem kerülhetem ki, hogy egyet-mást ne ismételjek.

Két vélemény áll egymással szemben: a Paedagogium tanári testületéé, a mely megjelent a Magyar Tanítóképző 1891. évfolya-

¹ *Sebestyén Gyulán* a Paedagógiai Társaság november 19-iki ülésén tartott előadása (saját jegyzeteink szerint.) Szerk.

mának V. füzetében, — és a Dezső Lajosé, a melyet a Magyar Paedagógia közölt a VI—VII. füzetben. Az első a tanítóképző tanárok képzését a Paedagógiummal, a második az egyetemmel kötné össze. Vizsgáljuk meg közelebről mind az egyik, mind a másik álláspontot.

A Paedagogium tanárainak elvi törekvése az, hogy egy az összes népoktatási intézeteket összefoglaló lajtorját állítsanak fel egészen a tudós főiskola magasságáig. Az ő tervük szerint a tanítóképző tanárok képzése zárná be a fölfelé haladó sort s kiegészítő része lenne csupán annak az organizmusnak, a melynek helyességéhez és czélszerűségéhez különben is szó fér.

De erről nem szólva, a tanítóképző tanárok kurzusának általuk tervezett szervezete is hibás. A képzést szoros kapcsolatban akarják tartani a polgári isk. tanítók képzésével, a melyre kiegészítésül jön a képzőintézeti tanárképzés a következőleg: felvétetnek a képzőbe, a kik a polgári tanítóképzőt elvégezték és tanulmányaikban kiténtek s ott két irányban folytatják a képzést: tudományos és gyakorlati irányban. Az még helyes, hogy külön választják az elméleti — tudományos — képzést a gyakorlatitól; de az már nagy hiba, hogy tovább képzésük kézzelfoghatólag csupán a gyakorlat terén marad.

A tudományos képzés ugyanis az önképzésre van alapítva, a mely a tanári testületnek csupán indirekt hozzájárulásával történne; vagyis, a mint a memorandum megállapítja, a tudományos képzés ennyi volna: «a tanári testület által vezetett és ellenőrzött önképzés». Nem csekélylem az önképzés értékét a tudományszerzésben; de ennek utjai igen hosszúk, tekervényesek, az eredmény rendszeren későn mutatkozik, sekély és ingatag alapon nyugszik. A tudományos képzés tehát nem kielégítő és nem volna elégséges még akkor sem, ha ezt az önképzést másképp szervezhették volna, mint a hogy azt a memorandum teszi és a gyakorlatban történik. A memorandum készítői maguk is érzik e hiányt és azzal védekeznek, hogy az elemi képző fölé helyezett polgári isk. képző már megadta a szükséges tudományos műveltséget s csupán kiegészítésre van szükség. Nem kicsinylem a polgári iskolai képzés által nyújtott elméleti képzést; de azt tartom, hogy ez a tanítóképző tanári hivatás teljesítéséhez nem elég s a polgári képző tetejébe helyezett kurzus a maga önképzésével nem pótolhatja a hiányokat egy, esetleg két év alatt. Különben is a polgári isk. képző nem azt a műveltséget nyújtja, a melyre a tanítóképző tanárnak szüksége van. Más célú és más fokú lévén a polgári iskola és a tanítóképző, a polg. isk. képző nem teljesítheti a tanítóképző tanárok képzését s a kettőnek egyesítése a két feladat összetévesztésével jár.

A gyakorlati képzés megadására azonban helyes gondoskodás mellett, készséggel elismerem, a Paedagogium alkalmas. Sőt többet mondok, annyira alkalmas, hogy keresve se találnánk megfelelőbb módot a feladat megoldására, mert itt szerves kapcsolatban megtaláljuk mindazt, a mi a tanítóképző tanárnak elemét, működési terét képezheti. Így hát azt, a mit a memorandum a tanítóképző tanárok gyakorlati képzéséről mond, egészben és általánosságban véve helyeslem és elfogadom.

A Paedagogium álláspontját — nem az intencziókat, hanem a tényeket tekintve — így jellemezhetném: a tudományos képzés háttérbe szorításával a gyakorlati képzés praedominálása.

Dezső Lajos a tanítóképző tanárok tudományos kvalifikáltságának elégtelenségéből és tarkaságából, a gyakorlati alkalmazás módjainak ingadozásából indul ki és kettőt sürget: a színvonal emelését és egységet a képzésben. Ezt a Paedagogium is kívánja; a célban tehát megegyeznek; de a cél megközelítésének módjában, a követelmények dolgában, a mértékben már eltérnek egymástól. *Dezső Lajos* a tudományos képzés megadására csak az egyetemet tartja hivatottnak s nemcsak a memorandummal, hanem magával a Paedagogiummal szemben is ellentétet, kizáró állást foglal el. S mert az egyetemet jelöli meg, a hol a középiskolai tanárok képzése is történik: hamis analogia alapján összefoglalja a kettőt s a két rendbeli képzést csaknem teljesen azonosítja. — A színvonal ellen nem lehet kifogás, mert én is azt tartom, hogy a tudományos műveltség megadására első sorban és kizárólag az egyetem van hivatva. A tanítóképző tanárnak éppen olyan, sőt még nagyobb mértékben van tudományos képzésre szüksége, mint a középiskolainak. Mert hogy valaki valamely ismeretre egyéniségének bélyegét rá tudja nyomni a tudomány megkárosítása nélkül, ahhoz a legalaposabb tudományos képesség szükséges. A képzőintézetben csekély az, a mit a tanár tovább ad, nem több, mint a középiskolában, de más. És én azt vélem, hogy minél jobban össze kell szorítani, össze kell foglalni a közlendő ismeret-mennyiséget s minél inkább alkalmazott alakban kell azt közölni: annál nagyobb súly fekszik a tanár tudományos képességének megbízhatóságán. Mondhatnám, hogy a legnagyobb tudós, ha ép oly kiváló pedagógus is, a legjobb elemi iskolai tanító. Ezt a magas tudományos kiképzést csak az egyetem adja meg. — Nem helyes azonban *Dezsőnek* azon javaslata, hogy a tanítóképző tanárok tudományos képzése a középiskolaiakéval azonos legyen; nem helyes pedig a hivatásszerűség szempontjából. A középiskolai tanárképzés a jelöltet idegen körbe helyezi. Szükséges, hogy az egyetemen a tanítóképző tanárok tudományos kiképzése külön történjék, hogy az a jelölt, a ki az egyetemre megy, mindig szem előtt tartsa, hogy ő tanítóképző tanárnak készül, hogy az ő eleme a népiskola lesz. Azonkívül a tanítóképző tanári munkakörnek megfelelőleg az egyetemen a tárgyaknak más besorolása, más csoportosítása is szükséges, mint a középiskola számára.

Dezső Lajos a gyakorlati képzést is az egyetemmel kapcsolatban akarja megoldani oly módon, hogy a tanárképző-intézet gyakorló iskolája kibővítendő elemi népiskolával. Ez az egész. Nézetem szerint ilyen szervezet nem adhatja meg a gyakorlati képzést kellő módon és mértékben; a tanítóképző tanárképzésnek tulajdonképpen a gyakorlóiskolája a képzőintézet a maga teljes szervezetében. *Dezső* álláspontját úgy jellemezhetném: az elméleti — tudományos — képzés előtérbe állítása a gyakorlati képzés elhanyagolásával.

Mindegyik fél külön választja az elméleti és gyakorlati képzést s helyesen teszik, mert áll, hogy «qui bene distinguit, bene docet.» Csak-hogy ők nem distinguálnak jól. Az egyik és a másik fél álláspontja kizárni látszik egymást, holott nem ellentétes annyira, hogy össze nem volna egyeztethető. Hogy szembe kerültek egymással, nem történhetett meg némi egyoldalúság és személyes animozitás nélkül. Mind a két fél a mérleg egyik serpenyőjébe teszi a gyakorlati, a másikba az elméleti képzést; de mérés közben a pedagógiumiak a gyakorlati képzés serpenyőjét, Dezső a másikat nyomja meg ujjával és azt mondja, hogy ez vagy amaz a nehezebb! Holott a kettőnek egyensúlyban kell lenni, hogy a mérleg nyelve égne állva, az igazságra mutathasson.

Ezt az egyensúlyt könnyű megtalálni.

A tanítóképző tanárképzésnek önállónak kell lenni, hogy a maga célját sikeresen szolgálhassa; semmi más képzéssel nem azonosítható, más képzés rendszerébe bele nem foglalható, vagy ilyenek alá nem rendelhető. A megoldást ezen az alapon kell keresni s nem is jár nagy nehézséggel megtalálása.

Az elméleti képzést adja meg az egyetem, de az történjék más dispositiók szerint, mint a középiskolai tanárképzéssel azonosítva.

A gyakorlati képzést adja meg a Paedagogium, de ezzel nem jár együtt, hogy a tanítóképző tanárképzés azért szerves összefüggésbe hozassék a polgáriskolai tanárokéval s a Paedagogium egész rendszerével.

A Paedagogiumban az elméleti képzés elégtelen; Dezső javaslatában a gyakorlati. Az nem felel meg a tudományos követelményeknek, ez a gyakorlati kívánalmaknak; mindenik mond valami igazat, az egész igazságot csak a kettő együtt foglalja magában. A két álláspont magasabb szempontból tekintve nem is oly ellentétes, mint a hogy a látszat mutatja, inkább kiegészítik egymást.

Mindent egybevetve és mérlegelve, a tanítóképző tanárképzés ügyét a következőképpen vélem megoldandónak.

Először is nem tartom fölöslegesnek annak kimondását, hogy a tanítóképző tanárok képzése végett külön intézkedések szükségesek, a melyek megtételénél a gyakorlat és elmélet egyenlő jogú követelményeit figyelembe kell venni. Mivel a külön tanárképző intézet felállítása elé leküzdhetetlen akadályok gördülnek, azért a képzőintézeti tanárok képzését meglevő intézeteinkben kell eszközölnünk és pedig az elméleti képzést az egyetemen s a gyakorlatit a Paedagogiumban.

A kiképzés úgy volna megvalósítandó, hogy a középiskolát vagy az elemi képzőt végzett fiatal ember — a kellő megválogatás mellett — felvétetik a tanárképző intézeti tanfolyamba. Ezt a tanfolyamot a Paedagogiumhoz kell kapcsolni, ennek vezetése és közvetlen igazgatása alá kell rendelni, mivel itt vannak képviselve mindazon népoktatási intézetek, a hol működhetik és tanulhat a növendék s a melyeknek szellemébe bele kell magát élnie. A növendékek tehát ezen intézet keretébe

volnának beosztandók oly módon, hogy annak benlakó és stipendiumos növendékei legyenek.

Annak meghatározásánál, hogy meddig tartson a képzés, két tényező veendő tekintetbe: egyik, hogy a tanfolyamba lépő növendékek lehetőleg fiatalok legyenek, mert idomítani kell őket e szakra, a mi pedig az idősebbeknél nehezebben megy; a másik szempont, hogy mentől tovább tartson a szakképzés, mert ez rövid időn nem adható meg, nem válhatik vérévé a tanítóképző tanári teendők végzéséhez szükséges tudományos ismeret és tanítói szellem. Ezekből kifolyólag én a képzést öt évre kívánom kiterjeszteni.

A képzés az egyetemen és a Paedagogiumban megállapított tanterv alapján történjék. Az ifjú az elméleti tanulmányokat az egyetemen végezze, a Paedagogiumban pedig e tárgyakból rendszeres didaktikai gyakorlatokat teljesítsen. A képzést első sorban azok vezessék, a kik eddig is vezették; de a vizsgáló bizottság külön, leginkább e két intézet, a Paedagogium és az egyetem tanári testületéből állíttassék össze, a mely a vizsgálat sikeres kiállása után a jelöltnek államilag érvényes tanári diplomát adjon.

Még valamit kell az elmondottakhoz tennem. A jelöltek gyakorlati kiképzésüket a Paedagogiumban és ennek tanári testületétől nyerik; mégis megfontolandó, hogy ez esetben nem támadhat-e veszedelem a hatások egyoldalúságából, a mely legkönnyebben beáll a pedagógiai működésben. Azért a kiképzés úgy rendezendő be, hogy ez a baj megelőztessék. Ezt úgy érhetjük el, hogy a fiatal ember, a mikor a tanfolyamot elvégezte s biztosítékát nyújtotta annak, hogy hivatását betölteni képes, egy évet külföldön töltsön, a mire neki az állam ne csak alkalmat és költséget adjon, hanem kötelezze is.

Igen fontosnak tartom, hogy mentől tökéletesebb legyen a gyakorlati kiképzés, ezért azt az ifjú tanári alkalmazásával sem tartom befejezettnek, gondoskodni kell erről akkor is, miután a tanár állását elfoglalta. Kívánom, hogy a tanítóképző tanári állás köttessék össze a rendszeres iskolalátogatással. Erre tehát mindenkinek kötelezni kell. Figyelje meg a tanítóképző tanár a néptanítót ott, a hol működik és megláthatja annak eljárásában, mint tükörben, a magáénak előnyeit és hibáit.

Még egyet! Ha sokat követelünk, akkor megfelelő jutalomról is kell gondoskodnunk. A tanítóképző tanári állást jobban kell dotálni a középiskolainál. Ha tekintetbe vesszük a kiképzés fokát és sokoldalúságát, a tanítóképző tanárok azon hivatását, hogy növendékeikbe ismereteket, hivatásszeretetet és tanítói szellemet kell öntenők s ha tekintjük a tanítóképző-intézetek feladatát, a melynél fogva nemcsak művelt polgárokat kell nevelniök, hanem tanítókat az egész országra számára, a kik a nyert műveltséget tovább adni hivatottak: egyáltalában nem tűnhetik fel túlzottnak a kívánság.

Röviden a következő tételekbe foglalhatom össze javaslataimat.

1. A tanítóképző-intézeti tanárok képzésének javítása organicus intézkedések alapján közoktatásunknak sürgős követelménye.

2. E képzés egyaránt terjedjen ki mind a gyakorlati, mind az elméleti, tudományos követelményekre.

3. E képzés megvalósítása végett kívánatosnak mutatkoznék ugyan egy, kizárólag ennek a célnak szolgálatában álló intézet felállítása; de mivel e kívánatom teljesülése elé hazai körülményeink legyőzhetlen akadályokat vetnek: megengedhető, mert célra vezet, az a mód is, hogy a tanítóképző tanárok képzése meglevő intézeteink egyikével vagy másikával kapcsolatban történjék.

4. Meglevő intézeteink úgy használandók fel a tanítóképző tanárok képzésére, hogy az elméleti tudományos képzést az egyetem adja meg; a gyakorlati képzésről pedig a budai állami tanítóképző-intézet gondoskodik.

5. A tanítóképző tanárok képzése az érettségi bizonyítvány vagy az elemi iskolai oklevél alapján indul meg (az utóbbi kellő megvalósítás mellett kívánatosabb).

6. A képzés öt évig tart határozottan megállapított tanterv alapján, a mely tudományos tekintetben a középiskolai tanárok képzésével nem azonos; gyakorlati tekintetben pedig úgy állítandó össze, hogy a budai Paedagogium összes intézeteiben és ezek működésében alkalmat adjon tapasztalatok gyűjtésére s hogy e tapasztalatok gyűjtése didaktikai és methodikai tanulmányokkal legyen összekötve.

7. A jelölt a képzés ideje alatt a budai állami tanítóképző-intézet stipendiumos növendéke.

8. A képesítő vizsgálat megtartása külön e célra szervezett bizottság előtt történik.

9. Kívánatosnak, sőt szükségesnek mutatkozik, hogy a sikeres vizsgálat után a jelölt külföldi tanulmányútra küldessék s alkalmazása után rendszeres iskolalátogatást végezzen.

10. A tanítóképző tanárok anyagi javadalmazása emelendő.

Hol oldhatják meg a tanítóképző-intézetek feladatukat a legtökéletesebben?

Azon jeleseink, a kik már a negyvenes években beható tanulmányokat írtak a tanítóképző-intézetek szervezetéről, egytől-egyig meg-egyeznek arra nézve, hogy ezen intézeteket az olyan nagyobb városokban kell felállítani, a melyeket a magyar nemzeti művelődés tüzhelyei gyanánt lehet elismerni.

Majer István, a ki 1848-ban adta ki a «Magyar képezdek reformja» című művét, azt az elsőrendű képezdét, a melyben a reáliskolai tanítók, a felsőbb elemi és normális iskolai tanítók nyernék kiképztetésüket, Budapesten óhajtotta volna felállíttatni, még pedig oly módon, hogy az az egyetem bölcsészeti karának kiegészítő ágazata legyen és közvetlenül az egyetemi igazgatás alá helyeztessék, míg azoknak a tisztán katholikus jellegű középrendű képzőknek a székhelyeiül, a melyekben a rendes elemi iskolai tanítókat óhajtotta

kiképeztetni, Esztergomot, Nyitrát, Győrt, Veszprémet, Szombathelyt, Szatmárt, Egert, Nagyváradot és Kolozsvárt jelelte ki. Majer István szerint még az úgynevezett kisképezdéket is, a melyekben 10 hónap alatt a legszegényebb jövedelemmel bíró falusi népiskolák tanítóit preparálják, csak az olyan városokban kellett volna felállítani, minők Bartfa, Pétervárad, Brassó stb.

Szőnyi István is, ki már az 1846-dik évben megírta a «Protestáns praeparandia terve» című munkáját, ezt az intézetet azzal a protestáns jellegű főiskolával akarta szerves kapcsolatba hozni, a melyet akkoriban az ag. htv. evang. és az ev. ref. hitfelekezeteknek unióra kész kiválóbb férfiai Pesten akartak létrehozni.

Hasonlólag vélekedtek Hetényi János, a kecskeméti ref. főiskola tanítója, Péterfi Albert, Szabó György és még Vajda Péter is, a kik Szőnyi Pállal együtt pályáztak a Pesten felállítandó protestáns főiskola tanítási rendjének megállapítását célzó kérdés megoldása érdekében.

Meggyezik az ezen írók által kifejtett véleménynyel magának az «Első egyetemes és közös magyar tanítási gyűlésnek» az 1848-dik évi jul. 23-dikán hozott ama határozata, miszerint «az elsőrendű képezde az ország fővárosában, Budapesten, szervezendő a felső elemi tanítók képzése céljából olyképen, hogy ez ágazatja legyen az egyetemi bölcsészeti karnak s ennek az igazgatása alá helyeztessék és ezért növendékeit legalább is a filozófiát végzett egyének köréből vegye.» Ugyancsak ez a gyűlés mondotta ki azt is, hogy a középképezdek nagyobb városainkban állíttassanak fel.

Németországban hasonlólag az a nézet volt a negyvenes években elterjedve, hogy a tanítóképző-intézetek csakis a nagyobb városokban oldhatják meg a legkönnyebben és a legtökéletesebben feladatukat. Ezen nézettel szemben azonban a visszaesés szomorú korszakában, az ötvenes évek idején, az a felfogás lett Németországban uralkodóvá, hogy a tanítóképző intézetek, a melyek ebben a korszakban egytől-egyig mind kényszer-internátusokkal hozatták kapcsolatba, feladatukat a leghelyesebben a kisebb vidéki városokban oldhatják meg; mert csak ily módon lehetséges a néptanítókat idejekorán ama korlátolt, nyomorúságos viszonyokhoz szoktatni, a melyből sem a népet, sem annak a nevelőit kiemelni nem tartották valami czélszerű és kívánatos dolognak a reakció hívei.

Igy történt aztán, hogy Németország tanítóképző-intézeteinek egy nagy része csakugyan a kisebb vidéki városokba került és hogy aztan mi nálunk is, a midőn az 1868-diki népoktatásügyi törvény végrehajtását megkezdettké, a német példát szerető befolyásos körök hatása alatt, kormányunk a mi tanítóképző-intézeteink egy részét a kisebb városokban állította fel.

Ámde jó helyen vannak-e a tanítóképző-intézetek a kisebb vidéki városokban? Maguk a legkiválóbb német paedagogusok már eleve elítélték a reakció híveinek a felfogását és ma, a midőn a tapasztalatok is Diesterweg álláspontjának a helyessége mellett bizonyítanak, a

német pedagógiai világ nagy köztetszése között kimondotta az idén a 9-dik német tanító gyűlésen Rissmann, a berlini képző igazgatója, hogy «a tanítóképző-intézetek az olyan nagyobb városokba valók, a melyekben erősen és észrevehetőleg lüktet a nemzeti élet és a melyek egész vidékeknek vezetői a civilizációban és a kulturális tevékenységben. Tanítót csak ott lehet nevelni, hol a nemzet élete hatalmasan nyilvánul; mert csak az ily helyeken ébredhet fel és izmosodhatik meg a tanítójelölt ifjakban az a vágy, hogy a nemzeti kultúrának apostolaivá képezzék ki magukat. A kisebb városok egyhangú életében még az erősebb és érettebb férfiak is könnyen ellankadnak s a közélet által sem igereltetve, közönséges színvonatra süllyedhetnek, még ha a képző-intézeti tanárok közé tartoznak is és aztán annak a körülménynek bizonnyára maga a népoktatásügy érzi meg a legsúlyosabb következményeit.»

És a német paedagogusoknak igazuk van! Vizsgáljuk meg csak, mit kíván és mit követelhet a nemzet jól felfogott érdeke a tanítóképző-intézetektől? Azt, hogy olyan néptanítókat neveljenek, akik nemcsak hogy feltudják fogni, hogy miben áll a civilizáció lényege és a nemzeti kultúra, hanem a kik a népnek még vezetőiistudnak lenni a civilizációt és a kulturát fokozó nagy munkában.

Ámde felfoghatja-e a civilizáció lényegét és a nemzeti kulturát az, a ki ezeknek a tényezőit soha sem szemlélhette a maguk erőteljes fejlődésében; és hozzájárulhat-e bárki a nép műveltségének a fejlesztéséhez, a nemzeti szellemben vezetett népnevelés munkájához, a ki csak könyvekből tanulhatja meg, hogy hála Istennek fejlődik már és pedig meglehetősen gyorsasággal a magyar ipar, gyáripár, műipar, kereskedelem és terjed a magyar irodalom, művészet, és hogy fokozódik már a társadalmi élet?

Látnia kell a tanítójelöltnek, hogy mily különbség van a nagyobb városok közelében és a nagyobb városoktól távolabb vidékeken folytatott kertészet, földművelés és baromtenyésztés között; hogy miként hatnak közre a fejlettebb ipar, az ipartelepek, gyárak, a tökéletesebb közlekedési eszközök, a kisebb és nagyobb kereskedések, a nagyobb szabású piacok és vásárok a nemzeti jólét emelésére. Közvetlen szemlélet által kell meggyőződnie a tanítójelöltnek, hogy mily üdvös hatása van az országra a munkafelosztás elvének, ha az a gyakorlatban helyesen érvényesül; hogy hány kéz dolgozik városainkban a nyers terményeknek felhasználhatóvá tétele céljából a műhelyekben, a nagyobb ipar telepeken; hogy miként értékesítenek a civilizáltabb városokban minden leghasznosabbnak látszó hulladékot is; hogy mennyivel nehezebb és mennyivel több munkát kell a civilizáció által megteremtett intézmények élvezhetéseért az embereknek a nagyobb városokban végezniök, mint a kisebb helységeken, hol kövezetre, világításra, csatornázásra stb. nem szoktak még költeni; hogy mennyivel és miért drágább az élet a nagyobb városokban stb.

Ámde láthatja-e és észreveheti-e a tanítójelölt ezeket a dolgokat a csendes, egyhangú életet folytató kis városokban? Aztán nem fontos-e

az is a leendő néptanítóra nézve, hogy benne a nemzeti önérzet a kellő magaslatra emelkedjék már csak az által, hogy láthatja, hogy miként magyarosodtak és miként magyarosodnak meg rövid évtizedek alatt azok a nagyobb városaink, a melyekben a civilizáció és a kultúra magasabb fokon állott már a jelen század elején is? Bizonyára lélekemelő annak a ténynek a tudása, hogy mily gyorsan magyarosodtak meg Győr, Veszprém, Pécs, Székesfehérvár, Budapest stb. városainkban nagyobbára idegen ajkú lakosok néhány évtized alatt és hogy mily lendületet nyert a legujabb időben a magyarosodás Kassa, Temesvár, Sopron, Pozsony stb. városainkban.

Aztán láthatnak-e a tanítójelöltek a kisebb városokban nagyobb számú ízléssel készült épületeket, nagyobb szabású műkincsekben gazdag templomokat; hallhatnak-e ott ízléssel megválogatott és előadott egyházi és nemzeti zenét, színdarabokat? Van-e továbbá kisebb városainkban a képző gyűjteményein kívül más egyéb gyűjtemény, muzeum? Rendeznek-e az ily helyeken kisebb-nagyobb ipari és gazdasági kiállításokat? Láthatnak-e a képző növendékei kisebb városainkban nagyobb szabású nyomdákat, könyvtárakat, árvaházakat, kórházakat stb? És nem kívánatos- és nem szükséges-e, hogy a tanítójelölt ilyenekről közvetlen tapasztalatokat szerezhessen?

Vezetheti-e a vak a világtalant? Lehet-e reménylenünk, hogy az a néptanító, a ki sohasem ismerkedett meg a civilizáció áldásaival, a nemzeti kultúra főbb tényezőivel, annak a civilizációnak és annak a kultúrának terjesztője lehessen, a melyek nemzetünk fenmaradhatásának és boldogságának alapfeltételét képezik? Hogyan világosíthatja fel az egyszerűségben élő népet a haladás szükséges voltáról az a néptanító, a ki maga sem ismerkedett meg a haladás mozzanataival?

Megismertetheti-e valaki a népet azon tényezőkkel, a melyek a társadalmi és állami élet helyes fejlődésének a biztos eszközei, a ki ezeket csak könyvekből ismeri? Bizonyára nem.

Ezek az eddigelé felhozott okokon kívül még a következő körülmények is a mellett szólnak, hogy csak az oly nagyobb városokban oldhatják meg a feladatukat a tanítóképző-intézetek, a melyek a nemzeti művelődés tüzhelyei gyanánt tekinthetők,

1. A művelődés terén előbbre haladt nagyobb városainkban rendszerint több fajta és különböző célokat szolgáló nevelő intézet, iskola és számos népiskola szokott lenni, melyeknek az ismerete a tanítójelöltekre nézve csak kívánatos lehet. Különösen fontos dolognak tartom azt, hogy a tanítójelöltek is, meg a tanítóképző tanárok is szorgalmasan látogassák a gyakorló iskolán kívül a nagyobb városok kiváló népiskoláit, az ismétlő és az alsófokú iparos és más egyéb szakiskolákat, árvaházakat, kisdédóvó-intézeteket és azokat a tanítói egyesületi közgyűléseket és értekezleteket, a melyeken szorosabb értelemben vett szakkérdések tárgyaltnak. A tanítói gyűléseken a tanítóképző tanárok, ha oktatni és tanítókat képezni tudnak, folytassák e munkájukat; az ifjuság pedig ismerje, izelje és kedvelje meg az önképzéssel és a helyes testi szellem fejlesztésével foglalkozó egyesületi életet.

2. Műveltebb nagyobb városainkban több törekvő tanító, tanár és tanügybarát működven együtt, egymást a társadalmi életben és egyébként is hathatósan támogathatják.

3. A nagyobb városokban nagyobb módjuk lehet a tanítóképző-intézeteknek az alkalmas növendékek kiszemelésére és a néptanítói hivatatra való édesgetésére; már csak azért is, mivel az ily városokban a néptanítói állással rendszerint több jövedelem és nagyobb elismerés is jár, mint a kisebb városokban.

4. Végül a tanítóképző-tanárok érdeke is úgy kívánja, hogy ezek az intézetek nagyobb városokban legyenek, a hol gyermekeik taníttatására meg van adva az alkalom.

Ennyit hozhattam fel állításom igazolására, nehogy azonban egyoldalúsággal vádoltassam, szólnom kell azon veszedelmekről is, a melyek a tanítójelölteket a nagy városokban fenyegethetik.

Elismerem, hogy a nagyvárosi életnek is vannak egyes a tanítójelöltekre, valamint általában véve a tanuló ifjúságra nézve bizonyos veszélyei; nem tagadható ugyanis, hogy a nagyvárosi élet a fiatal tanítójelölteket könnyen elvakíthatja, könnyelmű életmód folytatására csábíthatja és erkölcsi jellemüknek kifejlődését megakadályozhatja. Ámde igazuk van-e azoknak, a kik azt hirdetik, hogy zárjunk el az ifjúság elől minden rosszra és gonoszra készítő alkalmat és tartsuk őket távol azon örvényektől, a melyekbe őket a tapasztalat hiányos volta belesodorhatná; mert csak így menthetjük meg őket az eisülyedéstől?

Véleményem szerint ez a felfogás nem egészen helyes és a ki ezt mereven követi, az, a mikor az egyik szírtet el akarná kerülni, botorúl a másikba ütköznék. Miként a gát által fékezett folyó, ha résre akad, iszonyú erővel rohan, rombol és örvényeket kotor, ép úgy az ifjúság is, ha mindig a járszalaghoz erősítve mozoghatott csak, és a szabadsága használatába annak idején be nem vezetett — a kelletténél tovább tartó fékek alól kiszabadulván, hanyatt-homlok rohan az élet sikamlós ösvényén előre s a hosszas rabságtól, a meg nem szokott szabadságtól elkábulva, mohón kapkod azon élvezeteken, a melyeket tilosnak hirdettek előtte és így, ha jókor ki nem ábrándulhat, vesznie kell.

Nézetem szerint a tanítóképzésnél is, valamint a felnőttébb ifjúság nevelésénél általában véve az a helyes út, a mely arra törekszik, hogy az ifjakat a szabadságra nevelje oly módon, hogy őket a szabadságnak a helyes használására nemcsak a korlátoknak fokozatos megszüntetése, hanem a jóakaró képzés minden más eszközének az érvényesítése által is képesekké tenni igyekezik. És ezt a feladatot, ha megadatik a tanítóképző-intézeteknek mind az, a mi a célzt tekintve nélkülözhetetlenül szükséges, a nagyobb városokban még biztosabban megoldhatjuk, mint a kis városokban, hol az az ifju, a ki egyszer már elbukott, alig-alig tud egy könnyen ismét felemelkedni; mert az ő bukásáról csevegnek ott a kis városban még az égne madarai is.

1892. november 23.

Péterfy Sándor.

A znióváraljai áll. tanítóképző áthelyeztetéséről.

Nagyérdemű miniszterünk Szilágymegye főispánjához intézett leírásban kimondotta, hogy az áll. tanítóképző-intézetek területiális elhelyezése javításra szorul. Megvallom, hogy ezen a képző-intézeti tanárok által jól ismert körülménynek miniszterünk részéről történt konstatálása bennünket, znióváraljai tanárokat, igen kellemesen érintett, mert, hiszen mi már évek óta várjuk, hogy e tekintetben intézetünk érdekében tétessék valami. Azon már-már tünedezni kezdő reményünk, hogy innét elhelyeztetünk, a szóban forgó s nagyfontosságú miniszteri kijelentés után újra feléledt.

Hogy képzőnk szerencsétlen helyi viszonyairól kollégáinknak is tudomásuk van, azt legjobban bizonyítja a zilahi áll. tanítóképző elhelyezése alkalmából e becses lapok hasábjain megindult eszmecsere, a melynek folyamán intézetünkre vonatkozólag azt olvashatjuk, hogy növendékeinek létszáma csekély s nem haladja túl a zilahi képző létszámának átlagát; hogy különben csekély számú növendékeink nagyobb részét is az ország távolabb fekvő vidékei szolgáztatják s hogy nem felel meg egészen a hozzája fűzött kulturpolitikai érdekeknek. Minthogy a znióváraljai képző áthelyezése a képző-intézeti tanárok közül első sorban és legközelebből bizonyára ezen intézet tanárkarát érdekli, engedtessek meg nekem, mint ezen testület egyik tagjának, hogy a tanítóképzők elhelyezésére vonatkozólag általában s a znióváraljai képző elhelyezésére vonatkozólag különösen nézeteimet elmondhassam.

Állami tanítóképző-intézeteink elhelyezése ügyének tanulmányozása közben arra a meggyőződésre jutottam, hogy általában tapintattal és szerencsés kézzel választattak ki azon vidékek, a melyeknek ezen intézetekre legégetőbbben volt szükségük. Alig egynehány olyan képző-intézetet találtam, a melynek vidéke intézetét talán jobban, könnyebben, tanügyének kisebb kárával nélkülözhetné, mint esetleg az ország más vidékei. Nem csinállok meggyőződésemből titkot, ilyen képzőknek találtam első sorban a félegyházait és csurgóit, másodsorban a lévait és zilahit. Megengedem, hogy a zilahi képző szükséges; hogy fontos helyi, sőt országos kulturmissziót teljesít, sőt belátom, hogy politikai fontossága is van, de merem állítani azt is, hogy nagyobb szüksége van rá Temesvár vidékének.

Meg vagyok azonban győződve, hogy nélkülözhetetlen a tanítóképző Znióváralja *vidékének* s hogy innét elvinni csak ezen vidék tanügyi, közművelődési és nemzeti érdekeinek veszélyeztetésével lehetne. Feltétlenül el kell továbbá ismernünk a kultuszminiszternek azt a jogát, hogy az állami tanítóképzőket oda helyezze, a hol azoknak fontosabb misszióját s így a befektetett tőke nagyobb kamatozását joggal várhatja. S mégis, a ki tanügyünk, közelebből népoktatásügyünk érdekét jól felfogja, az egyelőre nem azon fog munkálkodni, hogy az egyes vidékek képzőktől — más vidékeknek, megengedem, nagyobb szüksége folytán — megfosztassanak, hanem arra, hogy a törvény által megszabott szám valahára betöltsessék. Kérnünk kell a törvény végrehajtását különösen most, midőn kormányunk pénzügyi politikáját ily szép

siker koronázza; hisz lehetetlen, hogy kérésünk szükséges, jogos voltát bárki is kétségbe vonhatná.

Nem hagyhatom megemlítés nélkül ezúttal azt a körülményt sem, hogy képzőink csekély kivétellel tisztán nemzetiségi vidékekre helyeztetek el, míg az Alföldnek a Tisza, Maros és Kárpátok között elterülő részére (az aradit nem számítva) egy képző sem jutott s nem jutott a dunántúli vidéknek sem, délnyugoti csücskét leszámítva. Pedig ezen vidékeken lakik legtömegesebben a nemzetalkotó magyar elem! Helyes politika-e az, a mely nem törekszik arra, hogy a tanítói karnak magyar elemét szaporítsa anélkül természetesen, hogy a nemzetiségi vidékeket elhanyagolná, azt különösen a nemzetiségi vidékek iskolaügyével ismerős tanfőfiak mondhatnák meg. Az én véleményem az, hogy gyorsan és sikerrel csak magyar tanítókkal magyarosíthatunk! Egyik legsürgősebb teendőnknek népoktatásügyünk érdekében a törvényszabta létszámból hiányzó három tanítóképző felállítását tartom, a melyek közül juthatna egy Temesvárnak, a másik kettő azonban kizárólag a fent érintett két magyar vidéket illelné meg. Eleget tettünk nemzetiségeink érdekében, ideje, hogy a magunk érdekében is tegyünk valamit.

Több kifogás tehető képzőink elhelyezését illetőleg vidékeik területén belül. Nem lévén azonban célom e kérdésnek az összes képzőket felölelő kiterjesztése, a jobb elhelyezést legelőbbben szükséglő intézetre, a znióváraljai képzőre térek át.

Mindenek előtt azon állítást kell helyreigazítanom, hogy a szóban levő képző tanulóinak létszáma csekély. Ellenkezőleg, azt merem állítani, hogy az utóbbi években az ország legnépesebb, leglátogatottabb képző-intézetei közé tartozott. Való ugyan, hogy volt egy időszak, a mikor növendékeinek létszáma csekélynek volt mondható, nevezetesen 1880 és 1887 között, de ezen időszak csekély növendéklétszámát talán az a körülmény is idézhette elő, hogy ezen időszakra esik a tanítóképző-intézeteknek négy évfolyamúvá történt fejlesztése s részéről semmit sem csodálkoznak azon, ha az ifjúság a különben is mostoha pályára előkészítő tanítóképzőkbe nem tódult; sőt ennek elenkezőjén csodálkoznám. Ezen időszakban képzőinknek évente átlag 34 növendéke volt, gondolom azonban, hogy azon időben más képzőinknek sem volt ennél sokkal nagyobb átlaga. Intézetünk 22 esztendeje áll fenn, ezen idő alatt évente átlag 52 növendéket fogadott falai közé. Az első tíz évben évente átlag 56 növendéke, a második tíz évben pedig 42 növendéke volt. Az utolsó öt évben (a folyó tanévet is beleszámítva) 61, 72, 71, 67, és 74 volt évente a növendékek száma, tehát átlag 69 s a folyó tanévben 74. Ezen statisztikai adatok egyenesen azt bizonyítják, hogy intézetünk nem gyéren látogatott, hanem ellenkezőleg az ország leglátogatottabb képzői közé tartozik.

A másik, a mit helyre kell igazítanom, az a feltevés, hogy tanítóképzőnk növendékeinek nagyobb részét az ország távolabbi vidékeiről kapja. Alig van tanítóképző-intézet az országban, a mely oly természetes vidékkel rendelkezne, mint éppen a Znióváraljai. Árva-, Trencsén-, Turóc-, és Zólyommegyék egészen ezen intézetre vannak utalva. Erre van továbbá utalva Liptó-, Nyitra-, Bars és Hont egy része is. Állítá-

som bizonyításul a folyó tanév statisztikáját hozom fel, a mely azt mutatja, hogy növendékeink 73⁰/₀-át az első helyen említett megyék szolgáltatták, 9⁰/₀-át a második helyen említett megyék s csak 18⁰/₀-át szolgáltatták az ország távolabb fekvő vidékei. Azt lehetne azonban gondolni, hogy csak esetlegesen oly kedvező a folyó évi statisztika a szóban forgó vidékre. Már magában az a körülmény, hogy a közlött adatok négyszeri felvétel átlagos adatait szolgáltatják, az említett feltevést nem teszi valószínűvé, mégis tovább kutattam s tettem összehasonlításokat s azt találtam, hogy oly kedvezőtlen esztendőben is, mint a minő az 1888/89-iki tanév volt, Znióváralja fentebb részletezett vidéke növendékeink 65⁰/₀-át szolgáltatta, pedig ezen tanévben Árva-megye, a mely rendesen szép számmal szokott növendékeket szolgáltatni, csak 1 növendékkel volt képviselve. A közlött adatokból csak az olvasható ki, hogy Árva-, Trencsén és Turóczmegyéknek, továbbá Zólyom-, Nyitra- és Liptómegyék egy jelentékeny részének tanítóképző-intézetre igenis van szükségük s így a znióváraljai intézetnek egy más vidékre leendő áthelyeztetése csak tanügyi botlás számba mehetne.

De nemcsak tanügyi szempontból van ezen vidéknek tanítóképzőre szüksége, szükség van erre itt nemzeti szempontból, magyarosítás szempontjából s így politikai célból is.

Ezt a nemzetiségileg egységes vidéket a tót nemzetiség lakja, úgyszólván, kizárólagosan. Hiszen ismeretes dolog, hogy Turócz-, Trencsén- és Árva a magyarországi pánszlávizmus legerősebb várai s hogy e várak egyik jelentékeny ostromlója éppen a szóban forgó áll. tanítóképző-intézet, mely a nép tanítóinak s így közvetve a népnek magyarosításán munkálkodik. A növendékek 63⁰/₀-a a folyó tanévben is tót anyanyelvű, a kikre, úgy hiszem, a magyar államiság veszélyeztetése nélkül lehet majd e nemzetiség gyermekeit bízni; nem fogják a rájuk bízott nemzedéket ellenünk fanatizálni, sőt tőlük telhetőleg magyarra fogják azt tenni.

Tehát szüksége van ezen vidéknek állami tanítóképzőre nemcsak kulturális, hanem politikai szempontból is. Ha ezen nagy szükségesség daczára nem felel meg egészen a hozzája fűzött kulturpolitikai érdekeknek; ha a belé fektetett tőke mégsem hoz egészen akkora kamatot, mint azt az elsoroltak alapján is joggal várhatnók: akkor egyedül a vidéken belül történt rossz elhelyezését, igazán kritikán aluli viszonyait okozhatjuk.

Azonban, hogy ne úgy tűnjem fel, mint a ki nagy szavakkal csak agítani akarnék, vagy pedig az általános tanügyi, a magyar nemzeti érdeken, illetve a képző vidékének tanügyi érdekén s a szóban forgó tanítóképző-intézet jóvoltán kívül más érdekeket is tekintetbe vennék, megismertetem Znióváralját közelebbről is.

Turóczmegye maga szép geográfiai egység, közép magas hegyektől párkányzott szép völgy. Ezen megye egyik völgyében fekszik távol minden zajtól, elzárva a világtól, Znióváralja. Ha a képzők helyeinek megválogatásában a természet szépsége, regényessége gyakorolna döntő befolyást, akkor a znióváraljai intézet helye jól volna megválasztva.

A községnek 1300 lakosa van, a kik szegény, házaló kereskedők,

elszegényedett iparosok és földmívelők. Van járásbirósága, egy órányira fekvő vasúti megálló helye, erdészeti hivatala s egyebe semmije. Elképzelhető már most, minő társadalmi helyzetük lehet egy ilyen helyen a képző tanárainak! De én nem ezt tartom fődolognak, hanem, hogy minő helyzetük van a képző növendékeinek. Nincs itt senki, ha csak a szegény iparosokat nem számítanám, a kiket pedig pedagógiai szempontból nem számíthatok, a kivel érintkezhetnének s így négy éven át a társadalomból valósággal számúzva vannak; számúzva vannak a szegényebb tót néposztály ezen gyermekei, a kiknek itt kell az összes műveltséggegyütt társadalmi műveltséget is elsajátítaniok! Csoda volna-e, vagy sok esetben csoda-e, ha az intézetből kikerülve társadalmi műveltséget felmutatni nem képesek; csoda volna-e, ha a tanárkar teljesen magára hagyatva, nem volna képes őket a magyar állameszme számára megnyerni, ezen eszméért őket fellelkesíteni, őket ennek örök hívévé tenni?!

A társadalom, sajnos, máris előítélettel fogadja a tanítót; mert nem egyszer volt kénytelen tapasztalni, hogy a tanítónak az iskolából kikerülve társadalmi műveltsége nincs. Nem becülöm túl az ily irányú műveltség értékét, azonban kétszeres hibának tartanám ennek nembecülését. S ha a helyi viszonyok daczára a tanári kar mégis képes eredményt felmutatni, képzelhető, hogy ezen eredmény milyen fáradságába és munkájába kerül; képzelhető, hogy mily szép eredményt volna képes felmutatni, ha ezen munkáját kedvezőbb viszonyok között fejthetné ki. Hiszen tisztában van azzal ma már mindenki, hogy a képző nevelőintézet is, nevelőintézetnek kell lennie már csak azért is, mert növendékeit olyan intézetekből veszi, a melyek tulajdonkép nem alkalmas előiskolái a tanítóképző-intézetnek; ez iskolából sem kapja a tanuló anyag javát, hanem salakját, vagy legfeljebb középszerűeket, a mely anyag egyáltalában nem hoz hivatást tanítói pályára. Nekünk tehát sok esetben még a képző-intézeti tanfolyamokra is elő kell növendékeinket készítenünk. Ezen körülmény is csak szaporítja a nevelői teendőket; egy hivatása magaslatán álló tanárkar ezen összes nevelői teendőket nem bízhatja tisztán csak az igazgatóra és a segédtanárra, a kiknek vállalai sok esetben úgyis túl vannak terhelve. Hogyan neveljen már most a znióvár-aljai tanítóképző a kellő sikerrel, a többi kedvezőbb körülmények között levő áll. tanítóképzőkkel versenyezve, mikor a nevelés és művelés csak azon eszközei állanak rendelkezésére, a melyek a nevelőben és növendékben gyökereznek? Hiányzanak itt a művelődés összes eszközei, a melyeket az emberi szorgalom gyűjthet, a tudomány, művészet és technika segítségével az ember teremthet. Vagy talán annak a bizonyításába kezdjek, hogy mily nehezen pótolhatja mindezeket a tanári testület kitartó munkássága? Ez alól felmentem magam s kimondom az ítéletet, hogy keresve sem lehetett volna ez intézetet alkalmatlanabb helyre tenni, akarva sem lehetett volna őt az érintett művelődési eszközöktől jobban megfosztani.

Az elmondotakból is láthatja immár mindenki, hogy ezen intézet mennyire el van zárva a működési eszközöktől, és el van zárva társadalmilag.

De talán felér ezzel a helyi művelődésre, főleg a magyarosodásra való hatása? A ki azt hiszi, szintén csalódik. De hogyan is hatna a

társadalomra bármiképpen, mikor a társadalom hiányzik!? A szegény kereskedőt, kisiparost és földmivelőt nem érdekli a képzőintézet belső élete; hiába tartanak abban szép hangversenyeket, tanulságos felolvasásokat, lelkesítő szavakat, műveltsége körét azok felülmulják, meg nem érthetvén, meg sem is hallgatja azokat. Ilyen alkalmakkor a hangverseny-, felolvasó-, vagy szavalóterem kongana az ürességtől, ha néhány vidéki, főleg városi érdeklődő fel nem keresné azt. A képzőnek nincs és nem is lehet e tekintetben semmi szerepe, mert feladatát betölti gyakorlóiskolája. Zníóváralja igényeit teljesen kielégíti egy jól berendezett állami népiskola s a magam részéről többet várnék egy független népiskolától, mint a képző gyakorló iskolájától; mert az a független iskola egyedül egy feladatnak élhetne, míg a gyakorlóiskola a kezdet nehézségeivel küzködő tanítójelöltek gyakorlóhelyéül is szolgál.

Az elsoroltakon kívül van még számos körülmény, a mely igazolja, hogy Zníóváraljának nem való tanítóképző-intézet. Ott vannak a megélhetési viszonyok, melyeket emberi gyarlóságunknál fogva annyira szeretünk előtérbe tolni, de a melyeket az elérendő czélt tekintve, csak másodrendűeknek kell tekintenünk. A megélhetés valósággal meg van nehezítve az intézetre, a növendékekre s a tanárookra nézve egyaránt. Az intézet kénytelen legcsekélyebb bevásárlásait T.-Szt.-Mártonban, Körmöczbányán vagy Zsolnán eszközölni, de hiányosak lévén a község közlekedési eszközei is, kénytelen költséges lóutartásba keveredni. Helyzetének illusztrálására talán elég felemlítenem, hogy napi hússzükségletét, a kenyérszükségletéről nem is szólva, kénytelen egy szomszéd községből, Tót-Prónáról szállíttatni. A növendékek nem szerezhetik be írószereiket sem, vagy legfeljebb kétszeres áron, nem szólva ruhaszükségeikről, vagy arról, hogy rajzszerkezeteket és könyvszükségletüket egyik tanár közvetítő szívéssége folytán a fővárosból kell beszerezniök.

A tanár helyzete az eddigiek alapján elképzelhető, de nem akarván panaszosnak látszani, erről nem szólok.

Meg vagyok győződve, hogy a miniszter úr azon némely tanítóképzők közül, a melyeknek területiális elhelyezése javítandó, legelső sorban a zníóváraljai intézetet gondolta; időszerűnek tartottam tehát képzőnk helyzetét e lapok hasábjain őszintén feltárni.

Ha pedig valaki azt a kérdést vetné fel, hogy az elhelyezés eddig miért nem történt meg, annak azt felelhetem csak, hogy az elhelyezés az államkincstár nagyobb mérvű megterhelésével történhetett volna csak. Értendő ugyanis, hogy a közoktatásügyi miniszterium kezelése alatt levő közalapítványi birtokon van egy nagy épület, a mely még századokkal ezelőtt épülhetett, s a mely jezsuita kolostor volt. Az épület ma már sem pedagógiai sem higiénikus követelményeknek meg nem felel s az ironia éppen az, hogy pedagógiai szakiskola helyeztetett el ezen épületben. Eddig azonban számolnunk kellett mostoha pénzügyi viszonyainkkal, ezen számolás itt abból állott, hogy a miniszter úr a kezelése alatt álló épületet maga bérelte ki, különben nem lehetett volna jövedelmezően értékesíteni. Ma, midőn rendezett pénzügyi helyzettel állunk szemben, nem képzelek kulturpolitikai szempontból sürgősebb teendőt, mint képzőink korszerű kifejlesztését, berendezését

elhelyezését és új képzők állítását, az állami képzőkkel. a korral haladni nem képes vagy haladni nem akaró felekezeti képzőknek verseny útján történendő megdöntését.

De a szóban forgó épületet is az eddiginél sokkal czélszerűbben, a helyi közművelődési szempontoknak sokkal megfelelőbben lehetne ma már felhasználni. A képzőintézet ugyanis faipariskolával van kapcsolatban, a mely eddig is szépen fejlődött, azonban további fejlődéséhez nagyobb helyre, nagyobb függetlenségre és nagyobb állami segélyre volna szüksége. Hogy mily szükséget pótol ezen ipariskola, azt leginkább azon körülmény bizonyítja, hogy az ország különféle vidékeiről jött megrendeléseknek alig képes már megfelelni, pedig egész zajtalanul, feltűnés nélkül dolgozik. Ezt az intézetet kellene önállósítani, illetőleg felső népiskolával összekötni s a képző épületébe elhelyezni. Egy ily iskola áldása lenne nemcsak a községnek, melynek ipara ily uton újra fellendülhetne, hanem áldása lenne az egész vidéknek, hatalmas eszköz lehetne a rohamosan növekvő kivándorlás csökkentésére s az agitáló pánszlávizmus erejének gyengítésére. Adjunk megélhetési módot, adjunk kenyeret tótjainknak s maguk hallgattatják el szájaskodó agitátorait. Egy ily tisztán a gyakorlati életet szolgáló ipariskolának nincs feltétlenül pedagógiailag berendezett épületre szüksége, s így a képző mostani épülete egyedül ily célra volna jövedelmezőn s a mi fő, üdvösen felhasználható.

Amde a kérdés fogós része, hogy hová helyeztessék át a tanítóképző-intézet?

Az eddigi kísérletek oda irányultak, hogy Kőrmöczbányára vigyék át, a mely város erre a célra igen szép palotát ajánlott volt fel. Ha azt tekintenénk elsőrendű dolognak, hogy az intézet mennél több művelődési eszköz birtokába jusson, akkor a szóban levő vidék városai között mindenesetre ez volna legalkalmasabb. Ámde itt első sorban kulturpolitikai szempontok jönnek tekintetbe, s a miniszter úr éppen ebből a szempontból a Kőrmöczbányára való áthelyeztetésbe nem egyezett bele. Tanügyi és politikai szempontból első sorban Árva-, Trencsén- és Turóczmegyéknek, csak másodsorban Liptó-, Zólyom- és Nyitramegyék egy részének van áll. tanítóképzőre szükségük. Az általam egybeállított statisztikai adatok pedig azt mutatják, hogy az 1888/89. tanévben Turóczmegye s Nyitramegyének egy része a növendékeknek 33⁰/₁₀₀-át, Trencsénmegye, Árva megye (ez utóbbi csak 1 növendéket szolgáltatott) és Liptó megye egy része 17⁰/₁₀₀-át, Kőrmöczbánya vidéke pedig 15⁰/₁₀₀-át szolgáltatá; a folyó tanévben pedig ugyanazon vidékek az előbbi sorrendben 32⁰/₁₀₀-át, 21⁰/₁₀₀-át és 24⁰/₁₀₀-át szolgáltatták. A legnagyobb emelkedést Kőrmöczbánya vidéke mutatja ugyan, de ezen vidék ugyis két állami tanítóképző-intézettel rendelkezik meglehetősen közel. A képző tehát lehetőleg az első helyen említett vidéknek hagyandó meg s le kell mondanunk arról is, hogy valamely nagyobb városba helyeztessék át, mert ott kisebb városkákat is csak keresve lehet találnunk.

Véleményem szerint ezen kérdés megoldásánál három városka jöhet számításba, nevezetesen T.-Szt.-Márton, Rózsahegy és Zsolna; részint azért, mert ezek a vidék legnépesebb, legműveltebb

városkái, másrészt meg azért, mert mindeniküknek van gimnáziumja vagy polgáriskolája. Szükségesnek tartom ugyanis, hogy mindaddig, míg a képző növendékeit a nevezett intézetek növendékeiből sorozza, legyen ily intézet a képző községében.

Lássuk azonban ezen városkákat egyenként.

T.-Szt.-Mártonnak csak kétezer s néhány száz lakosa van, azonban megyei középpont s a mi fő, mint a pánszlávizmus főfészke ismeretes. Ezen két utóbbi körülmény a mellett szól, hogy ide helyeztessék át a tanítóképző, de mellette szól még annak a valószínűsége is, hogy Turóczmegye az intézethez ragaszkodni fog, s mindent el fogja követni az ellen a terv ellen, hogy más, ámbár szomszédos, megyébe helyeztessék át. Azonban, ha figyelembe vesszük, hogy van itt az államnak elemi iskolája, polgári fiu- és leányiskolája s középkereskedelmi iskolája, akkor ezen kis városka igényeit teljesen kielégítve látjuk. Az itt székelő megyei közigazgatási hivatalnokok, a járásbíróági hivatalnokok s az említett intézetek tanítói és tanárai a pánszlávizmussal játszva elbánnak, segítségre szükségük nincs. Az állami képzővel gyarapodnának ugyan erőben, de annak erejére másutt nagyobb szükség van. Ehhez járul még, hogy a szóban forgó vidéknek nem is ez a természetes középpontja. Ezeket tekintetbe véve Turóczmegye lemondhat előjogáról a közérdek kedvéért, lemondhat még azért is, mert tanügye a képző 22 éves fenállása óta a szomszéd megyék tanügyéhez képest rendezettnek mondható.

Rózsahegy mellett nem szól annyi körülmény sem, mint T.-Szt.-Márton mellett, előnye e felett egyedül az, hogy népesebb, viszont nagy hátránya, hogy a képző-intézetet szükségelő vidéknek kevésbé középpontja, mint Márton. Így tehát ez is elesnék s maradna *Zsolna*, a mely városka vele egyenlő (népessége háromezer s néhány száz lakossal) s míg a Vág völgyén saját megyéjével (Trencsénmegyével) és Liptó-megyével, addig az Árva völgyén át Árva-megyével s a Turócz völgyén át Turócz-megyével s a délibb vidékekkel van természetes összeköttetésben. Innét, ezen természetes középpontból indulnak ki a közlekedési utak, országutak és vasutak a jelzett irányokba. Míg a természet e helyet megtette e négy megye középpontjává, addig az ember sietett azt hasznára fordítani. Szép kereskedése volt e városkának régebben, ma azonban már hanyatlóban van, segítségre volna tehát mielőbb szüksége, s e segítséget egyelőre abban látnám, hogy a kormány a znióváraljai képzőt, melynek itt semmiféle helyi missziója nincs, oda helyezné át. Hasznára volna az áthelyezés e városkának anyagilag, de hasznára lenne szellemileg is, másrészt a képző is jobban betölthetné itt feladatát, itt növendékeink a hazafias középosztályal érintkezhetnének, társadalmilag csiszolódhatnának, szellemileg művelődhetnének s így a tanári testület által elhintett mag csakugyan sokkal jobb gyümölcsöket teremne a magyar eszme számára.

De nemcsak ebből a szempontból esett a választásom éppen ezen trencsénmegyei városkára, hanem azért is, mert Trencsénmegye tanügye tudtommal Torontálmegye tanügyénél is siralmasabb állapotban van. Mit fog tenni tanügyi kormányunk, ha a tanítók fizetésére vonatkozó

törvényjavaslat megvalósítása után néhány száz tanítói állást kellend ezen vidéken főleg ezen megyében betöltenie? Részemről e kérdésre nem tudok helyesebb feleletet adni, mint hogy a znióváraljai tanítóképző-intézetnek Zsolnára leendő áthelyezését szövé teszem. Hiszem, hogy Zsolna városa tőle telhetőleg anyagilag is támogatná ezen eszmét, természetes azonban, hogy az anyagi áldozatokat főleg a tanügyi kormányoknak kellene meghoznia, mikor ily fontos kulturmisszióról van szó.

Jól tudom, hogy egy állami tanítóképző-intézet áthelyezése sok nehézséggel jár s hogy az általam elsorolt körülményeken kívül más körülmények is figyelembe veendőek, ha csak azok nem folynak be ezen kérdés megoldására döntőleg. Feltéve azért, hogy az áthelyezésnek nem tettem nagyobb szolgálatot, minthogy azt e helyen is szóba hoztam, máris használni vélek az ügynek. Az a tudat pedig, hogy a tanügyi, közelebbről képzőnkkel szemben tartozó kötelességemnek tettem felszólalássalommal eleget, megnyugtat. Az áthelyezést képzőnk érdekében, e vidék közművelődése érdekében s a magyar nemzeti érdek szempontjából elkerülhetetlenül szükségesnek tartom.

Znióváralja.

Mohar József.

A felekezeti tanítóképző tanárok nyugdíjügyéhez.

A «Tanítóképző Tanárok Országos Egyesülete» Tekintetes Választmányának Budapestén.

Mélyen tisztelt Választmány! A politikai napilapok hasábjain megjelent, az autonom felekezetek által fentartott, valamint a közoktatási minisztérium rendelkezése alá nem tartozó középiskolák tanárai számára létesítendő nyugdíjintézet szervezési előmunkálatainak előrehaladt stadiumáról szóló, az új nyugdíjintézetnek a közel jövőben leendő megvalósulását jelző hírek bennem és talán számos pályatársamban aggodalmakat keltettek. Lehet, hogy azon hírlapi tudósítások hiányosak; mert lehetséges, hogy az illetékes helyen a tanítóképzőket is, rangjuknak megfelelően, a középiskolák közé sorolják. De ezen esetben is a katolikus tanítóképzőknek felvételése kétséges; mert az erdélyi részeket leszámítva, a katolikus egyháznak autonómiaja nincs, a létező 28 katolikus tanító- és tanítónőképzőnél alkalmazott tanárok kuszált és rendetlen nyugdíjviszonyainak meghagyása ezen intézetek fejlődésének minden lehetőségét kizárja. Támaszkodva az igen tisztelt választmánynak fáradhatatlan tevékenységű, a tanítóképző-intézeti tanárok mind anyagi, mind szellemi érdekeit képviselő és védő multjára, teljes bizalommal várom ezen kérdésben is intézkedéseit, mert meg vagyok győződve, hogy az esetben, ha a katolikus tanítóképzők tanárai csakugyan kihagyattak a most készülő nyugdíjtervezetből, az igen tisztelt választmány, a vidékről jövő felszólalásokat be sem várva, haladéktalanul megteendi illetékes helyen a kellő lépéseket a veszély megszüntetésére. Ha a mélyen tisztelt választmány már eddig is intézkedett volna, az alábbiakat még sem tekinthetem elkésve elmondottaknak; mert szintén katolikus tanítóképző tanár letemre helyzetünket a maga közvetlenségében ismerem, érzem;

és a bajokra reá mutatva, egyszersmind az érdekeket kiemelem, melyeknek megvédéséről a készülő törvényjavaslatnak gondoskodni kellene.

Óhajtandó, hogy a törvényjavaslat félreérthetetlenül a következőket mondja ki:

1. A nyugdíjintézet tagjai a római és görög katolikus tanítóképzőknél véglegesen alkalmazott rendes tanárok is.

2. Minden véglegesen alkalmazott rendes tanár fizetése teljes összegével egyenlő nyugdíjjogosultsággal bírjon.

3. Az ezen intézeteknél a tanulmányi alap terhére kinevezett tanárok a teljes fizetésük és a tanulmányi alaptól húzott javadalom közötti különbséget szintén biztosíthatják maguknak.

4. A szolgálati idő 1870-ik évtől számítandó.

Ezen négy pont megokolására és magyarázására szolgáljanak ezek:

Az 1. ponthoz. Az 1891. évi XLIII., a népoktatási nyilvános tanintézetek tanítóinak nyugdíjazásáról szóló trvcz. 1. §-a kiegészíti az 1875. XXXII. trvcz. 1. és 2. §-ában felsorolt iskolák neveit, melyeknek tanítói nyugdíjot nyerne, sőt még jövőben az igényekhez képest az 1868. XXXVIII. trvcz. 80. §-a alapján létesítendő új iskolanemek majdani tanítóiról is gondoskodik. De az új nyugdíjtörvény által a régi nyugdíjtörvénynek 38. §-a, mely eddig a nem állami tanítóképző tanárnak is módot nyújtott 40 szolgálati év után (!) 400 frtnyi nyugdíjigénynek biztosítására, hatályon kívül helyezett. A törvényjavaslatához csatolt indokolás szó szerint ez: «*érvényen kívül volt helyezendő az 1875. XXXII. trvcz. 38. §-a, mert a nem állami tanító- és óvóképezdek okleveles tanárai máig sem vették igénybe az idézett törvény 38. §-a által megadott lehetőséget a nyugdíj biztosítására, azonfelül pedig célszerűbbnek is látszik ezen tanárok nyugdíjügyét az autonóm felekezeti és községiközépiskolák tanárainak nyugdíjügyével kapcsolatosan rendezni*». Minthogy a régi törvény bármilyen jellegű képzőintézet tanárára vonatkozott, és a mi nyugdíjogunk az autonóm felekezeti középiskolai tanárok nyugdíjával kapcsolatos rendezés feltételével töröltetett: kell, hogy az autonóm felekezeti tanárok nyugdíjtörvényébe a római és görög katolikus képző tanárok nyugdíjjogosultsága is iktattassék. Ez gróf Csáky Albin, vallás- és közoktatásügyi miniszter úr ő nagyméltóságának az országházban tett ígérete. Ha tehát a készülő törvényjavaslatból a katolikus képzők tanárai ki is maradtak, ez a feledékenységből származó fogyatkozás épen az igen tisztelt választmány által megkeresendő vallás- és közoktatásügyi miniszter úr ő excellenciája további intézkedéseivel igen könnyen kiigazítható lesz. Minthogy a törvényjavaslati előmunkálat ezen létező fogyatkozására a hírlapi közlemények engednek következtetni, azért ajánlom propositiónak 1. pontját a mélyentisztelt választmány figyelmébe azzal hogy: videant consules!

A 2-ik pontra nincs megjegyzésem. Ha minden tanító és tanár

fizetésével egyenlő nyugdíjat kap. a katolikus képzőtanárok hasonló ohaja sem nevezhető túlhajtottnak.

A 3. pontnak jogosultságát a magyarországi római- és görög-katolikus tanítóképzők keletkezése és átalakulásuk története bizonyítja. 1840-ben V. Ferdinánd, magyar király, a tanulmányi alap terhére 5 királyi kath. tanítóképzőt szerveztetett, minden intézethez 3 tanárt évi 700 pengő forint fizetéssel neveztek ki. 1856-ban Thun Leó ezeket újra és egyszersmind agyonszervezte, a mennyiben az 5 tanítóképzőből 15-öt csinált úgy, hogy az eddig alkalmazott 15 tanárt egyesével a 15 képzőhöz rendelte és több tanárt nem is nevezett ki. Képzhető, hogy a két tanfolyamot egy tanárnak ellátni nem lehetett, úgy, hogy az egyházmegyék, melyekre Thun a képzők felügyeletét bízta, maguk jószántából, az ügy iránti részvétebből önként, természetesen saját költségükön, alkalmaztak először óraadókat, kiket idővel rendes tanárokká léptetett elő az egyházmegye. Ez a királyi kath. férfitanítóképzőknek (a szepeshelyi és egri kivételével, melyek kizárólag egyházmegyei alkotások) és a pesti kir. kath. tanítónőképzőnek rövid, de annál viszontagságosabb multja 1868-ig, illetve máig. A népoktásügy szervezése évében, t. i. 1868-ban, a tanulmányi alap tanítóképzőit a minisztérium máig is meghagyta úgy, a mint voltak. A miniszteri jelentésekben található és a most már «róm. kat. tanítóképzők» czíme alatt összefoglalt kir. kath. tanítóképzőknek bőven kijut mindenből, csak elismerésből nem; a hiányok egész sorozata olvasható minden jelentésben; csak az érthetetlen, miért nem orvosolja a konstataált bajokat a magas minisztérium, mikor ezen intézetek a tanulmányi alapéi és ezen iskolákkal meg a miniszterium rendelkezik?!

A tanítónőképzők, a pesti kivételével, mind egyházmegyei iskolák.

A róm. kath. tanítóképzőkben idők folytán kifejlődött dualismusként megfelelően kétféle tanár van: a minisztérium által kinevezett és az egyházmegye által alkalmazott. 1. Az egyházmegyeileg kinevezett tanárnak volt az 1875. XXXII. t. cz. 38. §-ában 400 frt nyugdíj biztosítva; most ugyan ezen joga megszűnt, de bízhatunk, hogy a készülő törvényjavaslat annál kedvezőbben fog róla gondoskodni. Azon pályatársak, kik 1870 előtt már alkalmazva voltak, lehet, hogy a *Ratió educationis* szerint fognak az egyházmegyék által nyugdíjaztatni; de az is kétséges, mert a *Ratió* alkotása idejében tanítóképző tanárok nem léteztek. 2. A tanulmányi alap terhére kinevezett képzőintézeti tanárnak 735 frt (a 700 pengő forintnak egyenértéke) a törzsfizetése és 100 frt ötödéves pótléka. Az egyházmegyei pénztar a fenti törzsfizetéshez még bizonyos összeget pótol szintén fizetés czímén. Ezen tanárok, kik egyszersmind igazgatók is, 30 szolgálati év után 1235 frt (735+500) nyugdíjat kapnak a tanulmányi alaptól, de az egyházmegyétől húzott fizetés nyugdíjképpen biztosítva nem lévén, ez után nincs is nyugdíjuk. Lehet, hogy az 1870 előtt alkalmazottakra a *Ratio* érvényben maradt, de az újabb generációra ez semmiképen nem vonatkozhatik, mert a *Ratió*, mint avult intézmény, — a szerzett jogok fentartásával, — az 1875-iki XXXII-ik, az 1885-ik XI-ik és az 1891-ik XLIII-ik t. cz. által hatályát veszítette. Azért méltányos, hogy a tanulmányi alap által fentartott

tanítóképző tanárok az egyházmegyétől kapott fizetéseiket biztosíthassák a létesítendő nyugdíjintézetnél.

A 4-ik pontnak méltányossága nyilvánvaló, bővebb indokolása felesleges.

A mikor a mélyen tisztelt választmány a katolikus tanítóképző tanárok nyugdíjügyében a nagyméltóságú vallás- és közoktatásügyi miniszter úrnál eljárand, méltóztassék az elmondottakat, mint a mai helyzetet hűen megvilágító adatokat is eddigi egyszerűzetével és buzgóságával felhasználni, a kegyelmes úr magas figyelmébe ajánlani és meg vagyok győződve, hogy ő exczellentiája a tűrhetetlen nyomorúságos állapotokat meg fogja szüntetni.¹

A mélyen tisztelt választmánynak alázatos szolgája:

Herchl János,
kassai kath. tanítóképző tanár.

A vallás- és közoktatásügyi miniszter huszonegyedik jelentéséből.

Míg gr. Csáky Albin vallás- és közoktatásügyi miniszternek első három a (18., 19. és 20-ik) jelentése a népoktatásügy mélyen gyökerező bajainak feltárásáról és a tervezetéről vált nevezetessé, addig a mostani rövidre vont, mindössze 120 lapra terjedő jelentés, habár nem tartózkodik a bajok őszinte nyilvánításától, inkább a létesített reformok, az oktatás intenzív fejlesztésére irányuló intézkedések összefoglalására szorítkozik. Az 1891-ik év epochális jelentőségű népoktatásunk történetében. Ezen időre esik a kisdedovásról szóló 1891. XV. t.-cikknek és a tanítói nyugdíj reformját eszközöző 1891. XLIII. t.-cikk létrejötte. Mind a kettő igen fontos, de különösen az előbbi új korszakot nyit kulturális életünk számára és halhatatlanná teszi megalkotójának nevét. Ezen nagyobb alkotásokon kívül az iskolák belső életének fejlesztése érdekében is kifejtett élénk tevékenységet tüntet fel a jelentés, a mi a közoktatásügyi kormány buzgó működéséről tanúskodik.

Ezen rövid jellemzés előrebocsátása után ismertetni fogjuk a jelentésnek a közoktatási tanácsról, a tanfelügyeletről, a tanítóképzésről, a népoktatásról, a kisdedóvóképze-
zésről és a kisdedóvásról szóló részeit.

Közoktatási Tanács.

Azóta, hogy 1891. márczius havában a Közoktatási Tanácsot reorganizáltak, új alakjában tagadhatatlanul sokat és hasznosan dolgozott. Rövid másfélévi munkásságának nyomai már is meglátszanak közoktató-

¹ Igen sajnáljuk, hogy e beadvány csak november hó 22-én, tehát a választmányi ülés után egy nappal jutott kezünkhöz. Habár a választmány a november 21-iki ülésen értesülései alapján foglalkozott ez ügygel (l. a választmányi ülés jegyzőkönyvét az egyesületi rovatban), mindazáltal újlag beccses figyelmébe ajánljuk ez igen fontos ügyet, a melynek tapintatos és czélszerű megoldása kartársaink jelentékeny részének életérdekeit érinti s közvetve ki fog hatni kath. tanítóképzőink működésére.

sunkban, de az eredmény még csak ezután fog valójában mutatkozni. A tanács működésének hasznosságát fokozza az, hogy a tagok a különböző nemű és fokú iskolák látogatására kiküldetvén, alkalmuk van az intézetek gyakorlati működésével megismerkedni; de éppen ebből a szempontból kívánatosnak tartjuk a tanácsnak az eddigénél több oly tanférfiúval való kiegészítését, a kik a népoktatásnak nemcsak elméleti, hanem gyakorlati követelményeivel és menetével teljesen ismerősek.

A miniszteri jelentés röviden összefoglalva, a tanácsnak másfélévi (az 1891. évi tavaszi s az 1891/92-ik egész isk. évi) működéséről a következő képet nyújtja.

«Elkészítette a tanács a tanítóképesítő vizsgálatok szabályzatát, a középiskolai építkezési szabályzatot, az idegen nyelvek tanítónőinek képesítéséről szóló szabályzatot, a görögöt pótló tantervhez való utasításokat, a középiskolai rendkívüli tárgyak tanítására vonatkozó utasítást, a közép- és népiskolai tankönyvek bírálati szabályzatát; revideálta az érettségi vizsgálati ügyiratokat és tanintézeti zárójelentéseket, néhány tanügyi érdekü emlékiratot, a góth betűk mellőzésére vonatkozó tanártestületi javaslatot, revideált továbbá tantervjavaslatokat — s több tanügyi kérdésben maga is dolgozott ki javaslatokat.»

«Majd elkészítette, illetőleg revideálta a felsőbb leányiskolák internátusainak nevelő személyzetére vonatkozó szabályzatot, a gyorsírás-tanítók, valamint a siketnémák tanítóinak képesítő szabályzatát, az iparos tanonciskolák szervezeti szabályzatát, a kisdedóvási törvény végrehajtására vonatkozó utasítást, a kisdedóvónőképzők szervezeti szabályzatát s még több kisebb-nagyobb jelentőségű szabályzatot és tantervet dolgozott ki.»

«E mellett nagyszámú vizsgálati ügyiratokat, jelentéseket, tanterveket revideált a tanács, s javaslatot készített a gyermekápolás ügyében, az új görög kiejtésnek tanítása tárgyában, továbbá a classica-philologiai encyclopaedia készítése felől, az álló írás tanításának kísérletei iránt, valamint a képezdei tanárok azon emlékirata felől, a melyben a képezdekbe való felvételnek és a képezdei gyakorlóiskolák szervezetének módosítását kívánják, stb.»

Ezen kívül a tanácstagok az ország különböző vidékein iskolalátogatásokat teljesítettek; megbíráltak a másfélév alatt összesen 591 kötet tankönyvet, a melyből a tanács 401-et talált engedélyezhetőnek. Megemlíttük még, hogy a tanácsnak körülbelül 4000 kötetből álló könyvtárát rendezték, a melyben a tankönyv-gyűjtemény külön csoportot képez.

Tanfelügyelet.

A miniszter figyelmét a népiskolai tanfelügyelet hiányai sem kerültek ki s különösen a tanfelügyelőknek terhes, minden időt felemésztő irodai munkájának kevesbítésére törekedett. E célból a miniszter úr az elmúlt évben tanfelügyelői szakértekezletet tartott, a melynek megállapodásai alapján gyökeresen átdolgoztatta a statisztikai adatok gyűjtésére és feldolgozására nézve fennállott szabályokat. Az irodai

munka könnyítését tartván szem előtt, a szabályzatban a következő szempontok érvényesültek:

1. Az évenkénti gyűjtés és a földolgozás a népoktatásnak csak azon főbb tényezőire nézve hagyatik meg, melyek természetüknél fogva folytonos hullámnak vannak alávetve. Ellenben azon adatok, melyek némi állandóság jellegével bírnak, vagy a statisztikának kevésbé lényeges részei, ezentúl csak minden ötödik évben gyűjtendők.

2. Számos olyan statisztikai adat, melynek nyilvántartása nem látszik szükségesnek, egészen kihagyatott a munkálat keretéből.

3. Az összes lényegesebb tényezők, melyekre nézve az állandó nyilvántartás elkerülhetetlenül szükséges, a főkimutatáson tömörítették, hogy a külön kimutatások hosszabb időn át nélkülözhetők legyenek.

4. A különböző minták rovatai egymással összhangzásba hozattak s ugyanazon adatoknak egymástól eltérő csoportosítása mellőztetett.

5. A feldolgozás technikai része a részletezések és számítások összevonásával, illetőleg elhagyásával egyszerűsítettet.

Nem tartjuk fölöslegesnek ennek kapcsán a miniszter úrnak a következő elvileg fontos kijelentését idézni:

«Midőn ekként a kir. tanfelügyelők irodai teendőit több irányban kevesbítettem és a statisztika feldolgozásával járó munkát apasztottam, ezzel azt a czélt kívántam elérni, hogy a minden mellőzhető bureaukratikus teendők nyűge alól felszabadított tanfelügyelő visszaadassék sajátképi legfontosabb működésének, melynek főtere nem a hivatalszoba, hanem az iskola, és melynek módja főkép a községek és iskolák látogatása s a tanítókkal és iskolai hatóságokkal való személyes közvetlen érintkezés.»

A miniszter úr ezen kijelentésében világosan megjelöli a tanfelügyelők tulajdonképpeni munkakörét, a melytől ők rajtok kívül eső okokból az idők folyamán természetellenes módon eltértek, de a melyre hivatásuk teljesítése érdekében visszaterelendők. A kiadott rendelet azonban korántsem szünteti meg a bajokat, mert e czélból az egész tanfelügyelői intézmény gyökeres reformja szükséges. Lehet, hogy ettől még messze vagyunk; de a rendelet a bajok világos látására vall s egyúttal megjelöli egy előbb-utóbb bekövetkező reformnak alapeszméjét, a mi nem lehet egyéb, mint a szakfelügyelet megteremtése. Ezen irány követésének bizonyosságául szolgál az a körülmény is, hogy ujabban csakis szakembereket neveznek ki tanfelügyelőül.

Tanítóképzés.

Általános intézkedések.

A miniszteri jelentésnek a tanító- és tanítónőképző-intézetekről szóló általános része általában örvendetes képet nyújt. A rendelkezéseknek és a fejlesztés tényeinek oly csoportjával találkozunk e tételnél, hogy a tanítóképző-intézeti rész kiemelkedni látszik az egész jelentésből. Ebben a tekintetben tehát meg lehetünk elégedve a jelen-

téssel, mert arról tanúskodik, hogy tanügyi kormányunk behatóan foglalkozik e fontos népoktatási intézetekkel és azokat feladataiknak színvonalára emelni törekszik. Azt sem lehet mondani, mintha a miniszter úr tervszerűtlenül járna el a képzők fejlesztésénél; de éppen erre van némi megjegyzésünk.

A miniszteri rendeletek nagyobb része azon tárgyak oktatásának javítását célozza, a melyek a tanítók mellékfoglalkozásaira vonatkoznak; ezek a méhészet, baromfitenyésztés, tűzoltás, kántorságtan. Tudjuk, hogy e tárgyak is jelentősek; de mégis elhibázottnak, a tanítóképző oktatás főteendőinek végzésére, a tanítói eredeti hivatás teljesítésére károsnak tartanók ez iránynak túlhajtását. Ezért véleményünk szerint a főfigyelem ezentúl a tanítóképzés lényegét alkotó ügyekre fordítandó, milyenek a tanterv, a gyakorlóiskola, internátusok vezetése, szervezeti szabályok, a tanárképzés s az állami tanítóképzők elhelyezése. Látva azt, hogy buzgón foglalkozik a kormány a tanítóképzés ügyével, reméljük, hogy ez ügyek is egymásután megoldatván, a tanítóképzés egész ügye reformáltatni és rendeztetni fog.

A tanítóképzőkre vonatkozó rendelkezéseket a következőkben ismertetjük:

A képzők fejlesztése. A tanügyi kormány a tanító- és tanítónőképzők látogatására kiváló szakférfiakat küldött ki. «Az országos közoktatási tanács kebeléből kiküldendő iskolalátogatók teendőinek meghatározásánál — így szól a jelentés — különösen a képezdek látogatására fektettem súlyt, miután ezek az intézetek nem voltak eddigelé szakemberek által megvizsgálva.»

Már volt alkalmunk a tanítóképző-intézeti látogatás ügyében nyilatkozni; haladásnak tekintjük ezt, a melynek üdvös hatása lesz intézeteink fejlődésére. Azonban ez intézkedést mégis csak átmenetinek tekinthetjük, a mely előbb-utóbb a kívánt reformhoz kell hogy vezessen: a képzőintézetek országos felügyeletéhez. Ez az intézmény már a kis Horvátországban is meghonosult; mi sem halogathatjuk soká annak megvalósítását.

A felekezeti képzők fejlesztése. Eddig minden miniszteri jelentés csak panaszszal volt tele a felekezeti képzők ellen a nélkül, hogy egyikben is intézkedéseket olvastunk volna a tapasztalt hiányok megszüntetésére. E jelentés, ha nem is mutathat még fel tényeket, de legalább kilátást nyújt a javulásra. A mozgalom a leghelyesebb alapon, maguk a felekezetek körében indult meg a kormány jóindulatú és tapintatos támogatása mellett. Megjegyzés nélkül közöljük a jelentés idevonatkozó passzusát, csak óhajunkat fejezzük ki a mielőbbi siker elérésére.

«Már a megelőző időben kiküldött biztosaim jelentései alapján részint intézkedtem a tapasztalt hiányok megszüntetése iránt, részint az intézeteket fenntartó egyházi főhatóságokat megkerestem, hogy a hatóságuk alá tartozó tanító- és tanítónő képezdekben talált hiányokat szüntessék meg. E megkereséseimnek tulajdonítandó, hogy az egyházi főhatóságok komolyan és behatóan kezdtek foglalkozni a hatóságaik alá tartozó képző-intézetek hiányainak orvoslásával. Azok, a melyek több tanítóképezde fölött rendelkeznek, az iránt foly-

tatnak tárgyalásokat, hogy az intézetek egyesítése által jobban dotált és ennek következtében a törvény követelményeinek megfelelően berendezhető tanítóképezdét létesítsenek.»

«Miután amugy is kelletténél nagyobb a felekezeti tanítóképezdek száma s egyesek oly csekély népességűek, hogy fentartásuk alig látszik indokoltnak, a helyzet javítása végett tervbe vett utóbbi törekvéseket örömmel üdvözlöm és minden rendelkezésemre álló eszközzel elő fogom mozdítani. Bizton remélhető, hogy a magukban véve hiányos felekezeti tanítóképezdek tervezett egyesítése által erőteljes és a törvény követelményeinek megfelelő intézetek fognak keletkezni.»

Igazgatói zárójelentések. A miniszter a végett, hogy «a tanító- és tanítóképzőkről, a népoktatás ezen legfontosabb intézeteiről», évenként hű és kimerítő képet szerezzen, az állami képzők igazgatóit utasította, hogy minden tanév végével az intézet állapotáról jelentést szerkesztszenek és terjesztszenek fel. A jelentéseknek egyöntetűvé tétele szempontjából útmutatást is adott. Az egyházmegyei hatóságokat is megkereste, hogy hasonló jelentéseket terjesztszenek fel képzőikről. A miniszter úr hozzáteszi: «Ezek a jelentések évről-évre a tanító- és tanítónő-képzés állapotáról részletes képet és a szükségletek felől áttekinthető tájékozást fognak nyújtani.»

Annak idején mi is örömmel fogadtuk az igazgatói zárójelentések elrendelését (l. M. Tanítóképző 1891. évf. 350. lap) és sok jót vártunk és várunk azoktól. Ugyanakkor aggodalmunkat fejeztük ki, hogy a zárójelentések, ha csak külön rendelkezés nem történik, az értesítőket ki fogják szorítani. A tények igazat adtak nekünk, mert pl. még 1890-ben 20, addig 1891-ben csak 11 és 1892-ben 14 értesítő jelent meg a 72 tanítóképzőről! Ez valóban hiba és nem válik sem dicsőségére, sem javára a tanítóképző-intézeteknek. Ha a dolog ebben marad, megszűnik a tanítóképzők működésének nyilvánossága. Nincs most terünk annak szükségét és hasznát fejtegetni, hogy a tanítóképzők állapotáról és működéséről ne csak a kormány, hanem a közönség is tudjon. Csupán hangsúlyozzuk, hogy a bajon mielőbb segíteni kell vagy az által, hogy a kormány nyomassa ki a zárójelentéseket vagy utasítsa az igazgatókat, hogy jelentéseiket értesítők alakjában adják ki.

Testi nevelés. A jelentés örömmel emlékszik meg arról, hogy az 1891-iki országos tornaversenyen kivált az állami tanítóképző-intézetek nagy számmal vettek részt és «bebizonyították, hogy ezen intézetekben a tornaoktatás állapotával és eredményeivel meg lehetünk elégedve.» A miniszter továbbá jelenti, hogy négy állami tanítóképzőnél (Csáktornya, Baja, Déva, Sárospatak) tornacsarnokot állítottak fel, vagy ilyet terveznek. Örövendünk a haladásnak.

Felvétel. Ez ügyben kisebb jelentőségű intézkedések történtek. Ilyen az, hogy a magasabb osztályokba lépő növendékek segélyezéséről még a megelőző tanév végén kell határozni; az első osztályba való felvételt még augusztus hónapban kell megejteni. E rendeletek azt óhajtják el-

érni, hogy a tanító- és tanítónőképzőkben már szeptember 4-én meg lehessen kezdeni a tanítást. Egy más rendelet szerint azok, kik valamely állami tanítónőképzőbe kedvezményért folyamodnak, kötelező iratot állítanak ki, hogy képesítésük után öt évig fognak a tanítói pályán működni, ellenkező esetben szülőik visszatérítik a rájuk fordított költséget. Reméljük, hogy egy, az egész felvételi eljárást módosító szabályzat kiadása nem sokáig fog késni az egyesületünk I. Emlékiratában kifejtett elvek alapján.

Gazdasági oktatás. A gyümölcsészeti, kertészeti s általában a gazdasági oktatás szakszerű felügyelete és ellenőrzésével a tanítóképzőkben Molnár István, országos vinczellérképző igazgató, bízott meg. Az okszerű méhészet sikeres tanítása érdekében a modori, csáktornyai, kolozsvári, iglói és znióváraljai állami tanítóképzőket teljesen felszerelt méhesekkel látták el. A miniszter úr továbbá a székely-keresztúri áll. tanítóképzőnél a háziipar-oktatást, figyelemmel a székely nép közgazdasági szükségleteire, reorganizálta és a kir. iparfelügyelő felügyelete alá helyezte; a baromfitenyésztők orsz. egyesületének megengedte, hogy a budapesti állami tanító- és tanítónő-képzőkben a baromfitenyésztésről tanfolyamokat rendezzen; az aradi, bajai, budapesti, csáktornyai, lévai, sárospataki és zilahi állami tanítóképzők mellett fenálló amerikai szőlőtelepeket a szőlőszeti vándortanítók felügyelete alá helyezte.

Tűzoltás. A miniszter úrhoz az orsz. tűzoltó-szövetség ismételtén azzal a kéréssel fordult, hogy a tanítóképzői növendékeknek a tűzoltásban elméletileg és gyakorlatilag való kiképztetése által lehető legyen, hogy a községek a tűzoltóság szervezésére alkalmas egyéneket nyerjenek. A miniszter úr intézkedett, hogy mindazon állami tanítóképzőknél, ahol szakértő tanító és szervezett tűzoltóság van, mely a szükséges szereket és gyakorló tértrendelkezésre bocsátja, tűzoltási tanfolyamok létesíttessenek. Minthogy azonban csupán a kis községek vannak reászorulva a tanítók közreműködésére a tűzoltás szervezésében, a miniszter úr a tanítást szorosan a faluhelyen szükségeseire szorította.

Az egyházi zene és a kántorságtan. A miniszter úr gondoskodni kíván arról, hogy az állami tanítóképzőkben a tanítójelöltek az egyházi énekben és zenében és a kántori teendőik végzésében is gyakoroltassanak és ez által a kántortanítói állomások elfoglalására is képesíttessenek. Ezért utasította az áll. tanítóképzők zenetanárait, hogy az általános ének és zeneoktatás keretében megadott alapvetésre támaszkodva, a III. és IV. osztályban hetenként 1—1 órában a római kat., ág. evangélikus, ev. ref. és unitárius vallású növendékeket a különleges egyházi énekben és zenében gyakorolják. A görög kath. és görög keleti vallású növendékek megfelelő egyházi énekeik nyelv- és dallambeli sajátosságai következtében egészen külön oktatást igényelvén, a geográfiai helyzetük-nél fogva erre hivatott állami tanítóképzőkben a gör. kat. és görög keleti román, illetőleg ruthén és szerb növendékek számára külön tanfolyamok fognak szerveztetni.

Azon újabb rendeletek közül, a melyek a tanítóképző-oktatást szabályozák, ez a legjelentősebb. Mondanunk sem kell, hogy ez által az

állami tanítóképző-oktatás lényeges hiányán történt javítás, a mi jótékonyan fog kihatni mind az állami tanítóképzők fejlődésére, mind az ezekből kikerült tanítók alkalmazására.

Építkezések. A dévai állami tanítóképző-intézet felszerelésére nagyobb összeg engedélyeztetett és az épület kibővítésére az előleges intézkedések megtörténtek. A máramaros-szigeti állami tanítóképzőnek internátussal való egybekapcsolása elhatároztatván, az intézettel szomszédos telek megvásárlására és az internátus épületének és tornacsarnok fölépítésére az előkészületek megtétettek.

A csáktornyai állami tanítóképző intézet tornacsarnokot kapott; a bajai állami tanítóképző tornacsarnoka és internátusa fölépítésére a város telket ajándékozott. A kolozsvári és szabadkai állami tanítóképzők elhelyezése fölötté kedvezőtlen lévén, amott új épület fölépítésére terveket dolgoztak ki, emitt a létrejött megállapodás értelmében az állam hozzájárulásával a város fog gondoskodni czélszerű modern épület létesítéséről. Terveztetik ezeken kívül: a budapesti állami polgári iskolai tanítónőképző-intézet és a kapcsolatos intézetek czélszerűbb elhelyezése; az iglói, kolozsvári és sárospataki állami tanítóképzőknek internátusokkal való összeköttetése; a dévai és sárospataki állami tanítóképzők mellett tornacsarnokok építése; a budapesti II. kerületi állami tanítónőképző-intézet és a csáktornyai állami tanítóképző kibővítése. «E sürgősebb természetű építkezések befejezése után a többi állami tanító és tanítónőképzők elhelyezése körül mutatkozó hiányokat is pótolni fogom.»

Ezen idézett megjegyzéssel zárja be a miniszter úr e fejezetet. Ha nem aprólékos toldásokról, javítgatásokról, hanem arról van szó, hogy állami tanító- és tanítónőképző-intézeteink közül azok, a melyek erre szorúlnak, alkalmas új épületekkel láttassanak el; úgy örömmel üdvözljük a miniszter úrnak ezen szándékát és szívünkben óhajtjuk, hogy sikerüljön azt keresztülvinnie. Tanítóképzésünk hatalmasan fel fog lendülni, ha intézeteink mindenike tágas, a pedagógiai és hygienicus követelményeknek teljesen megfelelő és minden tekintetben jól felszerelt épületekben működhetnek. Azonban az építkezések ügye tanítóképzőink területi elhelyezésétől el nem választható. Állami tanítóképzőink egy része a mai helyén nem virágozhatik jól és nem fejtheti ki a feladatának megfelelő üdvös tevékenységet. Az ilyen képzők felépítésére fordított költség hiába való lenne. Kérjük tehát a közoktatásügyi kormányt, hogy jelzett nemes szándéka megvalósítása előtt, a zilahi képző áthelyezése alkalmával tett nyilatkozatához híven revideálja az összes állami tanítóképző-intézetek területi elhelyezését s hallgassa meg ez ügyben az egyes tanártestületek véleményét.

Részletes kimutatás.

Általában. «A tanítóiskalműveltség nagy fontosságát elismerve, a közvetlen vezetésem alatt álló képezdékben mindent megteszek arra nézve, hogy a taní-

toipályárákészülő ifjúság nevelése egészséges alapon s a kor követelményeihez mértén történjék. Haszonlóra törek szem, már amennyire azt a népiskolai törvény alapján tehetem, a nem állami jellegű tanítóképezdénél is».

A tanítóképzés terén az utolsó években kifejtett tevékenység kezekedik, hogy ezen nagy jelentőségű kijelentés a jövőben sem fog frázissá törpülni. Tanítóképzésünk fejletlen és rendezetlen volta a legszebb alkalmat nyújtja a tetterős kéznek az alkotásokra, s szívéinkből örvendünk, hogy gr. Csáky Albin felismerve a tanítóképző-intézetek rendkívüli fontosságát, lelkesedésének egész hevével, tevékenységének egész erejével törekszik arra, hogy a viszonyokat felderítvén, tanítóképzőinket, államiakat és felekezetieket egyaránt, meggyökeresedett hibáiktól megtisztítsa s feladatuknak színvonalán álló intézetekké fejlessze. A legmelegebben ohajtjuk, hogy szándékai megvalósuljanak!

A felekezeti képzők szervezete. Mint az előbbi jelentések, úgy a mostani is behatóan foglalkozik a felekezeti képzők hiányaival, s oly oldalról világítja meg őket, a honnan megbolygatni az ügyet nem fölösleges. A miniszteri jelentésnek ezen fontos részét egész terjedelmében ideiktatjuk.

«A tanítóképezdéknek önálló szervezettel kell bírniok. Így rendeli ezt az 1868. évi XXXVIII. t.-cz. VII. fejezete, melyben az anyaintézet szervezetén kívül kimondatott az is, hogy minden tanítóképezdének gyakorlóiskolával kell bírnia. Magától értetődik, hogy ez utóbbinak csak akkor van valódi értéke, ha szervezete teljesen megfelel a népiskolai törvény minden követelményének s e mellett a tanítóképezde igazgatójának ellenőrzése alatt működik, mert különben könnyen kétes eredményű lesz az utóbbinak pedagógiai irányítása».

«Hogy az 1890/91-ik tanévben fennállott 71 tanítóképezde közül hány felelt meg minden tekintetben a törvény követelményeinek, arra nézve általában azt állapíthatom meg, hogy:

teljesen önálló volt közülök mind a 25 állami tanítóképezde, továbbá a róm. katolikus, a gör. katolikus, a gör. keleti, az evang. reformált jellegű intézetek nagyobb része s az izraeliták országos intézete, ellenben az ágostai evangélikusok által fentartott képezdék közül az erdélyrészi öt intézet «Theologisch-pedagogisches Seminar» elnevezés alatt voltaképen a szorosán vett tanítóképzéstől lényegesen eltérő célzt iparkodott elérni, míg a selmeczbányai és szarvasi képezde a főgymnázium tanterve alapján állott s növendékeit csak a különleges tanítói szakban elkülönítve oktattván, szigorúan véve szintén nem tekinthető tanítóképezdének.»

Valóban ideje volt felvetni azt a kérdést, megtűrhető-e, hogy még ma is vannak oly tanítóképzőink, a melyek tulajdonképen csak függelékei középiskoláknak és theológiáknak. Nem helyes akár a középiskola, akár a tanítóképző szempontjából, hogy egy általános műveltséget nyújtó iskola ugyanazon időben és helyen szakpályára is képezzen; vagy az egyik, vagy a másik kárat kell hogy vallja, mert a két intézet oktatási célja, módja különböző. Az ilyen iskolák tanítóképzésének

eredménye az, hogy a tanítói szakműveltséget elhanyagolják s azonkívül az általános és szakképzést egymástól függetlenül kezelvén, töredéket kap a tanítónövendék az egyikből is, másikból is, nem pedig szerves egészet. Pedagógiai szempontból tehát mi is a leghatározottabban elítéljük az ilyen tanítóképzést.

Baj az, hogy a népoktatási törvény csak az állami tanítóképzők szervezetét állapítja meg, míg a felekezeteknek nagy szabadságot enged, a mennyiben a 13. §. ezt mondja: «Minden hitfelekezet állíthat fel és tarthat fenn tanítóképezdéket is azon feltétel alatt, hogy e képezdek a növendékek gyakorlati kiképztetése végett gyakorló iskolával legyenek összekötve, hogy azokban legalább azon tudományok és legalább azon terjedelemben taníttassanak, a melyeknek és a minő terjedelemben tanítása az állami képezdekre nézve ezen törvényben el van rendelve.» A törvénynek csupán intencziója, hogy a felekezeti képzők is önálló szervezetűek legyenek s ebben az irányban létesült és fejlődött is felekezeti tanítóképzőink nagyobb része. Ezért a kormány támogatva a közfelfogástól, sajnos, inkább csak erkölcsi pressziót gyakorolhat és nem léphet fel követelőleg, mintha a törvény határozottan rendelkezne. A népoktatási törvénynek már sokáig nem halogatható revíziója alkalmával ez a körülmény mindenesetre figyelembe lesz veendő.

A képzők jellege és fokozata. A jelentés a mult évvel szemben csak 71 képzőről számol be, mivel a dunántúli ev. ref. egyházkerület tanítóképzőjét, a pápait, beszüntette. Ezen 71 képző közül állami jellegű 25 és pedig férfiak számára 18, nők számára 7. Róm. kath. volt együtt 24, férfiaké 14 és nőké 10. Görög kath. volt kizárólag férfiaknak 4; gör. kel. jellegű 4, köztük Zomborban egy ve g y e s, a többi férfiak számára. Ev. reformált volt 3, ág. evangélikus fiúintézet 10, míg az izraelita alapokból 1 fiúintézet tartatott fenn Budapesten.

Ez adatok kapcsán megjegyezzük, hogy a zombori ve g y e s (férfi és női) tanítóképző szervezetét a népoktatási törvény 29., 63. és 71-ik §-ai, valamint a VII. fejezet értelmében módosítandónak vagyis két külön intézetre (férfi és női) szétválasztandónak véljük.

Felemlítjük még a jelentésnek azon adatát, hogy a 71 tanítóképző között csupán 47 van négy évfolyamú, 24 pedig még mindig három évtolyamú. Négy évfolyamúak: az állami elemi képzők, a három ev. reformált, az országos izraelita képzők; az egri, kalocsai, kassai és szatmári róm. kath. fiu- és nőképzők, a pécsi, szegedi és szepeshelyi róm. kath. tanító- s a nagyvárad és temesvári róm. kath. tanítónőképzők; azután a brassói, f.-lövői, selmeczi, soproni és szarvasi ág. evangélikus képzők. De ezek közül is a szepeshelyi, temesvári, nagyvárad és egri intézetek minden évben csak egy vagy két évfolyamot népesítettek be. Hasonló szervezetű a kőszegi állami és a kalocsai polgári tanítónőképzőintézet.

F o k o z a t szerint valamennyi tanítóképzőnk az elemi népiskolák számára nevelte növendékeit. Kivételt képeznek a budapesti I. ker. és VI. ker. intézetek, a melyek közül az első polgári tanító-, utóbbi polgári tanítónőképzéssel is foglalkozik. A harmadik kivételes képző a kalocsai róm. kath. tanítónőképző szintén polg. isk. fokozattal.

A tanítóképzők növendékei. Az 1890/91-ik tanév elején a hazai tanítóképző-intézetekbe beiratkozott összesen 4,535 növendék, a kik között fiunövendék volt 3,117 és leány 1,418. Évközben kimaradt 393 növendék, tehát több mint 80%, a mi bizony eléggé illusztrálja növendekjeink nyomórságos anyagi viszonyait és az állam által nyújtott anyagi segély elégtelenségét.

A jelentés külön emlékezik meg, mint feltűnő dologról, hogy az állami tanítónőképző-intézetek 691 növendéke közül 101 maradt ki, tehát több mint hetedrésze, a mi — a jelentés szerint — az állami segélyezés kényszerű megszorításában leli magyarázatát. Öt év előtt (1885/86-ban) az államsegély 106,623 frtot tett ki, ellenben 1890/91-ben csak 62,693 frtot, tehát a segély majdnem felére apadt le; továbbá míg akkor a növendékek több mint kétharmadát segítették, addig most csak felét (a 690 közül 356-ot); mi még a tartásdíj felcsigázott magasságában is (fővárosban 300 frt, vidéken 200 frt) találjuk a feltűnő körülmény okát. Szép és üdvös volna egyaránt, ha a kormány a beismert tényekből levonná a konzekvenciát.

Az oktatási nyelv állapota a múlt évihez képest annyiban változott meg, hogy 1890/91-ben valamennyi róm. kath. tanítóképzőben magyar volt a tanítás nyelve (az előtt 24 közül csak 22-ben volt így). Szívünkben örvendünk a haladásnak, de azért még mindig van 2 román-magyar, három tisztán román és öt tisztán német tannyelvű tanítóképzőnk!

A tanítóképzők tanárai. Minden tanintézet működésének eredménye első sorban tanári testületétől függ; a tanárok száma, képzettsége, díjazása, a testület szervezete mind oly körülmények, a melyek bármelyikének hiányos volta lényegesen módosítja az oktatás sikerét. Tudva lévő dolog, hogy állami tanítóképzőink működését is, a melyek pedig legjobban vannak ellátva tanárokkal, mennyire bénítja a tanári testületek helytelen szervezete; de mit szóljunk akkor felekezeti képzőinkről, a melyekben az oktatás jó részét óraadók látják el s néhol egy-egy rendes tanár 27 órát is tanít! Mennyi még itt a tenni, javítani való!

Az 1890/91-ik isk. évben mindössze 685 tanár, tanító és szakoktató foglalkozott a tanítóképzéssel, a kik közül azonban 126 rendes tanár csak 346 és segédtanár 83 volt, óradíja s pedig 139 és hitoktató 117. Azon említett oknál fogva, hogy a tanintézetek működésére leginkább a tanárok számából és a testületek szervezetéből lehet következtetni, közöljük az ide vonatkozó adatokat.

A 18 áll. tanítóképző 71 tanfolyamában volt 126 rendes és 17 segédtan.

a 7 áll. tanítónőképző	27	»	»	38	»	16	»
------------------------	----	---	---	----	---	----	---

a 14 róm. kath. tanítóképző	46	»	»	48	»	7	»
-----------------------------	----	---	---	----	---	---	---

a 10 róm. kath. tan.-nőképző	24	»	»	57	»	9	»
------------------------------	----	---	---	----	---	---	---

a 4 gör. kath. tanítóképző	12	»	»	12	»	8	»
----------------------------	----	---	---	----	---	---	---

a 4 gör. kel.	12	»	»	15	»	7	»
---------------	----	---	---	----	---	---	---

a 3 ev. ref.	12	»	»	11	»	6	»
--------------	----	---	---	----	---	---	---

a 10 ág. ev.	35	»	»	35	»	12	»
--------------	----	---	---	----	---	----	---

az 1 izr.	4	»	»	4	»	1	»
-----------	---	---	---	---	---	---	---

Ez adatokból kitűnik, hogy a legtöbb felekezeti tanítóképző-inté-

zetben mindegyik tanfolyamra 1—1 rendes tanár esik s ez iskolák a csekélyül díjazott rendes tanárokkal és a működésükért óránként fizetett tanárokkal segítenek magukon. Ez bizony kóros állapot, a melynek megszüntetésére első sorban a felekezeti hatóságoknak kellene saját érdekükben iparkodniok.

Az említett adatok kiegészítéséül megemlíjtük még, hogy az óradíjasként alkalmazott 139 egyén közül legtöbb működött a róm. kath. és az ág. ev. tanítóképzőknél. Amazoknál 36⁰/₀-át, emezeknél 30⁰/₀-át képezték az óradíjasok a tanári testületeknek.

A tanhelyiségek. A tanintézetek működésében a tanári testületek mellett másik főtenyező az intézetek felszerelése oktatási helyiségekkel és eszközökkel. Hogy mily viszonyok uralkodnak e tekintetben képzőinkben, erre nézve idézzük magának a jelentésnek szavait:

«Hazai tanítóképezdeink egynémelyikében a tanhelyiségek igen gyakran nemcsak hogy ki nem elégtő állapotban vannak, de, mivel néhol még a legszükségesebb szerelvényeket is nélkülözik, a lig mon d h a t ó k t a n t e r m e k n e k. Kilencz helyen a felekezeti tanítóképezdek nem is rendelkeznek önálló tanhelyiségekkel, mert ezt, a mivel bírnak, valamely más tanintézettel kénytelenek használni.

A főbb adatok a következők: az 1890/91-iki tanévben fennállott tanítóképző-intézetek 243 tanfolyamának elhelyezésére, ide számítva 35 gyakorló iskolai tantermet is, az intézetek 295 tanteremmel, 45 természettudományi kísérleti, 34 rajz-, 30 tornaterem, 9 iparoktatási terem, továbbá 68 tanszertár és 42 nyári tornatér fölött rendelkeztek. Gyakorlókerttel bírt 62 képző intézet, zeneteremmel 19. Ha ez adatokból kiszámítanak, hogy hány intézetnek n e m v o l t természettudományi szertára, rajz-, torna- és iparoktatási-terme, igen sötét képet nyernénk: tanítóképzőinkről. Jogosultak ezért a miniszteri jelentés szavai, hogy «az 1890/91-ik év is sok tenni valót hagyott hátra.»

Az állami képzők felszereléséről önelégülten nyilatkozik a jelentés, habár úgy tudja, hogy a két év előtti, 19-ik jelentés számos hiányát mutatta ki azoknak; elismerjük azonban, hogy haladás mutatkozik e téren. Ugyanis a 25 közül ma már 17 állami képző van a saját épületében elhelyezve s ezek: két budapesti elemi képző, a csáktornyai, csurgói, félegyházi, győri, iglói, lévai, losonczi, modori, sárospataki, pozsonyi, szabadkai és székely-keresztúri intézetek s a két budapesti polgári képző. Folyamatban van a kolozsvári és szabadkai nőképző intézetek, a dévai, maramaroszigeti képzők építése.

Fentartási költségek. Ezek kitettek összesen 827,119 frtot, a mely összeghez az állam 499,509 frttal járult.

A tanítóképesítés. Az 1890/91-iki iskolai évben 67 képző élt tanítóképesítési jogával s a kiadott tanítói oklevelek száma 1,154-re ment. Érdekes az, hogy az 1,154 képesített közül éppen végzett növendék nyert 600 oklevelet, gyakorlat után tett vizsgálat mellett kiadatott 400 oklevél, magánkézsűtség alapján tett vizsgálat mellett adatott 154 oklevél.

A jelentés ezen adatokhoz a következő megjegyzést fűzi: «Szoros összefüggésben áll a tanítóképzők szervezetével azon körülmény, hogy az első csoportba eső 600 oklevél közül a legtöbb az állami intézetek

végző növendékeinek jutott, míg ellenben a második csoportba tartozó 400 és a harmadik osztályba helyezett 154 oklevél közül a nagyobb részt a felekezeti képzők adták ki. Felvetjük azon kérdést, nem volna-e jobb, a gyakorlati képzés és a tanítók tovább képzése érdekében álló, ha az állami képzők is egy évi gyakorlati év után tételnének jelölteikkel képesítő szakvizsgálatot?

Megemlíjtük végre, hogy az 1.154 oklevél közül tanítónak adatott 822 (71⁰/₀), tanítónőnek jutott 332 (28⁰/₀). Ha összehasonlítjuk ez adatokat az előbbi évekről szólókkal, azt találjuk, hogy az arány a tanítókra nézve vált kedvezőbbé; de még így sem felel a képesítés aránya a férfi- és nőtanítói állomások arányának, a mely 86⁰/₀—14⁰/₀-ot mutat. Még mindig kívánatos tehát a tanítónők képesítésének megszorítása, másfelől a tanítónői állomások számának emelése.

Nagy László

Nemzeti irány a népnevelésben.

A tanítóképző-intézeti tanárok orsz. egyesületének a közoktatási miniszterhez intézett II. emlékirata a képzőintézeti tanítás egyik főelvül említi a nemzeti irányt, melynek érvényesítési módját már a részletes tantervben fel kell tüntetni.

Nem tudok ellentmondani szerkesztő urunk azon parancsának, hogy e becses folyóiratban adjak némi vázlatot a nemzeti irányú népnevelésre vonatkozó nézeteimről; illetőleg, hogy fejtsem ki nézeteimet az iránt: «mi volna hát a nemzeti irány a mi pedagógiai tudományunkban?» Továbbá konkrét formában: «mik volnának azon elemek, a melyeket a képzőintézetekben a nemzeti elv szempontjából a pedagógiába, mint tantárgyba, fel kell venni?»

Nehéz dolog ugyan egy, mindenestre korlátolt terjedelmű közlemény keretében érdemileg foglalkozni olyasmivel, a mely minduntalan oly sokféle eszmekörrel jön érintkezésbe, hogy igazi kifejtését csak nagyobb munka által érhetnők el; de azért megkísérlem, már csak azért is, hogy hivatottjaink figyelmébe ajánlhassam feladataink e fontos részének nálamnál behatóbb és alaposabb tanulmányozását.

Bármily köztudomású is rá a felelet, mégis foglalkoznom kell mindekelőtt a kérdéssel, hogy: mi az, a mit általánosan «nemzeti» elnevezéssel lehet jelezni?

Nagyon egyoldalú értéke van annak az elvnek, hogy: «nyelvben él a nemzet.» A nemzetek individualitása abban a szellemben van, mely a nemzetnek ha nem is föltétlen egészét, de a nagy zömét uralja és pedig uralja állandóan, apáról fiúra, nemzedékről nemzedékre olyképen, hogy ez a szellem annak a nemzetnek sajátjává, jellegévé válik. Ennek a sajátos nemzeti szellemnek a nyilvánulása abban van, hogy kifejlődött, határozott jellegű két különböző nemzet tagjainak egészen más, sokszor egymással ellentétes a gondolkozása, érzelmvilága, más nézetek, más elvek vezérlik; egészen más, mint mondani szokás, az eszüik járása,

masképen ítélkeznek, másképen bölcsekednek; más a szeretetük, barátkozásuk, vigadozásuk vagy szomorkodásuk; mások a törekvéseik, az ideáloik, mások a cselekvésük módozatai, tehát különbözők a szellemi cselekményeik produktumai is.

Külön nemzeti egyénisége csak annak a nemzetnek van, a melyben meg van az ily sajátos szellemi életműködés. A nyelv nem okozója, hanem csak betetézője a nemzeti individualitásnak. A hol nemzeti, önálló életműködés nincs; ahol idegen nemzet szelleme lett uralkodóvá a nemzet zömében: ott a külön nyelv nem jelent külön egyéniséget, csak annak a másik egyéniségnek egy külön nyelven is megnyilatkozását épen úgy, a mint egy ember szellemi termékének más nyelven való terjesztése történik.

A «nemzeti» elnevezésre tehát csak oly valami tarthat igényt, mely az ily sajátos nemzeti szellemnek az eredménye. Épen azért, ami «nemzeti», az lényegesen különbözik minden idegentől, elannyira, hogy még ugyanazon dolgokban, egyező irányelvek s hasonló végeredmény mellett létesült alkotás is magán hordozza a nemzeti jelleget, ha külön-külön jött létre más és más eszmekörű nemzet életében. Ugyanaz történik ilyen esetben, a mi az egyesek életében is tapasztalható. Pl. ugyanazon pedagógiai tételt önálló egyéniségű két író teljesen egyformán soha sem fogja kidolgozni. Találkozhatnak az elvekben, találkozhatnak a végeredményben; de munkálataik a maguk egészében még is lényegesen különböznek; mert mindegyik a saját egyéniségét, a saját gondolkodását, saját szellemét nyilatkoztatta meg a munka létrehozása közben.

Hogy a magyar nemzetnek van ilyen külön nemzeti egyénisége, ilyen külön sajátos, semmi más nemzetével nem egyező szellemi életműködése, arra bizonyosság multja és jelene egyaránt. A multból ott van a külön vallás, az európai más nemzetekétől sokban és soká eltérő alkotmány, a másforma hadszervezet és hadviselési mód, sajátos styl építkezésében, ruházatában, dalában, zenéjében, önállósága sok és sok mindenféle szokásaiban. Most is meg van a magyar népnek az a sajátos jellemvonása, melyet egyetlen egy európai nép jellemvonásával sem lehet azonosítani. Volt és van a magyar nemzetnek külön nemzeti egyénisége, még pedig nem csupán külön nyelvében, hanem minden más európai néptől különböző szellemi életműködésében, tulajdonságaiban, melyeknek a maguk eredeti módján, törvényei szerint való munkálkodása nyomán teremnek a magyar «nemzeti» alkotások.

Igy fogván fel a «nemzeti» jelleget, előttünk áll a kérdés: művelhetjük-e és miképen a pedagógiát nemzeti irányban?

A pedagógia a nevelés tudománya.

Nevelésünk tárgyát a test és a szellem (lélek) képezi.

A mit nevelni akarunk, azt ismernünk kell, egészében és részleteiben. Ezért képezi a pedagógia alaptudományát a testtan és a lélektan.

Az a pedagogia, a melyet mi most művelünk, csupán az egyes ember testének és szellemének tulajdonságaira van alapítva azzal a czélal, hogy az egyes ember testét és lelkét nevelje a kitűzött irányban. Mai neveléstudományunk, habár az egyén nevelésének a tudománya, nem nemzeti, hanem kozmopolitika irányzatú; mert az emberi testnek

és léleknek alkotó részét, tulajdonságait — egyénileg véve — tárgyalja és azt, mint különálló lényt s nem mint egy nagy nemzettestnek tagját tekinti, a melyben az egész bizonyos formában nyilatkozik; igazi nemzeti pedagógia ez idő szerint nálunk nem létezik.

A nemzeti irányú pedagógiának a föltétele az, hogy ne egyoldalulag csupán az egyént, hanem az egyének összességét, a nemzetet is tegyük tárgyává pedagógiai tanulmányainknak.

A «nemzet» nem olyan elvont fogalom, a melyet a maga egészében érzék alá venni, tanulmány tárgyává tenni nem lehetne. A «nemzet» oly tényleges valóság, olyan magasabb egyén, melynek meg lévén a maga önálló életműködése, nemcsak alkalmas, de méltó is a tanulmányozásra abból a célból, hogy ennek a mi nemzeti nagy egyéniségünknek a belső világát, annak minden alkotórészével s működésének nyilvánulásával együtt megismerhessük úgy, a mint az egyes ember lelkével megismerkedünk pszichológiai tanulmányaink közben.

Mikor a nemzetben élő szellemet, tehát ennek a magasabb egyéneknek a lelkét, ebben az irányban, ilyen célból tanulmányozván, vizsgálódásunk eredményét összefoglaljuk: akkor valóságos pszichológiát készítünk, csak hogy nem az ember, hanem a nemzet pszichológiáját.

Minthogy pedig a pedagógiának alaptudománya a pszichológia: a nemzeti irányú népnevelés megvalósítása érdekében legelső sorban a magyar nemzet pszichológiájára van szükségünk.

A midőn ez a végtelen becsű fundamentom a kezünkben van, azon önmagától épül fel a nemzeti irányú pedagógia, s a nemzeti irányú népnevelés.

A nemzet pszichologiaja megismertet bennünket a magyar nemzet lelkének minden tulajdonságaival, a jóval úgy, mint a rosszal, az ápolandóval úgy, mint a gyomlálandóval. Ismervén mindezeket, önmagától terelődik figyelmünk az újabb kutatásnak két irányára is. Az a két kérdés áll ugyanis elő: 1. Mi fejlesztette ki e nemzet szelleméletében a jó, s mi a rossz tulajdonságokat? 2. Mily módon lehetne a jót nemcsak ápolni, de fejleszteni, a rosszat pedig kiirtani, vagy legalább csökkenteni?

Az első kérdés elvezet bennünket nemzetünknek nemcsak mostani legbelsőbb életviszonyaihoz, hanem egész ezer éves multjához. Mert minek a következtében lett ennek a nemzetnek a szellemvilága olyanná, amilyennek pszichológiánk konstataulta? Annak a nevelői hatásnak miatta, a melynek ezer éven át tárgya volt. Igen, de a nemzet zöme az ezer év nagy részében más, mint a család által nyújtott nevelésben nem részesült. Meg kell tehát ismernünk jelenében és egész multjában, általánosságában és minden parányi részletében a magyar családok nevelési módozatait, ha 1. megakarjuk érteni a nemzet pszichológiáját s ha 2. támaszpontokat akarunk nyerni azon célunkhoz, hogy a nemzet lelkének javát továbbra is meg tartsuk a maga tisztaságában, az értéktelen salakot pedig eltávolítsuk.

Ime, a nemzet pszichológiájának révén eljutunk a nemzeti irányú pedagógiához, melyet nemcsak elméletileg művelhetünk, hanem gyakorlatilag is alkalmazhatunk a nemzet zömét nevelő népiskolában.

A nemzeti szellemi élet tulajdonságainak csiráit a család és társa-

dalom hatása plántalta már az iskolába lépő gyermek lelkébe is. A nemzet psychológiáját ismerő tanító tehát tisztázott helyzettel áll szemben. Tudja, hogy mi lakozik tanítványai lelkében; tudja, mit kell ezek közül ápolnia, fejlesztenie, s mit nyesegetnie, hogy nemzeti egyéniségünk nemes alkotó részei az újabb és újabb nemzedékek által állandóan és örökösen fenntartassanak, s a magyar nemzeti szellem nem csak tenmaradjon, hanem ivadékról ivadékra fejlődjék, nemesbüljön. De még ott is, a hol a családi körből nem ennek a magyar nemzeti tulajdonságoknak a csiráit hozza magával a más szellem hatása alatt álló gyermek, ott is tisztázott lesz a tanító helyzete; mert tudja, hogy az emberi lélek húrjai közül melyeket és hogyan kell pengetnie, hogy ennek a gyermeknépségnek a bensejében is ugyanazok a tulajdonságok verjenek gyökeret s hajtsanak ki, melyek a nemzeti szellemi életben virágzanak. Vagyis: csak a magyar nemzet önálló egyéniségének megőrzésére törekvő, s az ily alapokon nyugvó, az ily irányban haladó népnevelés kívánatos; mert az idegen elemek csak akkor lesznek a magyar nemzetttestbe igazán beolvadva, ha a nyelvbeli egységnek a szellembeli egység lesz az alapja és koronája.

De nemcsak az iskolában, hanem az életben, a felnőttek társadalmával szemben is végtelen előnyt nyer a tanítóság a nemzeti szellemélet alapos ismerete s az ezen felépült pedagógiai készségek által. Köztudomású, hogy a magyarságot az oly idegenek, kik őt nem ismerték és meg nem értették, soha sem szerették. De a kiismerés és megértés után nagyon is megkedvelték. Abban a kis nótában van ennek a nyitja, hogy:

«Természete a magyarnak,
Hogy a jussát el nem hagyja;
De ha vele bánni tudnak,
Az ingét is od' adja.»

Nagy am ennek a jelentősége!

Ime: A magyarság az ő szellemkörétől idegen, őt e szellemvilágából kitudni akarókkal szemben a törhetetlen daczig elmegy, de testvérének tekintti azt s minden áldozatra kész azért, a ki őt félre nem ismeri, a ki vele együtt érez, egyenlően gondolkodik.

Ezzel a minden áldozatra kész, jóságos néppel csodákat művelhet hazánk tanítósága, ha ismervén szellemének minden csinját-binját, bánni fog tudni vele.

Elértem már oda, hogy összegezzem, mit tartok szükségesnek a képzőintézetek tanítástervébe általában felvenni a nemzeti irányú népnevelés érdekében;

1. Az egyéni lélek tana mellé a nemzeti lélek tanát, a magyar nemzet psychológiáját.

2. A magyar családi nevelés történetét, a mai magyar nemzedék családi nevelésének tüzetes ismertetésével.

3. Az ezeken alapuló magyar nemzeti pedagógiát (az egyén általános irányú nevelését célzó mai neveléstudomány mellett), a mely a magyar nemzet szellemének, lelkének minden egyes tulajdonságával szemben követendő nevelői eljárást tárgyalja.

4. A magyar köz- és magánjog történetét, mint a mely a magyar nemzeti szellembe, a magyar felfogásba és törekvésbe szintén jelentős oldalról enged betekintést.

5. A nemzet történetének tanításába annak az iránynak is bevivését, mely a történettanítással kapcsolatban időről-időre, lépésről-lépésre kimutatja a magyar nemzet szellemének különbözőségét a többi nemzetekétől.

6. A gazdasági gyakorlatoknak oly irányba is kiterjesztését, mely a különböző népfoglalkozások nemzetgazdasági szempontból való fejlesztésének módzatait ismerteti.

Ezt az utolsó pontot is fontosnak tartom, mert a nemzeti irányú népneveléshez tartozik az is, hogy a népet az ő ősi természetével meg-egyező munkakörben igyekezzünk jobb anyagi viszonyok közé segíteni. A népet boldogítók részéről többször tapasztaltam hiába való kísérletezést oly irányban, hogy a népet egészen új s egészen más természetű népektől importált foglalkozásba tereljék. Ez nemcsak a nép természetével, de a helyes nemzeti irányú politikával is ellenkezik. Mert a nép jellemének, szellemvilágának alakulására a foglalkozás természete nagy befolyással van; a mit a többek között bizonyít a világvárosok idegen természetű munkaköreiben észlelhető elfajulása a magyar nép szellemének.

Az itt felsoroltak tehát azok az «elemek, melyeket a képzőintézetbe a nemzeti elv szempontjából a pedagógiába, mint tantárgyba, fel kellene venni». A cél általánosabb alakját, hogy pedagógiai tudományunkban a nemzeti irány meghonosuljon, el fogjuk érni a fentebbi konkrét célra irányuló törekvéseink közben. A nemzet pszichológiájának és jelenének, valamint az ezek nyomán szükségessé váló nevelési eljárásoknak tanulmányozása közben, akarva nem akarva önálló munkát kell végeznünk, saját viszonyainkon a saját erőnkől vizsgálnunk; ez irányú munkálkodásunkba idegen nemzetek szellemi hatását nem importálhatjuk; kutatásunk egész menetén úgy, mint végeredményén rajta lesz a mi nemzeti szellemünk, magyar gondolkodásunk jellege. A széles körű, az egész ország pedagógusainak munkálkodását provokáló s munkaerejét igénybe vevő tanulmányokkal kapcsolatban támadni fog nálunk oly pedagógiai irodalom, mely a mi magyar nemzeti szellemünknek, életkörülményeinknek leszen egyenes folyománya. Egy szóval: ki fog fejlődni az eredeti magyar nemzeti irányú pedagógiai irodalom, a mi más szóval nem jelent mást, minthogy pedagógiai tudományunkba bele lesz vité a — nemzeti irány.

Sok mondani valóm volna még különösen a kivitel módzataira nézve, melyekről más helyen már konkrét javaslattal, részletes tervszellettel is szolgáltam. De nem szabad visszaélnem a kapott engedéllyel. Egyelőre különben is az a kérdés, találkozom-e a tanítóképző tanárok helyeslésével. Ha nem, akkor minden további szószaporítás meddő volna. Ha igen, úgy meg fogjuk találni a módzatokat arra, hogy a nemzeti irányú népnevelés ügyének mindnyájunk közös erejével tegyünk szolgálatot.

Budapest, 1892. október.

Sz. Bugáth László.

Adatok magyarnyelvi és történelmi tantervünkhöz és tankönyveinkhöz.

Most, mikor egyesületünk II. Emlékiratát a tanterv megváltoztatása céljából a miniszter urnak immár átnyújtotta; mikor biztos tudomásunk van róla, hogy a miniszterium, az Országos Köznevelési Tanács serényen foglalkoznak ez ügygel; mikor remélhető, hogy még ennek az iskolai évnek a folyamán a megjavított tanterv ki fog adatni: bizonyára fölöslegesnek látszik a jelenlegi tantervünk és kézi könyveink tarthatatlanságáról értekezni. Mégis azt gondolom, hogy — mint egy emlékiratunk támogatásául — meg lehet szivlelni, a mit mondandó vagyok.

Tantervünk és ezzel kapcsolatosan kézikönyveink által teremtetett visszás, tűrhetetlen állapot legjobban kitűnik, ha összevetjük azokat a gimnázium tantervével és kézi könyveivel.

A gimnáziumban a rendszeres magyar nyelvtan a harmadik osztályban 3 órában, a stilisztika és szerkesztés tan a negyedik és ötödik osztályban 4 + 3 órában, a retorika, poetika a hatodik és hetedik osztályban 3 + 3 órában, az irodalom-történet a nyolczadik osztályban 3 órában tanítatják; az összes magyarra tehát jut 19 óra, míg nálunk csak 10 óra jut ugyanazon tárgyaknak. Ha csak a felső gimnázium magyar tárgyait vesszük, akkor az ottani 12 órával szemben nálunk 4 és talán $\frac{1}{2}$ óra található (poetikára, retorikára 2 óra, irodalomra 2 óra, szerkesztés tanra a második osztályban fél óra sem). Vagyis mi törekszünk $4\frac{1}{2}$ óra, illetőleg 10 óra alatt annyit tanítani, mint a gimnáziumban 12 óra, illetőleg 19 óra alatt, habár a mi növendékeink átlagosan vége hasonlóhatatlanul gyengébbek amazoknál, legalább itt a felvidéken.

Mert, hogy ugyan arra a célra a nagy órákülönbözet mellett is törekszünk, bizonyítja az, hogy ugyanazon kézikönyveket használjuk (legalább a legtöbb esetben), melyek a gimnázium számára vannak írva. Szántó Kálmán irodalomtörténete, Riedl poetikája, Góbi stilisztikája, szerkesztés tanja, Király Pál rendszeres magyar nyelvtana egyenesen középiskoláknak írott kézikönyvek (én ezeket használom.) Képzőknek írott magyar nyelvi könyveink még nincsenek, legalább engedélyezve nincsenek, kivéven a Kiss-Komáromy-Péterfy-féle olvasókönyvet.

Hasonlóképen vagyunk a történettel.

A gimnáziumban a világtörténelemre a negyedik osztályban 3 óra (6ór), ötödikben 3 óra, a hatodikban 3 óra, összesen tehát 9 óra van, nálunk 3; a magyarok történetére amott 4 (nyolczadik osztály), emitt $2\frac{1}{2}$ (mert legalább $1\frac{1}{2}$ óra kell az alkotmánytanra). A történelmi kézikönyvek is ugyanazon okból itt is, ott is ugyanazok, legalább a magyarok története. H. Kiss Kálmán világtörténelme (engedélyezve tudtommal nincs) képzőknek is van írva, legalább a címe szerint; próbáltam is használni, de nem boldogultam vele. sem én a tanításával, sem a növendékek a tanulásával. Sok intézetben használják Mangoldnak a polgári iskolák számára írt világtörténelmet, én is használtam; de 3 év óta Kozma Gyulának szintén a polg. isk. számára írt könyve szerint tanítok. De egyik sem nekünk való. Hol keveset, hol fölöslegest tartalmaznak; irányuk sem

elég gondos, helyenként csak statisztikaszzerűleg közlik az adatokat. Toldozni, foldozni kell rajtok, minek következtében aztán a körülbelül 80 óra, melylyel a világtörténelem tanítására rendelkezünk, szintén kevés.

Magyar történeti kézikönyvül újabban a Ribáry- Mangold-féle oknyomozó történelmet használom, a mely a középiskolák nyolczadik osztályának van írva, de képzőkre is engedélyezve. Kerekszám 300 oldalos. Hat havi tanítási időt véve s leszámítva az ismétlésre való 2 hónapot (május közepén vége a tanévnek), havonkénti 10 órával (azért ennyit, mert hatot havonként az alkotmánytannak juttatok) jut a magyarok történetére évenként 60 óra, tehát a tankönyvből egy órára 5 oldal. És lehet-e kihagyni valamit? A magyarok történelméből az én felfogásom szerint nem szabad semmitsem kihagyni, mert a növendéknek lehetőleg teljes, alapos képet kell mutatni az egyes korszakokról; hanem igenis, az egészet fél olyan röviden összefoglalva is el lehetne mondani.

Elképzelhetni, minő tanítás az, mikor egy óra alatt 5 oldalnyi anyagot kell tanítani!

Ha csak elolvastatnám a feladandó új leczkét és nagyon kevés fogalom-magyarázattal kísérném az elolvastatást; erre talán elég volna a 30—35 percnyi idő, mely a magyarázatnak jut. De a történetet valóságos véték volna közvetlen előadás nélkül tanítani. Elmondom tehát a leczkét lehetőleg érzéssel, közbül magyarázgatva azt, a miről gondolom, hogy egyszerű közlés útján fel nem fognák a növendékek. Így elmúlik a rendelkezésemre álló idő. A begyakorlás legfeljebb abból áll, hogy az előadás áttekintése végett összeállítom a dispozíciót. Már arra ritkán érek, hogy legalább nagyjából kikérdezzem, a mit megmagyaráztam, sőt néha arra sem, hogy a dispozíciót legalább a növendékek közreműködésével állapítsam meg. A mikor aztán a következő órán feleltetem a leczkét, ez eltart sokszor fél óráig is, minek következtében ily esetben a magyarázattal még jobban kell sietnem. Pedig minden órában néhány lépéssel előre kell mennem, mert különben nem jutok az év végével a tanítandó anyagnak végére.

Ebből kitűnik, hogy tanításom inkább csak oly előadásféle, pedig erre növendékeink nem elég érettek és ez ellenkezik a képzői tanítás sarkalatos módszertani elvével: «a tanítás olyan legyen, hogy a leendő tanítónak mintaképül szolgálhasson.» Arra pedig gondolni sem lehet, hogy a történetnek népiskolai módszeres feldolgozásával kellőleg foglalkozhatnám. Az egész, a mit e tekintetben teszek, annyi, hogy a növendékek kezébe egy-két népiskolai történeti kézikönyvet adok olvasás végett és ismétléskor egy, legfeljebb két leczkét a népiskolai módszer szerint tárgyalok.

Ne higgyék azért, mintha nem tudnám az útját-módját, hogy kell ezen a bajon segíteni?

Az első, a mit felhozhatni tanításom ellen: mért használok oly terjedelmes kézikönyveket, melyeket módszeresen tanítani a kiszabott órákban lehetetlenség? Azért, mert a tankönyvek használatára vonatkozó szabályrendelet, és ennek értelmében a közvetlen fölöttes hatóság elrendeli.

Valamint a történettel, hasonlóképen vagyunk a magyar nyelv és

irodalom tanításával. Kézikönyveink középiskolaiak, mely iskolákban kétszer annyi, sőt háromszor annyi óra van tanításukra kiszabva, a mint az az egybevetett óraszámából kitünik. Kihagynunk bajos valamit, mert a gimnáziumi kézikönyvek rendszeresek, többnyire nagy gonddal vannak szerkesztve, a meghatározások, magyarázatok, történeti fejtegetések rövidek.

Bár elismerem, hogy a magyar nyelv tanításánál még is inkább betarthatom a népiskolai tanítás módszerét, menetét.

Miután tehát kényszerülve vagyunk többet markolni, mint a mennyit megfogni képesek vagyunk, ennek ez a következménye: a tanítás nem lehet szigorúan módszeres; a növendékek nem képesek a kellőleg meg nem értett anyagot teljesen magukévá tenni, minek eredménye az ismeretekben való fölületesség; az egyes tantárgyak népiskolai módszeres feldolgozása elhanyagoltatik; a növendékek nem tesznek szert értelmes, folyékony előadásra, a mi kiváltképp itt a felvidéken tapasztalható; végül a növendékek kínoztatnak és a lelkiismeretes tanár is kínozza magát.

Főlebbvalóink mégis sokszor nem veszik tekintetbe a nehezítő körülményeket és egyedül a tanárt teszik felelőssé az esetleg ki nem elégitő eredményért.

Javítsunk tehát óratervezetünk értelmében mielőbb a jelenlegi tanterven. Az új tanterv adjon részletes utasítást; gondoskodjunk egyidejűleg kellő kézikönyvekről.

Krausz Sándor.

ISMERTETÉSEK.

Tanítóképzőink az értesítők tükrében. 1892/93.

A bajai áll. tanítóképző 19. értesítője.

Közli: Dr. *Bartsch Samu* igazgató. Az értesítő a miniszterileg elrendelt igazgatói jelentések alakjában ecseteli az intézet életének 22. évét. A tanári testületben a múlt év óta csak annyiban történt változás, hogy *Glibonszky Sz.* helybeli gör. kel. tanító megbízott a gör. kel. vallású tanítónövendékeknek oktatásával az egyházi énekben.

A tanítónövendékek száma év végén volt: I. o. 20, II. o. 18, III. o. 11, IV. o. 11, összesen 60; közülök bajai illetőségű 17, bács-bodrogvármegyei 16, míg a tanulóknak kisebb felét a szomszédos vármegyék szolgáltatták. A tanítónövendékek névsorával kapcsolatosan találjuk az azokra vonatkozó anyakönyvi adatokat, melyekből a tanuló-ifjúság korábbi előképzése és szülőik társadalmi helyzete is megtudható. Tanító fia volt 22, tehát a tanulóknak több, mint 33%-a. A segélyezésre 3720 frtot fordítottak. Az igazgató szükségesnek találja a segélyösszeg emelését s ez-

zel kapcsolatosan a tanítóképzőknek jobb benépesítését, azonban a tanulók letszámát osztályonként legfeljebb 25-ben véli megállapítandónak.

A tanítóképesítő vizsgálatra jelentkezett 14 jelölt, kik valamennyien sikerrel vizsgáztak. A jelentés közli a «jelesen» képesítettek névsorát s azt is, hogy mily tannyelvű iskolákra nyertek képesítést. Kántori képesítő-okmányt 4 róm. kath. és 1 gör. kel. vallású jelölt nyert.

A tanári könyvtár, úgyszintén az ifjúsági könyvtár folytonos gyarapodásra mutatnak. Külön gyűjteményt képeznek a népiskolai tankönyvek és vezérkönyvek. A tanszergyűjtemény a reáliáknak minden szakát felöleli; gyarapításához sokban járultak a tanítónövendékek is saját készítményeikkel. Az intézeti kert 4 kat. hold és 107 □-öl terjedelmű; ebben végezték a gazdaságtani gyakorlatokat; a méhészetet és selymeszetet annyiban gyakorolták, a mennyiben ez az elméleti ismeretek kiegészítésére szükségesnek látszott.

Jelentésében az igazgató az intézet fegyelmi állapotát kielégítőnek, a tanulmányi előmenetelt általában jónak találja. A tanítási gyakorlatokra a III. és IV. osztályban a min. tantervtől eltérőleg egy-egy órával többet fordítottak. A gazdasági és kézügyességi gyakorlatokban valamennyi tanuló részt vett.

Az ifjúság önképzésére szolgált az olvasóköri, a dalkör és a zenekar.

Egészségügy cím alatt az igazgató felemlíti, hogy az intézetben gondoskodik a tanulóifjúság rendszeres fürdéséről, mind a nyári, mind a téli hónapokban. Iskolai ünnepélyek Széchenyi István száz év előtti születésének emlékére és I. Ferencz József dicsően uralkodó királyunk 25 éves koronázási évfordulóján tartattak. A tíz havi munkálkodást díjazással egybekötött tornaverseny zárta be.

A beszterczei ág. ev. tanítóképző-intézet.

Erről *Fischer Gyula* ad hírt az ottani ág. tanintézetek u. m. gimnázium, tanítóképző és elemi népiskoláknak közös német nyelvű értesítőjében.

A különben érdekesen összeállított értesítőben a tanítóképzés szent ügyének csak szerény hely jutott. A képzőnek a gimnáziummal közös tanári testülete és csak három évfolyama van, melyekben vallástanra minden osztályban heti 3—3 órát, német nyelvre 3—4 órát, latin nyelvre 3—3 órát, magyar nyelvre 3—3 órát fordítottak. A reáliák óraszámára csekély, rajzra általában csak 3 óra, gazdaságra heti $1\frac{1}{2}$ óra, zenére 13 óra jutott. A németnyelvi oktatáshoz a Kehr-Kiebitsch-féle olvasókönyveket használták, a magyarnyelvi oktatásnak a Gáspár-féle olvasókönyvek szolgáltak alapul.

A tanítóképesítő vizsgálatot július hó 14-én tartották. Dr. Müller helyettes superintendens elnöklete alatt és Dr. Havas Gy. beszterczenaszód vármegyei kir. tanfelügyelő jelenlétében. Kitünően, jól és egyszerűen «érett»nek egy-egy jelöltet ítéltek, míg a negyedik jelölt írásbeli vizsgálata alapján a szóbelire nem volt bocsátható.

A növendékek száma osztályonként 4—4, összesen 12, mind ág.

ev. vallású, német nemzetiségű és beszterczei illetőségű, közülök egy 13, egy 14 és a többi 15—18 éves.

O Felsege koronázási emlék-ünnepét a tanítóképző az egyesült intézetek kebelében ülte meg.

Felemlítjük még, hogy Dr. Csernátony Gyula kir. tanfelügyelő év-közben hivatalból meglátogatta az intézetet, megfigyelte az oktatás menetét valamenyi tárgykörben s főként a magyarnyelv oktatására vonatkozólag adott követésre méltó útmutatást.

A növendékek gyakorlati kiképzésének berendezéséről az értesítő nem ad felvilágosítást.

A brassói ág. ev. tanítóképző.

Az erre vonatkozó adatokat Korodi László rektornak az összes ág. ev. tanintézetek (gimnázium, reáliskola, tanítóképző, elemi iskolák) közös német nyelvű értesítőjében találjuk meg. Ez értesítő «az egységes középiskola Berlinben és Budapesten», valamint «a tanító nevelői működése» cím alatt hoz két értekezést Korodi rektortól.

A két középiskolának és képzőnek tanári testülete s összes felszerelése itt is közös; a tanterv egyezik az előbb részletezett beszterczei tantervvel, a tananyag részletezését nem találjuk. Tanulók száma: az I. o. 2, II. o. 2, III. o. 4, IV. o. 4, összesen 12. Mindannyian német nemzetiségűek, ág. ev. vallásuak. Az ev. teol. paedag. szemináriumnak 4 tanulója tett tanképesítőt Koós Ferencz kir. tanácsos és tanfelügyelő jelenlétében.

A felvételi feltételek és egyéb az intézet beléletére vonatkozó adatok az értesítőből nem tűnnek ki.

A csáktornyai m. kir. áll. tanítóképző-intézet.

Ennek értesítőjét igazgatói jelentése alapján szerkesztette *Margitai József*.

Az intézet munkálkodása a rendes szünetektől eltekintve szakadatlanul folyt.

Iskolai ünnepeket szeptember 21-ikén, márczius 15-kén és május 8-án tartottak.

A tanári testület tagjai: Margitai József ig., Beér Ferencz, Felméri Albert, Gaál Imre, Grézló János, Macskássy Sándor, Ujváry Mihály.

A növendékek száma: I. o. 24, II. o. 22, III. o. 12, IV. o. 14. Vizsgálat alapján az I.-ső osztályba 1 tanulót vettek fel. A növendékek segélyezése meghaladta a 7000 frtot. A növendékek segélyalapja 537 frt. Az intézetben 47 tanuló nyert elhelyezést. Miután külön dolgozó szobákkal nem rendelkeznek, szükségesnek mutatkozott az intézeti épületnek kibővítése, mi már a közel jövőben megtörténik.

Magaviselet cím alatt az igazgató felemlíti, hogy különösen ez év elején — mint az máshol is tapasztalható — számos panaszra szolgáltatott okot a tanuló ifjuság, míg év vége felé lényeges javulást lehetett konstatálni. A növendékek előmenetelének átlaga kielégítő.

A gyakorlati képzésnek tanulságos kiegészítő részét találjuk ama

látogatásokban, melyeket a IV. o. növendékei igazgatójuk vezetése alatt az ottani népiskola egyes osztályaiban tettek, megfigyelve az iskola belső életét a maga igaz valóságában.

A IV. osztály 14 növendéke közvetlenül a tanév végén kapott tanítói állomást, sőt két annyi növendék is találhatott volna elhelyezést.

A gazdasági telepről szóló jelentés a telep fokozatos fejlődéséről tesz tanulságot.

Évközben megalakult az önképzőkör is, pedagógiai, szépirodalmi és zenei szakosztálylyal az illető szaktanárok vezetése mellett.

A tanári könyvtár 603 műből áll s a legutóbbi évben főleg ajándékozás útján gyarapodott. Az ifjúsági könyvtár állománya 235 mű 340 kötetben.

A tanító-vizsgálatra jelentkezett 16 jelölt közül 14 vizsgázott sikeresen. A gyak. iskola tanulóinak száma 41.

Az adatokban bővelkedő értesítőt külön is ajánljuk kartársaink figyelmébe.

Az eperjesi ág. ev. tanítóképző-intézet.

Az erre vonatkozó értesítést az eperjesi ág. ev. kerületi kollégium értesítőjében találjuk meg. A három évfolyamú intézet igazgatója Gammauf György (magyar nyelv, földrajz, történelem, rajz, testgyakorlat, német nyelv, heti 27 órával); Fabriczy János (neveléstudományok, mennyiségtan, természettudományok: 23 óra); Zsarnoviczky J. (vallás-tan, tót nyelv, zene: heti 27 óra).

Tartottak Comenius- és koronázási ünnepélyt.

Május utolsó napján Dr. Sebestyén Gyula, tanár, min. biztosi minőségben látogatta meg az intézetet.

A végzett tananyagra a részletes kimutatáson kívül a tanszerek s könyvtár szaporodásáról is találunk jelentést, valamint az önképzőkör, dalkör és zenekör működéséről is.

A képzőnek internátusában 35 tanuló kapott elhelyezést 7 szobában. A felügyelet gondjait az intézetben lakó igazgató viseli. Az élelmezés közös volt a kollégium többi hallgatóival. Egy-egy tanulónak ellátása 55 frt-ba került.

A tanítónövendékek száma volt: I. o. 14 rendes és 6 magántanuló; II. o. 15 róm. kat. és 3 mőz. vall., III. o. 11 rendes és 6 mag. tanuló. Tanítóképesítő vizsgálatot az 1890/91. tanév folyamán 16 jelentkező közül 12 jelölt tett.

A rendes magántanulók száma a megelőző tanévhez képest növekedett 10-zel; a rendes tanulók száma apadt 4-el.

Az esztergomi kir. kat. tanítóképző

Az értesítőt szerkesztette Dr. *Walter Gyula*. Az igazgató a <történelmi rész>-ben lendületes szavakban ad kifejezést az új herceg-primás kineveztetése fölött érzett örömének; közli a tanári testület üdvözlő feliratát és az erre érkezett érseki választ. Ünnepet rendeztek a

hercegprímás névnapjának előestéjén, melyen az igazgató tartott szép alkalmi szónoklatot. Ezen kívül a tanári testület személyes tisztelgése alkalmából hódolata jeléül díszes albumot nyújtott át a hercegprímásnak. A tanítóképző fényesen ülte meg a koronázási ünnepet, a Széchényi emléknapot és tartott zászlószentelési ünnepet is.

Az esztergomi tanítóképző — az igazgató szavai szerint — meglehetősen viszontagságos multra tekinthet vissza. Fenállásának közel fél százada alatt sok változáson és nem kevesebb küzdelmen ment keresztül. Mozgalmas multját a leghívebben tükröztették vissza azon romszerű töredékek, melyek múzeumában a felszerelés tárgyai, a taneszközök darabjai között találhatók voltak. Teljesen igazoltnak találjuk tehát az igazgatónak nemes egyszerűségéből fakadó lelkesedését, melylyel az «új korszak» kezdetét jelzi ama ténynyel kapcsolatosan, hogy a vallás- és közoktatásügyi miniszter úr a tanítóképző felszerelési költségeinek fedezésére az esztergomi érsekség időközi jövedelméből 1200 frtot engedélyezett. Ez összeg a legszükségesebb természettani, term. rajzi, földrajzi és zeneszerek, valamint szekrények beszerzésére lőn fordítva.

A tanítónövendékek segélyezése jó részben a főképtalan tagjai által nyújtott ösztöndíj alapból, ingyen élelmezésből és könyv-jutalmakból állott.

Az önképzőkör irodalmi munkálkodása mellett leginkább zenével foglalkozott és a már megnevezett ünnepélyeken 5 alkalommal mutatta be munkássága eredményét a nagy közönségnek.

Tanári testület: Dr. Walter Gyula áldozár (neveléstudományok), Czenczik J. áldozár (mennyeiségtan), Frank J. áld. (hittan, földrajz, történelem), Klinda R. (ének, zene), Korányi J. (torna), Major J. (rajz, írás), Metzka J. áld. (németny.), Schreiber A. áld. (magyar ny. term. rajz, gazdaságtan.)

Gyakorló iskolául a városi iskolák szolgáltak. Az intézet fentartására vonatkozó adatok és a tananyag felosztása után áttér az értesítő a tanítónövendékekre, kiknek száma a 3 évfolyamú intézetben volt: I. o. 30, II. o. 16, III. o. 21, összesen 67. Tanítóképesítő vizsgálatra jelentkezett 5 jelölt 1891. szeptemberben és 29 jelölt 1892. júniusban. Utóbbiak között sikeresen vizsgázott 21, közülök 4 «iskolatestvér».

A felső-lövői ág. ev. tanítóképző.

Az erre vonatkozó adatok ugyancsak az ottani tanintézetek közös magyar és németnyelvű értesítőjében találhatók.

Az értesítőnek első lapját a lövői iskoláknak sikerült tájrajza foglalja el, ezt követi Ebenspanger János kép. igazgatónak «Comenius» című dolgozata.

A közölt tantervből megtudjuk, hogy az intézet 3 évfolyamu, mert a 4. évfolyam növendékei kivétel nélkül segédtanítókul alkalmaztatnak. Az előkészítő 4 évfolyama a középiskolai 4 alsó osztálylyal közös oktatásban részesült, csak zenében nyertek külön tanítást. A képzőintézet előkészítőnek tanulói közül néhányan latin nyelvet is tanultak; számuk: I. o. 7, II. o. 13, III. o. 9, IV. o. 13; míg a tanítónövendékek száma I. o. 6, II. o. 7, III. o. 6, IV. o. 5; összesen 24.

Tanári testület: Ebenspanger J. (magyarnyelv, neveléstudományok), Eitner J. (zene, ének), Forberger L. (term. rajz, földrajz, fizika), Brieb-recher R. (történelem), Kún V. (hittan). Knöbel M., Lemle J., Zipser R. gyakorló-iskolai tanítók.

Az értesítő a mondottakon kívül számos adatot közöl még az intézeti beléletre vonatkozólag.

Fölemlítjük, hogy mind a lövői, mind az előbb ismertetett német értesítők a tanítóképzőt németül következetesen a maga helyes nevén «Lehrerseminár»-nak nevezik, míg a német nyelven megjelenő hazai lapok rendszerint «Praeparandie»-nek nevezik ez intézeteket, holott praeparandiáink, azaz a tanítóképzőre előkészítő, önálló tanintézeink nekünk egyáltalában nincsenek.

(Folytatjuk.)

S—r.

A zágrábi tanszerkiállításon.

(Magyar kiállítók. — Nemzeties jelleg. — Magyar-horvát testvériség. — A látogatás előzményei. — Sötét pontok. — A mi horvát barátaink. — A kiállítás áttekintése.)

Még egy éve sincs annak, hogy a kis Horvátországban a gazdasági kiállítást berekesztették, máris újabb kiállítás rendezésére sarkalták annak sikerei a horvátokat. Ezúttal a tanférfiak vették kezükbe a dolgot. Az orsz. kormány erkölcsi és anyagi támogatásban részesítette a tanítókat s ugyanannak hivatalos felszólítása folytán Magyarország, a Lajthántuli tartományok, sőt még a horvátoktól távolabb álló idegen országok tanszerkereskedői is hozzájárultak készítményeikkel a kiállítás sikeréhez.

Nálunk a miniszter megbízásából Szuppán Vilmos, képzőintézeti igazgató, volt a közvetítő a magyar kiállítók és a horvát tanügyi kiállítás között. Fáradozása eredményre vezetett, mert a magyar, kiváltképp a budapesti tanszerkészítők oly szépen voltak képviselve a kiállításon, hogy valóban imponáltak a bécsi és cseh kiállítók mellett, a kik szintén mindent elkövettek, hogy gyártmányaikkal feltűnjenek.

A magyar tanszerkészítmények tömeges bemutatására szükség volt, mert a horvát testvérek kíváncsiak voltak a mi gyártmányainkra, s a délszláv tanférfiak nagy érdeklődéssel keresték az alkalmat, hogy összehasonlíthassák a magyar, a bécsi és a cseh tanszereket.

Ez az érdeklődés a horvátokkal való közjogi viszonyainkból és a vérmesebb horvát testvéreinknek irántunk való elfogultságából keletkezik. A szemlélő még túlzó horvát szemüvegen keresztül is elismeréssel nyilatkozhatott a mi tanszereink felől. Dícséret illetheti meg tehát a magyar miniszter megbízottját és a magyar kiállítókat, hogy a hazai tanszereknek Horvátországban elismerést szereztek.

A kiállítás az idegen kiállítók nagy részvétele mellett is összbenyomásában magán hordozta a horvát nemzeties jelleget. Nemcsak a a zágrábi levegő, a kiállítás horvát feliratai, a Horvátországból kikerült tanszerek túlnyomó többsége kölcsönöztek a kiállításnak nemzeties jelleget; a kiállított tárgyak legnagyobb részén volt valami, a mi előttünk idegenszerű ugyan, de fölötte érdekes volt, s reánk nem mindennapi

módon hatott. A nemzeties jelleget érvényre emelték főleg: a horvát tanügyi irodalmi munkák, a Horvát-Szlavonország politikai beosztását feltüntető térképek, a horvát nemzeties kézimunkák, mintázatok, a tárgyak színezései, a horvát nép foglalkozását és viseletét feltüntető szemléltetési eszközök stb., a mik néprajzi szempontból is kiválóan érdekessé tették a kiállítást.

Nálunk a Néptanítók Lapjában Kozocsa tanár által közölt terjedelmesebb ismertetést kivéve, csak néhány sorban emlékeztek meg a lapok a horvát tanügyi kiállításról, különösen pedig a magyar tanférfiaknak ottani látogatásáról. Nem tartozik szorosan feladatomhoz, de alkalmoszerűnek találom e helyen bővebben megemlékezni ama szíves fogadtatásról, melyben a magyar tanférfiak Zágrábban való időzésük alkalmával részesültek. A magyar-horvát testvériség és barátság szempontjaiból igen fontosnak s érdekesnek találom a látogatás alkalmával tapasztaltakat. E lapok olvasóinak zömére annál is inkább érdekes lesz a zágrábi élmények leírása, mivel a magyar képző-intézeti tanárok, élükön a pedagógiai társulat elnökével voltak kezdeményezői a magyar és horvát tanítók közötti barátság és testvériség kívánatos megalapításának. Sok olyan kedélybeli és hazafias ügy intéztetett el Zágrábban a horvát tanügy napszámosainak körében ottlétünk alatt, a mit a hivatalos rendeletek, a politikai beszédek, zöld asztal melletti tárgyalások és a békéltető hírlapi cikkek nem tudtak elintézni. A magyarok és horvátok versenyeztek egymással, hogy a testvéri szeretetet kimutassák egymás iránt; a házigazda szerepét vivő horvátok pedig önön magukat multak fölül vendégszeretet dolgában. Mert míg a cseheket és szerbeket csakis az udvariasság hidegségével, addig a magyarokat a testvéri és baráti szeretet el nem tagadható melegségével vették körül Zágrábban. Három napig tartó ottlétünk alatt mi valóban elkényeztetett vendégei voltunk a horvátoknak.

Még június havában Budapesten több magyar tanférfiúval megalapodtunk abban, hogy a horvát tanügyi kiállítás megtekintése a magyarok részéről főleg hazafias szempontokból kívánatos. Szuppán és Gyertyánffy igazgatók, később Dr. Heinrich és Rucsinszky tanáruk helyénvalónak találták azt az eszmét, hogy közelednénk a horvátokhoz, tekintenők meg a helyszínén tanügyi állapotait, melyeket eddig csak elszórtan s papirosról (legkimerítőbben e lapok hasábjain, szerk.) ismertünk meg.

Nem tagadjuk, hogy a társaság legnagyobb részének kételyei voltak a szíves fogadtatás felől. Ez nem csoda! A lapok annyira telve vannak a zágrábiaknak a magyarok iránti ellenszenves maguktartásával, hogy a kirándulók kételyeinek alapja volt. Magam sem tápláltam nagy reményeket a fogadtatás bensősége iránt, pedig nem egyszer részesültem a horvátok vendégszeretetében. Ismerem a viszonyokat, tudom, hogy az ultrák semmit és senkit nem kimélnek, ami és a ki magyar; tehát reményeimben a szíves fogadtatások iránt legfeljebb a higgadtabb elemre, a közjogi alapnak föltétlen támogatóira támaszkodhattam, kiknek kedélyük nem érzéktelen a testvériség érzelve iránt. De az, hogy oly kitűnő figyelemmel és szeretettel vegyenek bennünket körül, mint a minővel körülvettek, a legvérmesebb reményeimet fölölmulta.

Hogy látogatásunkat előkészítsem, irtam Zágrábba az orsz. képző-intézet igazgatóságához és izentem több varasdi ismerős, magyarbarát tanár által a zágrábi mérvadó tanítói köröknek, hogy megyünk. A varasdiak minden jóval biztattak. Megérkezett Dr. Arnold tanító-képző igazgató válasza is, a ki jövetelünk feletti örömét fejezte ki levelében. egyúttal biztosított, bennünket a szíves fogadtatásról. «Csak jöjjenek, a többi a mi dolgunk!» volt a válasz vége. Ugy is volt!

Megérkezvén Zágrábba, felkerestem Dr. Arnoldot, ki örömmel fogadott. Csakhamar megbarátkoztunk. Másfél órai beszélgetés után az orsz. közoktatási kormány épületébe vezetett, a hol bemutatott a horvát tanító-képző-intézetek orsz. felügyelőjének, Grskovicsnak, a ki már várt reám.

Dr. Arnold dolgára sietett, Grskovics pedig az irodájában dolgozó titkártól ezekkel a szavakkal vált el: «Amice! engem pár napig nem lát itt. Ha keresnek, mondja, hogy magyar barátainkkal vagyok.» S csakugyan Grskovics ez idő óta elválaszthatatlanul velünk volt kora reggeltől késő estig. Később megismerkedtem még Krbekekkel, a fő-reál és kereskedelmi iskola igazgatójával, Steklessa orsz. képzőintézeti tanárral, Kirin gyak. isk. tanítóval, Andress Zágrább városa tanfelügyelőjével sat. A nap folyamán az esti vonattal érkező budapesti magyar vendégekről s a magyar tanügyi viszonyokról világosítottam fel őket kérdezősködéseikre. Grskovics és Kirin kalauzolása mellett megnéztem a kiállítást, az új képzőt, a tanítók otthonát, részt vettem a kiállítás egyik termében rendezett felolvasáson sat.

Este a magyar állam ujdonat-új pályaudvarába indultunk Grskovics-csal a budapesti vendégek elé.

Utközben magyar uri társasággal talákoztunk. Magyarul beszélgettek a velük haladó hölgyekkel. Előttük ment több fiatal horvát uriember, a kik folyton kiméletlen ócsárló megjegyzéseket tettek az utánnok jövő magyarokra, mivel magyarul beszélgettek. Ez volt az első sötét pont. A jó öreg Grskovits, orsz. tanfelügyelő, észrevette, hogy elkedvetlenedtem. Sietett megvigasztalni.

«Ez nem közvélemény Zágrábban — mondá — hanem az ultrák, a magyargyűlölők szenvedélyes kifakadásai»

Kiértünk az impozáns indulóházhoz, melyért örök hálával tartoznak a horvátok Baross miniszter emlékének. Egy hosszú asztalnál foglaltunk helyet. Az asztal végén két zágrábi magyar úr ült. Magyar étlapot kértek.

«Nem ilyen magyarul és horvátul irott kell!»

«Tiszta magyart hozzon!» — kiáltanak az ott várakozó pinczérnek.

«Az a nyelv k . . . -nak való, nem embernek.»

A pinczer magyarul reámondotta, hogy biz az igaz.

Ez volt a második és utolsó sötét pont Zágrábban való tartózkodásom alatt. A mellettem ülő Grskovits megértette a két magyar és a pinczer közt lefolyt párbeszédet s leolvasta arczomról megütközésemet. Az utcán a horvátok, itt a magyarok!! Szólni akartam honfitársaimnak, hogy megbotránkozásomat kifejezzem. «Ne bántsa őket, mondá Grskovits, ezek az urak hasonmásai azoknak az előbbi fiatal horvát sihedereknek. Ilyesmihhez mi már hozzászoktunk. Tudjuk azt is, hogy nem minden magyar gondolkodik így!»

Csakhamar megérkeztek: Dr. Arnold, több tanítóképző tanár, Andress tanfelügyelő, hogy az esti gyorsvonattal érkező budapesti vendégeket fogadják.

Amíg a budapestiek megérkeznek, ismerkedjünk meg jobban a mi zágrábi barátainkkal!

Grskovits Máté, orsz. tanfelügyelő, 57 éves erőteljes kinézésű, szelíd tekintetű, nyugodt és higgadt természetű ember. Arczából maga a jószág néz ki. Egyetemi tanulmányait Bécsben és Prágában végezte. Fiumében, Zágrábban, Pozsegán és Eszéken volt gimnáziumi tanár. A legutóbbi időben az eszéki főgimnázium és felső leányiskola igazgatása volt reá bízva. Az Eszéken tartott orsz. tanítói gyűlés őt választotta meg elnökének. A budapesti kiállításon Grskovits képviselte a horvát osztályt. Hónapokon át tartózkodott Budapesten, tehát a magyar viszonyokkal alkalma volt megismerkednie. Grskovitsot az orsz. kormány mostani tanügyi osztályfőnöke hívta meg szép állására. Dr. Krsnyavi osztályfőnökhöz, a horvátok közoktatásügyi miniszteréhez, baráti kötelékek fűzik. A barátság még Eszékről datálódik, ahol dr. Krsnyavi Grskovits igazgatása alatt mint gimnáziumi helyettes tanár kezdette meg pályáját. Az új osztályfőnök kineveztetésekor sietett meghívni régi barátját a kormányba s reá bízta a horvát képző-intézeti ügyek referálását, azok és a nemzeti múzeum feletti felügyeletet. A tanügyi kiállításnak Grskovits az elnöke. Tanár korában a classica-philologia volt a tantárgya; a humanioráknak nagy barátja. Lelkiületét élénken jellemzi ismeretségünk első órájában hoztam intézett ama kérdése, vajjon gimnáziumba, vagy reáliskolába jartam-e? Megszorította kezemet, midőn azt feleltem, hogy gimnáziumba. «Akkor szíve helyén van, nem törekszik az anyagiak után!» volt a megjegyzése. Egész nap a rómaiak és görögök életéből merítette adomáinak anyagát.

Dr. Arnold György, a zágrábi orsz. tanítóképző-intézet igazgatója, mély gondolkodású, rokonszenves fiatal ember (37 éves.) Horvátországban nagy népszerűségnek örvend mint költő és paedagogus egyaránt. Zágrábban gyalog és kocsin több napon át vele voltam; alkalmam volt meggyőződni arról, mennyire ünneplik őt a horvátok. Az utcán úri emberek, kinn a nép köszöntötték, integettek neki, a gyermekek szülőiket figyelmeztették Arnoldra. Kérdezősködtem, hogy melyik költeménye a legszebb? A tanítók a «Domovina» (haza) című didaktikai költeményét tartják a legszebbnek. Ez a költeménye minden horvát olvasókönyvben meg van. Dr. Arnold az egyetemet Zágrábban végezte, ezután kiküldték Németországba, hogy egyetemi tanárrá képezze ki magát. Párisban is töltött másfél évet. Megjövén külföldről, a zágrábi főgimnáziumhoz nevezték ki tanárnak; két éve, hogy az orsz. tanítóképző-intézet igazgatását bízták reá. Arnold sok szép költeményein kívül írt bölcsészeti munkákat is, — így a kormány megbízásából logikát. A horvát nemzet nagy reményeket fűz Arnold jövődöbéli működéséhez. Kár, hogy a képző-intézetnél nem marad soká, mert csak rövid idő kérdése, hogy egyetemi tanárnak nevezik ki. Dr. Arnold, noha Budapesten még nem volt, a magyaroknak nagy barátja. Ő volt a kiállításnak alelnöke.

Grskovitsnak és Arnoldnak életrajzát és arczképét a horvátok

szépirodalmi illusztrált lapja a «Dom i Svět» (Haza és Világ) akkor hozta, mikor mi Zágrábban voltunk.

A többi zágrábi ismerőseinkről adatok hiányában rövidebben emlékezhettem meg.

Krbek főreal- és kereskedelmi iskolai igazgató, még egészen fiatal ember. Erdélyben, Székely-Udvarhelyen született, a budapesti egyetemen végezte tanulmányait, ott nyert tanári oklevelet s magyarul tud. Krbek szintén rokonszenves egyén, a ki noha jó horvát hazafi, a magyarokat nemcsak, mivel Magyarországon született, de meggyőződéséből is szereti.

Steklesa, képző-intézeti tanár, középkorú csendes ember, mindig velünk volt és irántunk való szeretetének ottlétünk alatt nem egy ízben adta jelét.

Kirin az orsz. képző-intézet gyakorló-iskolájának egyik tanítója (öten vannak). Fiatal, értelmes arcú ember. A vidéken volt tanító, a hol kitűnt s bevitték Zágrába. Ő volt a kiállításon, mint a kiállítás titkára, kalauzunk. A kiállítást alaposan ismerte; az ő magyarázatai és felvilágosításai nagyon megkönnyítették a tanulmányozást.

Andress Ferencz, Zágráb város tanfelügyelője, még fiatal ember. Ő a szorosan vett népoktatási intézeteknek (elemi- és polgári iskoláknak) a tanfelügyelője, de a képző-intézetek (szakiskola) ügyeihez semmi szőlása sincs. A képző-intézetek felügyelője az orsz. tanfelügyelő Grskovits. Andress fiatal, csendes, szerény uri-ember, a ki híven követett bennünket ottlétünk alatt s jó barátunknak mutatta magát. Kineveztetése előtt az eszéki polgári iskola igazgatója volt.

Még több magyar baráttal és kartárral ismerkedtünk meg, így pl. az ipariskolai igazgatóval, több ipariskolai és gimnáziumi tanárral, néptanítóval sat., de az előbb említettek voltak legtöbbet velünk, azért emlékeztem meg rólok bővebben.

Csengetnek! A Budapestről jövő gyorsvonat berobogott. Eléje siettem az érkezőknek. Dr. Heinrich egyetemi tanár, Gyertyánffy kir. tanácsos igazgató, Szuppán igazgató és Rucsinszky paedagogiumi tanár érkeztek meg. Horvát barátaink és az érkezők kölcsönösen bemutatták magukat egymásnak, aztán fiakereken a Grand Hotelba hajtottunk, a hol megtörtént vacsora közben az ismerkedés. Másnap 8 órakor a kiállítási bizottság tisztviselői a kiállítást mutatták be, a hol több órán át kalauzolt bennünket Kirin titkár. A kiállítás az orsz. ipariskola palotájában a czélnak teljesen megfelelő termekben volt elhelyezve. Utazzunk benne körül.

A földszinti bejáratnál balra bibliai és egyéb a hitoktatáshoz szükséges szemléltető-képek, iskolai harmoniumok, zongorák, gyermekjátékok; jobbra iskolai padok, tornaszerek, a tornászati irodalma, a tanítók által készített méhészeti eszközök, kaptárok, a falakon szemléltető képek, földabroszok láthatók. A bejárat átellenében a falon a bán festett arc képe (az eszéki tanító-egyesület tulajdona) függ. A földszinten elhelyezett tárgyak közül kitűntek Oherolly János budapesti tornatanár tornaszerei. A feljart egyik fülkéjében a vakok tanításához szükséges néhány tanszer s a magyar vármegyéket föltüntető térképek (magyar

kiadvány) vannak elhelyezve. A lépcsőzet falán történelmi és földrajzi képek, a közepén dr. Krsnyavi tanügyi osztályfőnök festett arc képe (szintén az eszéki tanító-egyesület tulajdona.)

Az első emelet karzatán Suppan, zágrábi egyetemi könyvkereskedő állított ki a falon: földrajzi, természetrajzi, természettani, rajzmintákat, számtani és méhészeti képeket, rajzokat, ábrákat. Az asztalon: írő- és rajzeszközöket, könyveket (saját kiadványait), kirakható kövecskéket, földgömböket, női kézimunka tanítására való szemléltető eszközöket, számológépeket.

Ugyanitt van Eszék városa és vidéke derék tanító-egyesületeinek kollektív kiállítása. A falon a méh természetrajza, Horvát és Szlavonország térképei, mértani ábrák; a hiányzó, későn jövő és rendetlenkedő tanulók neveinek följegyzésére szolgáló fali tábla, számológép a sokszorozáshoz. Az ajtó fölött Desothi Adel, meggyilkolt eszéki úrnő, a tanuló ifjúság lelkes pártfogójának arc képe látható. Említett úrnő nagy összegekkel segítette a szegény tanulókat. Továbbá: 120 drb szemléltető eszköz a beszéd- és értelemgyakorlatokhoz, kitömött madarak, taneszközök az írva-olvasáshoz; a kosárfonáshoz szükséges anyag- és szerszámgyűjtemény, a kosárkötő iskola mintázata. Ugyanitt az asztalon növénygyűjtemény, a könyvnyomtatáshoz szükséges eszközök, betűk stb. (kis könyvnyomda), énekkönyvek gyermekdalok, több Eszék vidéki tanítónak irodalmi terméke, mag- és csigagyűjtemény, állatcsontvázak, termények, kövületek, kerti eszközök, minták a fanemesítéshez, a gyümölcs és méh ellenségei, női kézimunkák idetartozó eszközeivel, domboru térképek agyagból, növénygyűjtemény, podravina (drávamenti) földmívelő házának mintája.

Az első emelet I. termében kiállító: Pichler bécsi tanszerkereskedő. A falon szemléltető és történelmi képek, számtani és iskolai táblák; számtani, természetrajzi, mértani és írásminták, rajzminták. Az asztalon métermértékek; növény-, lepke-, madár-, és rovargyűjtemény, kitömött emlősök, virágminták, a béka fejlődésének metamorphosisa, eszközök a rovar- és növénygyűjtéshez; takácsműhely, malom miniatűr kiadásban, drágakövek imitációja, az üveg- és papírkészítés szemléltetésére szolgáló technológiai eszközök. — Az első emelet II-ik termét szintén Pichler kiállítása foglalta le. A falon bibliai, kisdédóvó, történelmi, természettani, földrajzi szemléltetési képek és eszközök. Az asztalon kisdédóvodai, mechanikai, kémiai, akusztikai, természettani, földrajzi teszterek és Pichler kiadványai foglalnak helyet.

Csáktornya.

(Folytatjuk.)

Margitai Fózsef.

I R O D A L O M.

Felelet Radó Vilmos ur válaszára.

Radó úrnak a «Megjegyzések» című cikkekre adott «Válasz»-át nem hagyhatom felelet nélkül.

Radó úr azt mondja, hogy én a méltatlankodás hangján emlékezem

«arra az ismertetésre» stb. Isten mentsen attól. Dehogy! Én nem ismertetésre, hanem Radó úrnak igazságtalan kritikájára, a ténynek meg nem felelő állításaira tettem megjegyzéseket. Ezt tennem kötelesség volt.

Kijelentem, hogy én e becses folyóirat májusi számában közzétett soraimat ma is, Radó úr «Válasz»-a daczára, utolsó betűig fentartom és abból egy pontot el nem veszek. Nagy okom van reá, hogy így tegyek.

Radó úr csekélyli a forrást, a honnan dolgoztam. Felemlítem, hogy a szigeti lyceum felette gazdag forrásművekben; ezt a Történelmi Társulat pár évvel ez előtt Szigeten tartott vándorgyűlése alkalmából magasztalólag ismerte el. De nem is lehet selejtes könyvtár az, melynek egy Szilágyi István a könyvtárnoka. Azonban legyen meggyőződve Radó úr, hogy nyílt számomra egyebütt is forrás. Még a véletlennek sem voltam terhére. Őszintén megvallom, hogy a debreczeni ábéczé ily véletlen következtében, egy tanítványom által, jutott kezeim közé. Hogy nem zörgettem országos könyvtáraink ajtaján, igaz; de volt gondom arra, hogy kezemnél legyen minden jelentősebb könyv; csak nem tételez föl rólam Radó úr olyan abszurdumot, hogy levegőből beszéljek éppen történeti tárgyú dolognál.

Amit pedig Radó úr a normálszavak módszeréről ujjal elmond, ma sem tekinthetem üdvöt adónak. Azt mondom, minden lelkiismeretes oktató, mikor a gyermeket betű- és szóismeretre vezeti, egyszersmind a hangnak, szónak írott képével is megismerteti. A normálosok eljárása félmunka. A mi a normálszavas módszerben jó, az benne van az irva-olvastatásban, ami pedig nincs benne, az, mint czélszerűtlen, figyelmet sem érdemel. Legnagyobb hibája, hogy olvastat, de nem írat. Nem látom át, mi jóság van abban, mikor a gyermek lelke elé 38 betűt oda állítunk, tárgyi fogalmak útján szétbontó, majd összekötő módon ismertetjük meg a hangképekkel; bármint dicsőítsék is ezen eljárást, én nem teszem, mert azt látom, hogy a gyermeki lélek szennvedőleg es módon jut kincsekhez, már pedig a gyermekben cselekvésvágy lakozik. Tesz, vesz, ront, bont, rajzol, pingál. Az, amit ezen cselekvésmódok igénybevételével szerez a gyermek, az a pozitív ismeretszerzés, ami azon kívül jut hozzá, az a negatív. A nevelésnél miért e vágyat félreérteni? Csak hadd mozgósítsa a lélek közkatonaít, a szemeket és kezeket, a közös célra; együttes fáradozásukból értelmi erő fog támadni. Így kívánja ezt a lélektani törvényt, mi elég «indító ok» arra, hogy ezen értelemfejlődési processusra kellő figyelemmel legyünk.

Őszintén megvallom, hogy ha Radó úr tárgyilagos kritikát ad, nagy hálával fogadom, sőt szót sem szólok, vagy köszönettel veszem, miként vevém azt másoktól. A lélek gondolkodik, ért, ítél okoskodik: ezt nagyon jól tudom; lehetnek másoknak is egy s más tételnél egyéni felfogásai: ezeket ha tanítói módon adják, meghallgatom, sőt mint másnak becses gondolatanyagát, tán esetleg hasznomra is fordítom. — Radó úr válasza végén (hiszen végén csattan az ostor) «bámulatos» ügyességgel olyanformán szerkeszt meg pár mondatot, mintha nem is e helyre, hanem a Bolond Istók «bolond gombái» közé szánta volna. Tövel-hegygyel illeszti össze a kiállózott tárgyi jelentésű szokat. Idézeteiben, az eredeti szöveggel meg nem egyező ragokkal látja el a szokat, milyenek: mun-

kajában, nála : munkájánál, nemzedékekre, nála : nemzedékre, követezményeknek, nála : következmények, elől.; nála : elől. Én irtam «Simon Antal, bár őt (t. i. Zákány Józsefet) 26 évvel előzte meg «Igaz Mester»-ével, melyben, miként látni fogjuk, az írva-olvasztás érdekében lépett az abc. kultuszának porondjára.» — Radó úrnak tetszik a formát ekként alakítani: «Simon Antal az abc. kultuszának a porondjára lépett.» Ezt a tördelési eljárást megengedi Radó úr magának ott is, hol egészen külön álló mondatok vannak. Két mondatot zúz össze, csak azért, hogy kimutassa, minő «puffadt», minő «tömerdek képzavar»-tól válik érthetlenné a könyvecske minden lapja. Akkor és ott igyekszik ezt R. úr elhíttetni, midőn és hol «elég értelmes» jelzővel illeti azt.

Vajjon Radó úr előtt mi volt a cél, mikor kritika megírására emelte fel tollát, az-e, hogy ártatlan törekvésekből gunyt üzzön, vagy az-e, hogy tanítson. Utóbbi semmi esetre nem. Pedig az egészséges kritika czélja ez. Hiszen, ha egy vagy más helyen a mondatszerkezeten stilbe vágó hiba található: elsimítására, kijavítására mindenkor készen állok. A megjelölteknél puffadtságnak jeleire nem találok.

«Mire való ez a hazafias fölhevület» vágja arczomba Radó úr. Kedves tulajdonom ez nekem, ha ennyim sem volna, miként tudnék a beözönlő idegen elem családjába nemesi érzületet oltani. (A statisztika legutóbb Sziget városában 36⁰/₀ emelkedést mutat föl, az országban Budapest és Fiume után tehát harmadik helyen áll. És e szaporodást az idegen szláv nemzetiségű zsidók beköltözése idézi elő.) Az én kincseim a nemzeti érzület, ismeret, tudás. Ezeket árulgam, mely munkához első és legfőbb kellék az, hogy hazafiságtól legyek «fölhevül»-ve. Vagy ez gyom a lélekben? Nem hinném, hogy Radó Úr annak tartaná.

Radó ur igen ügyesen tud az ellensfél által odanyújtott karddal visszavágni. Avagy nem azt kell-e látnom a Comenius nevét hordozó mondataiból? Ám kovácsoljon fegyvert soraimból «megerőtlenítés»-emre, ám kergesse arczomba a szégyen pirját, teheti, szabad vele, hisz odanyújtom; de az igazság nem azt hozza magával; az igazságot kiáltó azt mondja: nem, nem kell önön magad által készített kardod, megvívok én a magaméval. Ám emeljen fel e sorokból is fegyvert ellenem, emelje magasra, sujtson felém olyan erővel, hogy megrendüljön csapásától a légoszlop, mely közvetlen közelemben van, vesztetre nem tehet, sőt tisztultabbá teszi a levegőt. A józan elme a fegyverkezés e nemét elítéli; akadhatnak tán olyanok, természetesen jóakaróink közül, kik ezt derék tettnek nézik. Legyen az ő hitök gyümölcse. Radó ur kritikájából, ha nem a sorokat olvasnám, hanem a szókat vizsgálnám: bizony köthetnék össze tisztességes szóvirágokat. De nem bujhatnék ki ez alól még a legtökéletesebben hangzó magyar irány sem. Vannak nekem erről böngészeteim. Egy cseppecske szótár kitelnék belőlök; legnagyobb részét élő és meghalt tekintélyek művei szolgáltatják. Radó úrnak is van benne egy pár gyöngymondása, mi szóficzamnak megjárja. Ebbe nem jó nagyon belemélyedni, mert könnyen azt mondhatnák: az beszél leghősiesebben, a kinek a háza ég. Ezzel a magam részéről a megjegyzést és hozzászólást befejeztem.

Bökényi Dániel.

Hogy e hosszadalmas vitának véget vessek, felelek Bökényi úrnak rövid egy pár szóval nyomban. Rövid egy pár szóval, mondom, mert először eddig is már több szót vesztegettem könyvére, mint a mennyit megérdemel. Nekem nincs annyi időm, mint Bökényi úrnak, a ki ráér még a szigeti lyceumi könyvtárral, meg a bevándorolt orosz zsidókkal is előhozakodni. De másodszor kár is B. úrral hosszasan vitatkozni, mert vagy nem bírja, vagy nem akarja az embert megérteni. Az utolsó feleletében is váltig bizonyítja, milyen haszontalan jószág az a normálszavak módszere. De igen tisztelt Bodóné — akarom mondani: Bökényi úr! Nem arról van most szó, hogy a normálszavak módszere jó-e vagy rossz, hanem arról, hogy Ön az ABC-k történetében ismertette-e ezt a módszert, vagy nem? Mert az, hogy Önnek ez a módszer nem tetszik, csak nem lehet ok arra nézve, hogy ezért vele a könyvében ne is foglalkozzék! Lám, a betűtettő módszert Ön bizonyosan nem tartja jónak, de ismertetni azért mégis ismertette ugyancsak bőven. Végre harmadszor fölösleges is a hosszú szóváltás, mert hiszen B. úr újból maga vallja be, hogy «nem zörgetett országos könyvtáraink ajtaján», azaz hogy csak azt a pár ABC-t ismertette, a melyek véletlenül akadtak a kezébe. Szerencse, hogy az a tanítványa véletlenül felfedezte B. úr számára a debreczeni ABC-t, különben talán ennek sem lett volna a könyvében semmi nyoma.

Hogy mi volt a czélom, mikor a kritikát megírtam? Igaz, tanítani nem akartam. Mert hát kit is tanítsak? E lap olvasó közönségét? Isten mentsen, hogy ezt magamnak arrogáljam! B. urat? Az imént kimutattam, hogy rajta nem fog a tanítás. Megmondom hát B. úrnak, hogy mi volt a czélom. Be akartam bizonyítani, hogy B. úr könyve nem vall az ilyen mű megírásához szükséges kvalitásokra. Úgy látszik, B. úr sem az idevágó irodalmat, sem pedig az eddig használatban volt módszerek elméletet nem ismeri, és ezenfelül stilusa nem világos és szabatos. Ezt akartam e lap olvasóinak megmondani. Végre is szakítani kell avval a patriarchalis «kritikával», a mely agyba-főbe dícsért minden szerzőt, noha, vagy helyesebben: mivel a kritikus a könyvet el sem olvasta. Ez lelkiismeretlenség, mert az olvasókat megtéveszti. Komoly lapnak így tennie nem szabad. Az tájékoztatni fogja a maga közönségét az új irodalmi jelenségek felől igazán, legjobb belátása és meggyőződése szerint és tekintet nélkül a szerző érzékenységre. Mert a személyre való tekintetnél sokkal fontosabb, hogy az irodalom színvonalra emelkedjék, a mi csak úgy fog megtörténni, ha a lelkiismeretes kritika elriasztja az írástól mindazokat, a kiknek arratermettségük nincsen.³

Radó Vilmos.

EGYESÜLETI ÉLET.

Felhívás.

Egyesületünk választmánya az utolsó közgyűlés határozata értelmében kimondotta, hogy a folyó iskolai évben foglalkozni fog a tanterv, a tanítóképző tanárképzés és a képzők felügyelete ügyeivel.

³ Ezen kölcsönös válaszokkal lapunkban az ügyet befejeztük.

Tanterv. Addig, míg a nagyméltóságú vallás- és közoktatásügyi miniszter úr a II. Emlékiratunkban foglalt tanterv-vázlatra nézve nem határoz, a választmány a részletes tanterv kidolgozásához nem fog; de addig is a tanterv-részletezés, az utasítások és tankönyvek tervezete kidolgozásának előkészítését elsőrendű és főfeladatnak tartja.

A tanárképzés. Mivel ez ügy szorosan összefügg a tanítóképző oktatás ügyével, szükségesnek tartja a választmány ez ügygel is behatóan foglalkozni.

A képzők felügyeletének tételét úgy tekinti a választmány, mint az összes szervezeti ügyek egy részét. Sorra akarja tehát keríteni a választmány az összes szervezeti kérdéseket; de első sorban a felügyeletnek, az internátusok vezetésének és az állami tanítóképző-intézetek elhelyezésének ügyét kívánja tárgyalni.

A választmány célja elérésére minden hónapban felolvasó (előadó) és vitatkozó üléseket fog tartatani.

Szem előtt tartva e célokat, kérjük tisztelt kartársainkat s általában az érdeklődőket:

1. szóljanak a Magyar Tanítóképzőben általában a tanítóképzés ügyeihez, s így irodalmi úton segítsék elő azok helyes megoldását;

2. tantervünk javaslatunk alapján tanítóképző oktatásunk bármely tárgyáról, sa többi kijelölt tételről a vitatkozó üléseken értekezzenek. Kérjük tisztelt tagtársainkat és az érdeklődőket, hogy a mennyiben értekezésük nem szabad előadás lesz, munkálatukat az ülés előtt legalább egy héttel a titkári hivatalhoz (Budapest, József körút 85. sz.) beküldeni szíveskedjenek, hogy az elnökség a munka felolvasásra bocsátásáról határozhasson és értekezőt erről idején értesíthesse.

Az ülés idejét a M. Tan.-ben, mint hivatalos közlönyben, a Népt. L.-ban s a Népnevelők Lapjában a kellő időben előre tudatni fogjuk.

Midőn tagtársainkat és a szíves érdeklődőket ezekről tiszt. értesíteni kötelességünknek tartjuk, egyszersmind kérjük szíves közreműködésüket.

Egyesületünk csak úgy fejthet ki az ügyért hasznos tevékenységet, ha hív marad jelszavához: *a munkához.*

Kelt Budapesten, 1892. november 24-én.

Péterfy Sándor,
elnök.

Nagy László,
főtitkár.

M e g h í v ó.

A Tanítóképző-Intézeti Tanárok Országos Egyesületének választmánya a f. é. december hó 19-én d. u. fél 6 órakor a budapesti VI. kerület állami tanítóképző-intézet helyiségében (Andrássy-út 65. sz.) ülést tart, a melyre a tisztelt tagtársakat és a szíves érdeklődőket tisztelettel meghívja.

Az ülés tárgya lesz: dr. Málnai Mihály értekezése a pedagógiai tárgyak oktatásáról.

Budapest, 1892. november 24.

Az elnökség.

Tisztelgés a kultuszminiszternél.

Egyesületünk november hó 25-én tisztelgett gr. Csáky Albin vallás- és közoktatásügyi miniszter urnál azon alkalmából, hogy Ő Felsőse, a király, ujra őt bízta meg a vallás- és közoktatásügy vezetésével.

Bátran elmondhatjuk, hogy tisztelgésünk jelenete lélekemelő s a miniszter úr nyilatkozata megtisztelő volt. A miniszter urnak emelkedett szellemű, demokratikus gondolkodására vall, hogy a tanítókat, tanárokat nem egyszerű «közégeinek», hanem munkatársainak tekinti, a kikkel együtt, egy értelemben óhajt munkalkodni közoktatásunk felvirágzásán.

A bizalom bizalmat szül.

Mi, tanítóképző tanárok, lelkünket csak felemelkedve érezhetjük vezérünk bizalma által, a mi bennünk a ragaszkodást és tiszteletet iránta magas fokra gerjeszti.

Az ő bizalma nem hat reánk másként, mint hogy munkakedvünket, kitartásunkat megacélozza.

Valamint eddig is tettük, ezentul sem fogjuk elhallgatni ügyeinket, bajainkat. Fel fogjuk tárni azokat őszintén, tudva, hogy méltányosságra, igazságszeretetre és jószívre találunk. Közeledni, folyamodni fogunk hozzá a nyíltság mellett szeretettel és bizalommal; mert nála a rólunk való atyai gondoskodást biztosítva látjuk.

A küldöttségben daczára annak, hogy a tisztelgésre való meghívás az utolsó pillanatban érkezett, számosan vettek részt.

A küldöttség első szónoka elnökünk, Péterfy Sándor volt, a ki röviden, de az igaz érzelem hangján üdvözölte gr. Csáky Albint. Kifejezte, hogy alig lehet egyesület, a mely jobban örülhetne gr. Csáky Albin maradásának, mint a tanítóképző tanároké, mivel leginkább az ő támogatásának köszöni létrejöttét és sikeres tevékenységét. Ezért mindnyájan mély hálával és ragaszkodással vagyunk iránta. Kívánta, hogy sokaig maradjon még meg közoktatásunk vezérének és élvezhesse áldásos tevékenységének gyümölcseit!

Utánna dr. Verédy Károly fő- és székvárosi királyi tanfelügyelő a fővárosi tanítóképzők nevében külön is üdvözölte a miniszter urat. Kijelentette, hogy a tanítóképző tanároknak a legmelegebb óhajta a tanítók anyagi helyzetének méltányos javítása; erre törekszik egyesületünk is, a melynek szerepe már eddig is nevezetes nyomokat hagyott hátra a pedagógiai történelemben. Ajánlja a miniszter úrnak figyelmébe a fővárosi és különösen a két polgári képző fejlesztését, a melyeknek hivatása rendkívül fontos a hazai polgári elem művelődése körül. Végül kifejezte óhaját a miniszter úr hosszan tartó működése iránt.

A miniszter úr láthatólag meghatottan válaszolt és körülbelül a következőket mondta:

«Szívesen veszem egyesületük és a fővárosi tanítóképzők szíves megemlékezését. Azon négy év alatt, hogy a korona és az ország bizalmából e tárczát vezetem, sok kisebb-nagyobb jelentőségű intézkedés történt a tanítóképzés ügye s a képzőintézetek fejlesztése érdekében,

azonban tudva azt, hogy hazánk közoktatásügye rohamos fejlesztést kíván, az eddigi intézkedéseket korántsem tartom elégnak, sőt a munka javarésze még hátra van. Jól tudom, hogy az énerőm nem elég a népoktatás terén reánk váró számos feladat teljesítésére, ezért számítok az önök buzgó és sikeres munkásságára és arra, hogy engem közös céljaink kivitelében támogatni fognak. Még egyszer köszönöm szíves megemlékezésüket és bizalmukat.»

Ezután a miniszter úr említette azon kötelességet, a mely őt miniszteri székében felső bizalom következtében megtartotta, de a melynek teljesítése ránézve nehéz, különösen a sorstól ráért megrendítő csapás következtében. A jelenlevők kitörő lelkesedéssel, de mélyen megindulva is fogadták az igaz ragaszkodással körülvelt vezér szavait. Mindnyájunk lelkében kitörülhetetlen nyomokat hagyott hátra a fogadtatás magasztos jelenete s azon óhajjal távoztunk, hogy az Isten sokáig tartsa meg őt miniszteri székében hazánk javára!

Ezután a küldöttség Berzeviczy Albert államtitkár urat üdvözölte, a ki szintén kegyesen fogadta a tisztelgőket és odaadó támogatásáról biztosította a tanítóképző-tanárokat s azok egyesületének törekvéseit. A küldöttség lelkesen megéljenezte a kiváló államférfiú és tanügyi politikus buzdító szavait.

Jegyzőkönyv a választmánynak 1892. november 21-én tartott üléséről.

Jelen vannak: *Péterfy Sándor* elnök, *Kozocsa Tivadar* alelnök, *Nagy László* főtitkár, *Thuránszky Irén*, *Sebestyén Stettina Ilona*, *Bertha Ilona*, *Polerecsky Jolán*, *Radnay Bella*, *György Aladár*, *Herrmann Antal*, *Léderer Abrahám*, *Radó Vilmos*, *Sebestyén Gyula*, *Lányi Ernő*, *Komáromy Lajos*, *Málnay Mihály*, utóbbi mint jegyző. *Szatankó Béla* távollétét kimentette.

1. Elnök jelenti, hogy az elnökség a főtitkár által szerkesztett Emlékiratot benyújtotta a Nagyméltóságú Miniszter úrnak, ki megígérte, hogy azt személyesen fogja áttanulmányozni és határozatainál tekintetbe veendi. Tudomásul szolgál.

2. Jelenti továbbá, hogy miniszteri leirat érkezett, mely tudósítja az egyesületet, hogy a f. évre is 400 frt segélyben részesül. A választmány ezt hálásan és köszönettel tudomásul veszi és sajnálatát fejezi ki, hogy az idén nem lehetett nagyobb összeget kiutalványozni.

3. Elnök örömmel emlékszik meg azon, a tanítóképző tanárokat közelről érdeklő örömdetes politikai tényről, hogy gr. Csáky Albin, ki egyesületünk ügyét eddig is kegyes figyelmére méltatta, ezentul is megmarad vallás- és közoktatásügyi miniszternek. E kijelentést lelkes éljenzéssel fogadják és elhatározzatik, hogy az e felett érzett örömmüket jegyzőkönyvileg is kifejezzük.

4. Az alkalommal, hogy Ő felsége dr. Kiss Áront az igazgatói címmel kitüntette és tanári működésének 25. évét befejezte, a budai Paedagogium ünnepet rendezett a kiváló tanítóképző tanár tiszteletére. Ez ünnepen egyeletünk is képviselve volt és az elnök az egyesület nevében üdvözölte Kiss Áront. Helyeslő tudomásul szolgál.

5. Elnök jelenti, hogy szép lefolyású és tartalmas közgyűlésünkről

a jegyzőkönyv elkészült, a mely híven tükrözi vissza közgyűlésünk képét. A jegyzőkönyv hivatalos közlönyünk V. füzetében közöltetett. Tudomásul szolgál a választmány Szta n k ó Bélának, a közgyűlés buzgó jegyző-jének, a terjedelmes jegyzőkönyv gondos összeállításáért köszönetet szavaz.

6. Elnök jelenti, hogy a kormányjavaslat az állami tanító-képző tanárok fizetésrendezéről április hónapban, éppen a közgyűlés idején, megjelent. A kormányjavaslat azon alapelv szerint van ugyan összeállítva, hogy a tanítóképző-tanárokat a középiskolaiakkal egyenlő rang és fizetés illeti meg; azonban ezen elv csak részben van a rendes tanárookra nézve is megvalósítva; a gyakorlóiskolai tanítókról, a zene-, rajz- és torna-tanárokról, valamint a segédtanítónőkről meg éppen mostohán gondoskodik. Ezeket tekintetbe véve, elhatározta az elnökség, hogy a nagymélt. vallás- és közoktatásügyi miniszter úrhoz még februárban benyújtott kérvényt benyújtja a képviselőháznak is. Ez meg is történt a f. é. június 16-án F e n y v e s s y Ferencz országgyűlési képviselő úr által, a ki szíves volt a kérvény benyújtását elvállalni. A kérvényt a Magyar Ujság, Fenyvessy Ferencz úr lapjának június 16-iki száma részletesen ismertette és jóakarólag támogatta. Kéri, hogy a választmány hagyja jóvá az elnökség intézkedéseit. A választmány helyeslőleg tudomásul veszi elnök jelentését s elhatározza, hogy a kérvény kinyomassék s annak idején az országos képviselők s különösen a pénzügyi bizottság tagjai között szétosztassék. Fenyvessy Ferencz képviselő úrnak pedig a választmány az ez ügyben tanúsított pártfogásá-ért és fáradozásáért háláját és köszönetét jegyzőkönyvileg kívánja kifejezni.

7. Elnök jelenti, hogy a hírlapi közleményekből és Nagy László főtthárnak utánjárása alapján értesült, hogy a felekezeti tanító-képző tanároknak a középiskolai tanárok számára alkotandó állami nyugdíjintézetben való felvétele nincs biztosítva; a nem autonom felekezeti tanítóképző tanárok meg, a mint a jelek mutatják, éppen ki-maradtak a tervezetből, a mely felett még eddig véglegesen nem döntöttek. A felekezeti és pedig a róm. kath. kartársak közül már intéztek is kérdést ez ügyben az elnökséghez. Azonban az elnökség egyfelől azért, mert a nem autonom felekezeti képző-tanárok bonyolult nyugdíjügyi viszonyai előtte még tisztázva nincsenek, másfelől, mert ez ügyre nézve a választmány határozatát ki akarta kérni; nem akar ez ügyben eddig lépéseket tenni; azonban kéri a választmány felhatalmazását. A választmány tudomásul veszi az elnök jelentését és megbizsa, hogy kísérelje figyelemmel az ügy fejlődését és szükség esetén tegye meg a kellő lépéseket felekezeti kartársainknak ezen életbevágó fontos ügye érdekében.

8. Komáromy Lajos pénztáros a következő jelentést terjeszti a választmány elé:

Pénztár állása 1892. november 21-én.

A) Bevételi rovat.

1. Pénztári készlet és 100 frtos alap. összege 1892. ápr. 9-én	695	frt	31	kr
2. Szerk. díj fejében a kiadótól kifizettetett 1892. jun. 14-én	150	»	—	»
3. Tagsági díjak f. évi ápr. 11-től nov. 20-ig	479	»	25	»

Összesen 1324 frt 56 kr

B) Kiadási rovat:

Kiadások a közgyűléstől (ápr. 10). maig 834 frt 15 kr

C) Ezek szerint pénztári készlet és a

100 frtos alapítvány összege 490 frt 41 kr

D) A kiadásokra fordítható 390 frt 41 krral szemben még a jelen év végén teljesítendő fizetések összege mintegy 790 frt. Hiányzik tehát mintegy 400 frt; ennek azonban fedezéséül szolgálhat az 1890., 1891. és 1892-i hátralékoknak mintegy 600 frtra menő összege.

* * *

Fegyzet. 1. A hátralékosokhoz f. évi okt. hó végén szétküldtem 200 db. «emlékeztető» iratot. Ezekre feleletül a törlesztés megtörtént 55 tag részéről; hátralékos tag maradt tehát még 145.

Fegyzet. 2. Szükségesnek tartom végre felemlíteni azt a 3 tagot, a kik egyesületünknek 1889. óta, tehát fennállása óta tagjai ugyan, de tagsági díjat még egyáltalán nem fizettek. Ime a következők: *P a z á r K á r o l y*, kép. zenetanár *L é v á n*; *T ó t h F e r e n c z* kép. tornatanár *D é v á n*; *V á g v ö l g y i B é l a* kép. zenetanár Nagy-Szombatban.

Ezeknek, mint a kik csak terheket rónak az egyesületre, a tagok közül való kitörlését indítványozom. — Tagdíjaik ügyvédi uton behajtandók.

Budapest, 1892. november 21.

Komáromi Lajos
egyes. pénztáros.

A választmány pénztárnok jelentését köszönettel tudomásul veszi és megbizza, hoyy a hátralékos tagdíjakat postai megbízás útján hajtssa be. A választmány *P a z á r K á r o l y*, képzőintézeti zenetanárt *L é v á n*, *T ó t h F e r e n c z* képzőintézeti tornatanárt *D é v á n*, *V á g v ö l g y i B é l a* képzőintézeti zenetanárt Nagy-Szombaton a tagok névsorából, mivel eddig semminemű tagsági kötelezettségeiknek eleget nem tettek, az egyesület azonban érték a kiadónak fizetni kénytelen, *kitörli*. Tagdíjaik ügyvédi úton hajtandók be.

9. Belépéseket jelentették: *B a b i k J ó z s e f*, r. kath. tanítóképző tanár, Eger.

B e d e D á n i e l, elemi isk. tanító Hosszufaluban, mint a brassó-megyei tanítóttestület elnöke és képviselője.

F o g a r a s i J e n ő, tanító, Ároktó.

F e r e n c z y J á n o s, el. isk. igazgató Szegeden, mint a csongrádmegyei tanítóttestület elnöke és képviselője.

H o r v a y E d e, tanítóképző int. s. tanár Budapest, Paedagogium.

I r s a B é l a áll. tanítóképző int. s. tanár Mármaros-Sziget.

L a k a t o s S á m u e l, gimn. tanár M.-Vásárhelyt, mint a maros-tordamegyei ált. tanítóttestület elnöke és képviselője.

L á n y i E r n ő gyak. polg. isk. tanár Budapest, Paedagogium.

R ó n a y J ó z s e f igazgató Kaposvár, mint a kaposvari tanítóttestület elnöke és képviselője.

R ö s s l e r B é l a, tanítóképző s. tanár Székely-Keresztur.

R e i n e r I g n á c z el. isk. igazgató Kenderes.

Dr. Schreiner Márton, az o. izr. tanítóképző tanára Budapest.
Schmidt Albin, el. isk. igazgató, mint a budapesti VII. k.
Wesselényi-utcai tanítótestület elnöke és igazgatója.

Salamon József, tanfelügyelő, Pécs.

Macher József, képzőintézeti tanár Znió-Váralja.

Láng Mihály, kisedővóképző igazgató Sepsi-Szt.-György.

Fiéba Izabella, kisedővóképző tanítónő Sepsi-Szt.-György.

Összesen 16. Nevezetteket a választmány örömmel igatja a tagok sorába.

10. Tudomásul vétetett a következő tagok kilépése: Benedek Samu, Bartholomaeides Adél, Benczurné Boldizsár Piroska, Horváth László, Rákóczy István, Pilder Mária, Schillerné Zilahy Ilona, Brauner Alajos. Ellenben nem fogadtatott el a csongrádmegyei tanítóegyesület (elnök: Ferenczy János) kilépése. A kilépők tagdíjai, a mennyiben hátrálékosok, behajtandók.

11. Nagy László főtitkár indítványt terjeszt be az ez idei munkaprogramra nézve. A közgyűlés határozatai értelmében ajánlja, hogy foglalkozunk:

a) a tantervvel. Szükségesnek tartja, hogy rögtön fogjunk hozzá a tanterv részletezéséhez és a módszeres utasítások előkészítéséhez. E tárgy iránt igen nagy az érdeklődés a tagok körében és már többen küldtek be erre vonatkozó dolgozatokat. Kíváncsinos volna, hogy az új tanterv már a jövő évben életbe lépne. Attól nem tart, hogy a közoktatási Tanács és a Miniszterium elveti a munkát, mert már az I. Emlékiratunkban kifejtett elveinket elfogadta;

b) a tanárképzéssel. Ezzel foglalkozik jelenleg a paed. társaság is. Várjuk be az eredményt és aztán szóljunk hozzá, de kérjük fel a tagokat, hogy nyilatkozzanak ez ügyben. Lapunk szerkesztősége bizással meg, hogy különös figyelemmel kísérje a vitát és részletes tudósításokat közöljön róla.

c) a tanfelügyelettel. E kérdés igen fontos, mert a mai helyzet igen viaszos s fenn nem tartható. Aktuális is, mert a közoktatási tanács tagjai kiküldettek az egyes intézetek látogatására, ez intézkedés alapját képezheti a szakfelügyelet berendezésének.

Ez ügygyel más szervezeti kérdések is összefüggnek, mint pl. az igazgatók hatásköre stb.

E munkaprogramm érdekes és beható vitára adott alkalmat. A vita alatt Kozocsa Tivadar foglalja el az elnöki széket.

Rádó Vilmos általában helyesli, hogy előre megállapított munkaterv szerint dolgozzunk; mert csak így várható működésünknek sikere. A legtöbb egyesületnek az a hibája, hogy tervtelenül dolgozik s csak véletlenül, ötletszerűen felmerülő ügyekkel foglalkozik. Azonban meggondolandónak tartja, hogy azonnal hozzá fogjunk a tanterv részletezéséhez, mert a mi munkálatunknak praktikus célja van és esetleg hiába való munkát végezhetünk. Várjuk meg, míg a miniszterium nyilatkozik II. Emlékiratunkról, hogy esetleges ellenészreveteleinket megtehessük s csak azután bocsátkozunk a részletek megállapításába.

Lederer Ábrahám azt kívánja, hogy ne kössük magunkat egé-

szen bizonyos sorrendhez, pl a tantervhez, hanem szóljunk hozzá más napirenden levő nevelésügyi kérdésekhez is.

Péterfy Sándor osztja Radó aggodalmait. Ne tartsunk akadémiai értekezéseket, de ha egyelőre végleg nem is állapíthatjuk meg a tanterv részleteit, előkészíthetjük a módszeres utasításokat, azért foglalkozunk első sorban a képzőintézeti tárgyak tanítása módszerével, különösen a paed. tárgyak tanításával, mert e kérdéssel még nagyon keveset foglalkoztak, továbbá azon kérdéssel, hol állítsunk képzőintézeteket, minő kellékekkel birjon az a hely, a hova intézetet akarunk állítani internatus vagy externatus legyen-e.

György Aladár hajlandó volna a főtitkár által ajánlott munka-programmot elfogadni, de minthogy a miniszteriumhoz beterjesztett tantervvázlat még nincs elfogadva, halaszszuk el a részletek megbirálását és foglalkozunk addig az administratio, a szervezet kérdésével.

Sebestyén Gyula kifejti, hogy amivel a közgyűlés megbízott, abban időnkhez, erőnkhez mérten el kell járnunk, közvetít az ellentétes nézetek közt és ajánlja, hogy a tanterv részletezését egyelőre halaszszuk el, de a tantárgyak tanításának módszerével foglalkozunk, miáltal a módszeres utasításokat és részletes tantervet előkészíthetjük. A képzőintézetek felügyelete kérdése annyira összefügg más szervezeti kérdésekkel, hogy azoktól nem választható el, e helyett tehát foglalkozunk általán a szervezet legfontosabb kérdéseivel, amibe bele tartoznak ama pontok is, melyeket Péterfy és György A. ajánlottak, t. i. igazgatói hatáskör, képzőintézeti tanárok iskolatogatása, képzőintézetek állítására alkalmas helyek, internatus stb.

A választmány ez értelemben határoz és megbizza Radó Vilmost, hogy tegyen jelentést a külföldi képzőintézetek felügyeletének berendezéséről.

A választmány a következőleg határoz:

1. A tanterv részletes kidolgozása elhalasztandó akkorra, míg a miniszter úr ebben az ügyben dönt. De ha nem is fogunk e munkához, a részletezés és az utasítások előkészítése első és főteendőnk marad. E célból felolvasó, illetőleg vitatkozó üléseket fogunk tartani, a melyeken a képzőintézeti oktatás köréből az egyes tantárgyak tananyagát és módszerét fogjuk megbeszélni. A felolvasásoknak azonban tanterv-vázlatunk alapján kell állaniok.

2. A tanárképzés ügyével szintén foglalkozni kíván a választmány, azonban tekintet nélkül a Paedagogiai Társaság vitájára.

3. A képzőintézetek felügyeletének kérdésével szintén foglalkozni fog a választmány, azonban ezt, nem mint önálló tárgyat, hanem mint a szervezeti ügyet egy ágát tekinti a választmány. Az összes szervezeti ügyek felölelendők tehát idővel és pedig első sorban a szakfelügyelet, az állami képzőintézetek elhelyezése és az internatusok ügye.

4. Megbizatik az elnökség, hogy hívja fel a tagokat nézeteiknek a megállapított tárgyakról elmondani, azokról vitatkozó előadásokat tartani. A képzőintézetek felügyeletének ügyével való foglalkozással Radó

Vilmos bizatik meg, a ki a külföldi és hazai viszonyok tanulmányozása alapján fogja javaslatait előterjeszteni.

12. Főtitkár jelenti, hogy a Tanítók Országos Bizottsága a tanító-egyesületek támogatását kéri központi iroda szervezésére.

A válaszmány, tekintettel a bizottság fontos hivatására, a jelen 1892. évre 10 frtot szavaz meg, azonban a következő években, ha az egyesület anyagi viszonyai javulnak, fel fogja emelni e dotációt.

13. Elnök örömmel látja, hogy az ez idei első ülés tanuságot tesz a tagok érdeklődéséről, köszöni a megjelentek részvételét s különösen köszöni Thuránszky Irén igazgató részvételét, aki a kedvezőtlen idő daczára is ide fáradt s a kis számmal megjelent budai tagokat képviseli.

14. Elnök emlékeztet arra, hogy ma van 25 éve, hogy Zirzen Janka Ó Nagysága áll ez intézet élén, ki oly vendégszeretően ad helyet tanácskozásaink számára és ez alkalommal őszinte köszönetünket és szencsekívánatainkat fogja Ó nagyságának az egyesület nevében átadni. Az ülés Zirzen Janka elttetésével ért véget.

Budapest. 1881. november 21.

Péterfy Sándor,
elnök

dr. Málnai Mihály,
jegyző.

Dr. Kiss Aron jubileuma.⁴

Dr. Kiss Aron a mult évben töltötte be a tanári pályán a 25-ik esztendőt s folyó év nov. 6-án a hivatalos «Budapesti Közlöny» a következő legfelsőbb kéziratot közölte:

«Vallás- és közoktatásügyi magyar miniszterem előterjesztése: dr. Kiss Áron budapesti állami tanítóképezdei tanárnak, a tanítóképezdei igazgatói czímet és jelleget adományozom.

Kelt Bécsben, 1892. évi október hó 31-én.

Ferencz Fősef s. k.

Gróf Csáky Albin s. k.»

E kettős alkalmat megragadták tanártársai, hogy kiváló kartársuk iránt érzett szeretetüknek és tiszteletüknek ünnepies alakban kifejezést adjanak, a mely ünnepélyről az itt következő tudósítást adjuk.

Folyó hó 12-dikén délután 5 órakor a Paedagogium dísztermében össze voltak gyűlve teljes számmal a tanári kar, az intézet ifjusága és a meghívott vendégek, az ünnepelt tisztelői és barátai.

Király Pál vezetése alatt küldöttség ment az ünnepeltért, a kit megjelenésekor a közönség zajos, lelkesült éljenzése fogadott. Az ifjuság erőteljes kardala után:

Dr. Verédy Károly üdvözölte az ünnepeltet az igazgatótanács nevében és megbízásából. Könnyű az ő feladata — úgy mond — midőn Kiss Áront kell üdvözölnie, a kinek annyi jogczíme van az ünnepeltetésre. Ezek közül most csak három minőségében akarja őt üdvözölni; mint példányképét a kiváló, hivatásában derék, magyar tanárnak, mint a magyar paedagogia történetének fáradhatatlan buvárlóját és mint

⁴ A Felső Nép- és Polgáriskolai Közlönyből veszszük át a szerkesztő úr szíves beiegyezésével kivonatosan e közleményt, a mely tanítóképző tanári testületünk egyik legkiválóbb tagja jubileumának leírását tartalmazza. Szerk.

nemesszívú emberbarátot. Mint tanár, a magyar népoktatásügy vezér-intézetében jobb keze és legerősebb segítsége volt Gyertyánffynak, a kivel együtt az intézet körén kívül is vezércsillagként világított a magyar tanítóságnak. 1868 óta, a mikor a magyar paedagógia ujjászületett, sok nehéz küzdelemmel, sok erőfeszítéssel törekedett az előre a fejlődés útján s a küzdők között mindig az első sorban lehetett látni Kiss Áront, a kinek lelkesedése csüggedést, és ereje fáradságot nem ismert. Mint buvárkodó tudós a magyar paedagógia történetének töretlen útjára vetvén magát, egymaga vállalkozott rá, hogy megcsinálja «a magyar népiskolai tanítás történetét.» — Mint emberbarátnak hivatottabb egyének fogják méltányolni érdemeit, ő csak személyes érzelmeinek ad kifejezést, midőn a mindig hű barátot keblére öleli. — Zajos, lelkesült éljenzés zúgott föl, midőn a két régi barát megölelte egymást.

Ezután Gyertyánffy igazgató emelt szót, üdvözölvén a tanári kar nevében a leghívebb barátot, a legjobb kartársat. A tanárt, író és tudóst, a ki a nemzeti nevelés szövétnekét nemcsak tanítványai előtt lobogtatja az iskolában, nemcsak a tanítóság előtt a paedagogiai irodalomban, hanem bevilágít vele a gyermekszobába is. A ki nemcsak elméletben hirdeti a nemzeti nevelés elveit, hanem megkeresi és megcsinálja annak gyakorlati eszközeit is minden téren. Rámutat ebbeli működésére s főképp a magyar gyermekjátékok összegyűjtésére. Végül átnyújtja az ünnepeltnek a tanári kar arczképeit tartalmazó albumot.

Ezután Farkas polgáriskolai tanárjelölt lendületesen megírt és elmondott versben tolmácsolja az ifjuság szeretetét. Az elemi tan. képezde növendékei részéről Pappert Gyula üdvözlí a népnevelők nevelőjét.

Az ifjuság karéneke után az árvaházi bizottság nevében Tóth József üdvözlí az ünnepeltet, mint az árvaház eszméjének megpendítőjét. Az egész hallgatóságot megható, meleg szavakban kívánja az árvák nevében az ég áldását az ünnepeltre és családjára.

Péterffy Sándor a tanítóképezdei tanáregyesület nevében üdvözlí Kiss Áront. 25 év óta — úgy mond — nem csupán ennek az intézetnek, hanem szellemed és műveid által az ország összes tanítóképezdéinek tanára voltál. S midőn Ő Felsége ebben a megérdemelt kitüntetésben részesített, e kitüntetésben részesnek érzi magát az ország valamennyi képző tanára s hálásan tekint Ő Felségére, a ki az érdemet minden téren fölismeri és méltányolja.

Dr. Kerékgyártó Elek a felső nép- és polgáriskolai tanítók és tanítónők orsz. egyesületének üdvözlétét mondja el.

Dr. Verédy Károly átadja az ünnepeltnek a kinevezési okmányt, melyet dr. Baló József olvasott föl.

Az üdvözletek és éljenek elhangzása után dr. Kiss Áron szólalt fel. Meghatott hangon mond köszönetet előljáróinak, pályatársainak, barátainak szeretetük nyilvánításáért. Majd az igazi tudós szerénységével igyekszik elhárítani magáról a hallott dicséreteket. Az ő érdeme — úgy mond — az, hogy ott volt, a hol dolgoztak s most a munkában szerzett barátai a saját érdemeiket ruhazzák rá. Hiszen Verédy az az író, a ki a magyar paedagogiai encyclopaédiát megírta, Tóth József és Gyertyánffy azok, a kik a tanítók árvaházát megvalósították s a miért

legtöbb dícséretet kapott: a nemzeti nevelésben való munkálkodásért, hát ő csak egyik tagja egy rendszernek, a magyar nemzeti nevelés rendszerének, a mely meg van valósulva abban az intézetben, a melyben szolgál; első sorban ez intézet igazgatójában, Gyertyánffy Istvánban, azután ez intézet öreg tanárában Bartalus Istvánban, a magyar zene és zenetörténet legelső ismerőjében — fiatal tanítványában Sztankó Bélában, ki a magyar gyermekek énekeit gyűjtötte össze; e rendszer képviselői: dr. Hermann Antal, a magyar ethnographia legelső apostola, Király Pal, ki mindnyájunkat magyarul tanít, sőt még a reáltárgyak képviselői is érvényesíteni tudják műveikben a nemzeti szellemet. Ő ebben a körben boldognak érezte magát. Boldog most, szeretett igazgatója, barátja és mentora: Gyertyánffy István mellett, — régi hű barátja, a magyar tanítóság legkiválóbb alakja: Péterffy Sándor mellett, légrégebb tanítványa s régi barátja és munkatársa: Kerékgyártó Elek mellett, — boldog volt tanítványai: a gyakorló iskolák tanárainak díszes testülete körében és jelenlegi tanítványai közt, a kiknek ő már csak az ősz ember őszi gyümölcseivel szolgálhat s a kik előtt nem resteli beismerni, hogy gyakran hibázhatott ő is, de ebből a beismerésből tanulják meg azt, hogy ne irtózzanak hibázni, ha egyszersmind azt is fölteszik magukban, hogy az elkövetett hibát nem fognak irtózni beismerni, mert az a legbiztosabb útja annak, hogy hibájukat kijavíthassák és elfeledtessék. Az ilyen alkalomkor hallott beszédekből — így végzi — nem azt érti meg az ember, hogy mit tett, hanem, hogy mit kellett volna tennie. Ő is utasításnak fogja tekinteni a halottakat — a jövőre. Ismétli köszönetét s végül hálás szívvel élteni Ő felségét, a királyt és nemesszívű tanácsosait.

Az éjjenekbe belezúgott az ifjuság énekkara, a melylyel az emelkedett lefolyású ünnep véget ért.

Az ünnepély után a tanári kar s a jelen volt vendégek az Európa szálló dísztermében gyűltek össze, hol csak az éjfél vetett véget az számos felköszöntővel fűszerezett lakomának.

K. J.

VEGYESEK.

Az ideiglenes fizetési pótlékot az állami tanítóképző-intézeti tanárok számára már kiutalványozták s a tanárok már fel is vették a pótlékokat. A fővárosi igazgatók közül három kapott 100, 200, 300 frtnak megfelelőleg 50, 100, 150 frtnyi félévi részletet, egy (Gy. J.) semmitsem kapott. A fővárosi rendes tanárok törzsfizetése, éppen úgy, mint a fővárosi középiskolaiaké, 1500 frtról kiegészült 1600-ra, a lakáspénz pedig 300-ról 500-ra; tehát kaptak most félévi részlet gyanánt 150 frtot. A fővárosi gyakorlóiskolai tanárok, tanítók s más különböző alkalmazású tanerők a 100, 150, 200 frtnyi fizetés emelkedésnek megfelelőleg kaptak 50, 75, 100 frtot, esetleg semmit.

A vidéki igazgatók igazgatói 200 frt díjazását a törzsfizetéshez csatolták s így az most 1400 frt; ezen kívül azok, kiknek nincs természetben lakásuk, 50, 100 frt lakáspénz-emelésben részesültek; kaptak tehát most 25 vagy 50 frtot. A rendes tanárok törzsfizetése maradt 1200 frt, de lakáspénzüik a városok szerint emelkedett 100 vagy 180 frttal; tehát most 50 vagy 90 frtot kaptak. A gyakorlóiskolai tanítók és rendes tanítónők törzsfizetése maradt 700 frt, azonban lakáspénzüket emelték 100 frttal: tehát kaptak most 50 frtot.

A segédtanárok törzsfizetése a fővárosban és vidéken 600 frtról 800-ra emelkedett s azok, kiknek nincs természetben lakásuk, 100 frt helyett 175 frtot kapnak e czímen; tehát jutott most nekik 100 frt vagy 137 frt 50 kr. A zene-tanárok törzsfizetése érintetlen: 700 frt maradt, azonban 100 frt lakáspénzüik a városok szerint 210 vagy 150 frtra emelkedett; tehát kaptak 55 vagy 25 frtot. A rajztanárok 600 frt törzsfizetése szintén érintetlen maradt, azonban lakáspénzüik 100-ról 150 frtra emelkedett, tehát most 25 frtot kaptak. Azon segédtanító nők fizetése, a kiknek törzsfizetése eddig csak 450 frt volt, a többi segédtanítónőével egyenlősített, vagyis 500 frtra emeltetett; tehát kaptak most 25 frtot.

Megjegyzendő, hogy az eddig élvezett ötödéves pótlékok érintetlenül maradtak; továbbá a fenti adatok csak általános adatok és nem szólnak rendkívüli esetekre, vagyis különleges fizetésű tanítóképző tanárookra. Nem vagyunk abban a helyzetben, hogy ilyen eseteket s egyáltalában a részleteket közölhetnénk.

Az ideiglenes fizetési pótléknak a közölt összegekben való kiutalványozása senkire nézve sem lehet meglepő; mert ezek megfelelnek az április hóban publikált részletes kormányjavaslatoknak, a melyeknek ránk vonatkozó részét a Magyar Tanítóképző az V. füzetnek 256. és 257-ik lapjain közölte. Ugyanakkor és ugyanazon helyen a szerkesztőség részletesen megtette a megjegyzéseit, a melyekhez ma sincs sem hozzátenni, sem elvenni valója. A mint a hozzánk érkezett számos levélből kitűnik, a helyzet és hangulat ma is ugyanaz, mint akkor, vagyis igen vegyes: öröm és keserűség, lelkesedés és elégedetlenség között váltakozik. Nem is lehet általános megelégedés; mert:

1. a tanítóképző tanárok és a középiskolai tanárok közötti paritás most újra közelebb jutott ugyan a megvalósúláshoz, de tényleg csak a fővárosban lett teljessé. A vidéken a középiskolai igazgatók törzsfizetése magasabbra szabott, mint a képző-intézeti igazgatóké, előbbieké 1600 frt, utóbbiaké 1400 frt; a közép iskolai rendes tanárok 50°/_o-ának törzsfizetése a vidéken 1300 frt lett míg a tanítóképző tanároké kivétel nélkül 1200 maradt.

2. Okot ad az elégedetlenségre tanári testületeink hibás szervezete, a mennyiben a testületek felét alacsony díjazású tanerők alkotják.

Ilyen körülmények között természetes, hogy többet óhajtunk, többet akarunk elérni. Azonban akkor, mikor őszintén feltárjuk kívánságainkat, egyet nem szabad elfelejteni; azt, hogy a jelen állapot igen nagy előhaladás jelent a négy év előttihez képest a miért a jelent tanügyi kormánynak mély hálával és köszönettel tartozunk. Fizetés-rendezésünknek a kormány által történt kiszabása csak ideiglenes, azt a törvényhozó testület még nem szanálta. Tehát még mindig van idő és mód arra, hogy egyesek, vagy testületek tapintatosan, a bizalom hangján reklamáljanak. Egyesületiünk már folyamodott a kormányhoz, majd a képviselőházhoz. Folyamodásunk a legmagasabb törvényes fórum előtt levén, bizalommal, de ne tétlenül várjuk annak eldöntését. Informáljunk képviselőket és kérjük szíves támogatásukat.

A középiskolai és jogakadémiai tanárok fizetési pótlékáról a következőket olvassuk a hirlapokban: A mint értesülünk, ő felsége jóváhagyta azon törvényjavaslatot, a mely szerint a tanulmányi alapból, valamint a kormány kezelése alatt álló egyéb közalapokból javadalmazott középiskolai és jogakadémiai tanárok a f. félévre oly mértékű pótlékban fognak részesülni, mint a mily pótlékot a f. évi állami költségvetés alapján az állampénztárból javadalmazott hasonló jellegű tanárok a tisztviselői javadalmazásról szóló javaslatban megállapított rangosztályoknak megfelelőleg már kaptak. — A tanulmányi alapból és a kormány kezelése alatt álló egyéb alapokból nemcsak középiskolákat, hanem tanítóképző-intézeteket is tartanak fenn. Jól tennék az ezeknél alkal-

mazott tanítóképző tanárok, ha nem szalasztanak el a kedvező alkalmat és mielőbb megtennék a szükséges lépéseket javadalmazásuknak a középiskolaiakéval egyenlősítése érdekében!

A Pallas nagy lexikonára szóló előfizetési felhívást a jelen számunkhoz mellékelve veszik tisztelt olvasóink, a melyre ezennel felhívjuk szíves figyelmüket. Az egész magyar sajtó örömmel fogadta e nagy szabású s minden ízében magyar irodalmi vállalatot, a melynek körébe sikerült a lexikon szerkesztőjének, dr. Bokor Józsefnek, a legkiválóbb magyar írókat és tudósokat gyűjteni s a művelt közönségnek oly művet nyújtani, a mely a legmagasabb igényeket is minden tekintetben kielégítheti. Az első kötet már megjelent, a melynek tartalmas és alapos cikkei és gyönyörű kiállítása biztosítékot nyújtanak arra néve, hogy e lexikon a legkiválóbb lesz a hasonnemű művek közt. Egyszersmind tudatjuk tisztelt olvasóinkkal, hogy Singer és Wofner könyvkiadó cég a művet az egyesületi tagoknak kedvező feltételek mellett, vagyis 1 frt 50 krajczáros havi részleteken fizetendő díjért kötetenkint (diszesen bekötve) és portómentesen küldi meg.

Ajánljuk továbbá tisztelt olvasóink figyelmébe a jelen füzetünkben hirdetett **Az én ujságom** című képes magyar gyermeklapot, a melyről nem kell egyéb dicséretet mondanunk, minthogy *Pósa Lajos* szerkeszti s ebben jelennek meg Pósanak zengzetes magyar gyermekversei.

XIX. Kimutatás.

a f. évi okt. 25-től nov. 24-ig befizetett tagdíjakról.

1892. I. félévre : Bányai Á., Beniczky L., Dr. Havass Gy. (2—2 frtot).
 1892. II félévre : Barbaró Lénárdné, Bedő Mihály, Csepreghy Endre, Heinrich Józsa, Litschauer Teréz, Mánczos József, Dr. Pavetics Mihály, Pataky Irma, Petrovác József, Reiner Ignác (2—2 frtot).
 1892-re : Bakos Kálmán, Bárány Gyula, Báthory Endre, Bartoniek Géza, Benedek Samu, Berauer József, Biró Gyula, Boér Gergely, Benczurné Boldizsár Piroska, Boromisza István, Dezső Lajos (3 frtot). Egner Adolf, Fábriczky Janos, özv. Fabián Károlyné, Faluvégi Albert, Fehér Sámuel, Gamauf György, Glünkl Agoston, dr. Halasy Kálmán, Horváth László, Holczmann Ferencz, Jády József, dr. Karácson Imre, Kibédy Lajos, Kozocsa Tivadar, Kövi Imre, Kovács Béla, Kovács Sándor, Krätsmar Béla, Kruze Ernő, Kutnyánszky Jenő, Lakits Vendel, dr. Lázár Gyula, Lázár Gyuláné. Lenhardt Károly, Macskássy Sándor, Mocsáry Gerő, Mócsy Antal, Nemes Lajos, Orbók Mór, Paal Ferencz, Papp József, Parthay Géza, Péchy István, Peres Sándor, Rózsa János, Ruppenthal Lajos, Salamon József, Sennyei József, Staáb Lénárd Szalay Sándor, Szarvas Gábor, Szarvassy Margit, Szováthy Lajos, dr. Szucsics Sándor, Szukováthy Ilona, Sztankovics Alajos, Sztankovics János, Tóth József, Trajtler Károly, Triff Gábor, Uy Bálint, dr. Verédy Károly, Zajzon Dénes (4—4 frtot).
 1893-ra : Solymossy Lajos (4 frtot).

Budapest, 1892. november 24.

Komáromy Lajos
egyesületi pénztáros.

